

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Medya Ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

YAZILI VE GÖRSEL BASINDA ÇOCUK HABERLERİNİN
SEÇİMİNDE EŞİK BEKÇİLERİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülsevil KAHRİMAN

115120129

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülüm ŞENER ULAGAY

İstanbul, 2013

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Medya Ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

**“YAZILI VE GÖRSEL BASINDA ÇOCUK
HABERLERİNİN SEÇİMİNDE EŞİK
BEKÇİLERİNİN ROLÜ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: **Gülsevil KAHRİMAN**

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

08/10/2013

Enstitümüz *Medya ve Kültürel Çalışmalar* Anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **115120129** numaralı **Gülsevil KAHRİMAN** “*İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*Yazılı ve Görsel Basında Çocuk Haberlerinin Seçiminde Eşik Bekçilerinin Rolü*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 02/09/2013 tarih ve 2013/10 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (4.5.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oybirliği~~/oybirliği ile **Kabul/Red/veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR.GÜLÜM ŞENER ULAGAY

ÜYE
PROF. DR. ŞERMİN TEKİNALP

ÜYE
PROF.DR. HÜLYA YENGİN

Tutanağı Tanzim Eden

Jüri Başkanı

Yrd.Doç.Dr. Gülüm ŞENER ULAGAY

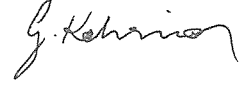
Not 1: Jüri üyeleri söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç 1 ay içinde toplanarak öğrenciyi tez sınavına alır. Tez sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru cevap bölümünden oluşur. Sınav süresi en az 45, en çok 90 dakikadır.

Not 2: Tez sınavının tamamlanmasından sonra, jüri tez hakkında salt çoğunlukla (kabul), (red) veya (düzeltme) kararı verir. Bu karar ilgili anabilim dalı başkanlığınca tez sınavını izleyen 3 gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç 3 ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yazılı ve Görsel Basında Çocuk Haberlerinin Seçiminde Eşik Bekçilerinin Rolü” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Gülsevil KAHRİMAN

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Gülsevil KAHRİMAN

ÖZET

YAZILI VE GÖRSEL BASINDA ÇOCUK HABERLERİNİN SEÇİMİNDE EŞİK BEKÇİLERİNİN ROLÜ

Gülsevil KAHRİMAN

Yüksek Lisans Tezi, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülüm ŞENER ULAGAY

Ekim, 2013 – 139 sayfa

Hedef kitlesi çocuklar olmamakla birlikte haberler çocuklar tarafından da bilinçli ya da bilinçsiz olarak takip edilmektedir. Haber içeriklerine pasif izleyici olarak maruz kalan çocuklar, haberlerden yetişkinlere oranla daha fazla etkilenmektedir. Çocukların haberlerde kendilerine yer bulabilmeleri ise ya fiziksel şiddete ve cinsel istismara uğradıkları zaman gerçekleşmekte ya da çocuklar; kaza, yangın, deprem gibi doğal afet ve olayların duygusallaştırıcı yönünü ön plana çıkaracak haber nesnelere olarak kullanılmaktadırlar. Etki ve temsil konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde ortaya çıkan bu tablo bizi haber içeriklerini hazırlayan ve seçen kişiler olarak 'Eşik Bekçileri'ne yönlendirmektedir. Televizyonlar için hangi olayın haber olacağına ve ne kadar süreyle yayında kalacağına; gazeteler için de hangi haberin manşetten girip hangisinin arka sayfalarda yer alacağına karar veren eşik bekçileri, öznesi çocuk olan haberleri seçerken nelere dikkat etmektedir? Eşik bekçileri çocuklarla ilgili haberlerde ne tür kriterlere önem vermektedir? gibi sorulardan yola çıkarak bu tezde “Yazılı ve Görsel Basında Çocuk Haberlerinin Seçiminde Eşik Bekçilerinin Rolü” incelenmeye çalışılmıştır. Tez çalışmasının 3 tane varsayımı bulunmaktadır. Bunlar: ‘Çocuklar haberlerde genellikle dram malzemesi olarak kullanılmakta ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting veya tiraj malzemesi olarak sömürülmektedirler. Eşik bekçilerinin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çocuğunun olup olmaması, ideolojisi vb. değişkenler ile çalıştığı kurumun ideolojisi ve yayın politikası başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir’ şeklinde sıralanmaktadır. Buradan yola çıkarak konunun muhatabı eşik bekçileriyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Tezin sonunda ise varsayımların doğrulandığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Medya, Etki, Temsil, Haber, Eşik Bekçisi.

ABSTRACT

THE ROLE OF THE GATEKEEPERS IN SELECTION OF THE NEWS ABOUT CHILDREN IN VISUAL AND PRINTED MEDIA

Gülsevil KAHRİMAN

Master's Thesis, Media and Cultural Studies Department

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Gülüm ŞENER ULAGAY

October, 2013 – 139 pages

Although the target audience are not them, children watch the news regularly, willingly or not. They are exposed to the content as passive audience and affected by the news more than adults. The children are in the news when they face physical violence or sexual abuse or they are used in the news as an object to promote the emotional aspects of disasters like floods, earthquakes, fires and traffic accidents. When the researches about impact and representation of the news are evaluated, the results lead us to the 'Gatekeepers' who are responsible for the selection of the content of the news. As the person that decides what should be regarded as news content and how long they will be on air, what gatekeepers should care about when it comes to the children and which. Criteria they should they follow. Following these questions, this thesis aims to analyse the roles of the gatekeepers in the selection of children-related news in visual and printed media. There are three presumptions in this thesis: In the current broadcasting perception, the children are abused in the news as a rating source; the age, gender, education level of gatekeepers and whether he/she has any children, the principles of the corporation he/she is working for, the broadcasting policy of the company, all these facts affect the a news selection and the style of broadcasting when a child has the main focus in the news. From this point of the view, interviews are made with gatekeepers, and in the end, the presumptions are verified.

Key Words: Children, Media, Effect, Presentation, News, Gatekeeper

ÖNSÖZ

Toplumunu oluşturan ailenin en küçük bireyi olan çocuklar geleceğimiz olması sebebiyle çok daha fazla özen ve önem gösterilmesi gereken kesim olarak karşımızda durmaktadır. Onların hem ruhsal hem de bedenen sağlıklı yetişmesi için başta devlet olmak üzere toplumdaki bütün kurum ve kuruluşların üzerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Toplumun şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olan medyanın bu konudaki sorumluluğu ise çok daha büyüktür. Toplumun gündemini belirleyen ve böylece insanları hangi konular üzerinde düşünmeleri gerektiği konusunda yönlendiren medyanın, çocuklar konusunda yaptığı en ufak bir yanlış onların hayatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla medyada çocukların hangi stereo tipler içinde yer aldıkları önemlidir. Hele küçüğünden büyüğüne, yaşlısından gencine kadar her kesim tarafından takip edilen ve ciddi bir program türü olarak algılanan haberlerdeki temsiller bir kat daha önem arz etmektedir. Bu sebeple bu çalışmada haberlerin çocuklar üzerindeki etkileri ve çocukların haberlerdeki temsillerinden yola çıkarak çocuk haberlerinin seçiminde eşik bekçilerinin rolüne bakılacaktır.

Haberlerin üretiminden yayına hazırlanışına, hangi olayın haber olup hangisinin yayın akışı dışında kalacağına veya hangi haberlerin manşetten girip hangilerinin arka sayfalarda yer alacağına karar veren eşik bekçilerinin öznesi çocuk olan haberleri seçerken nelere dikkat ettikleri ve daha pek çok soru konunun muhataplarına sorularak çocuklar hakkındaki düşünceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece hem onların çocuklara bakış açısı anlaşılmasına çalışılmış, hem de tezle medya profesyonellerinin dikkatini bir kez daha çocuklar konusuna çekmek amaçlanmıştır.

Tezin hazırlanma sürecinde ve sonraki bütün aşamalarında yaptığı yorum ve yönlendirmelerle desteğini ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gülüm ŞENER ULAGAY'a ve öğrenim hayatım boyunca her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL – 2013

Gülsevil KAHRİMAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET-----	iv
ABSTRACT-----	v
ÖNSÖZ-----	vi
KISALTMALAR LİSTESİ-----	x
TABLOLAR LİSTESİ-----	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ-----	xii
EKLER LİSTESİ-----	xiii
GİRİŞ-----	1

1. BÖLÜM

ÇOCUK VE MEDYA ÜZERİNE KURAMSAL ÇALIŞMALAR İLE YASAL DÜZENLEMELER

1.1. Çocuğa Sosyolojik Açıdan Bakış-----	4
1.2. Şiddet Görüntüleri Üzerine Kuramsal Araştırmalar-----	6
1.3. Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri-----	12
1.3.1. Şiddet Görüntüleri ve Çocuk-----	17
1.3.2. Müstehcenlik İçeren Görüntüler ve Çocuk-----	22
1.4. Haberlerde Çocukların Temsili-----	25
1.4.1. Mağdur Çocuklar ve Yardıma Muhtaç Masumlar-----	28
1.4.2. Suç Makinesi Çocuklar-----	30
1.4.3. Tüketim Malzemesi Olarak Çocuk-----	32
1.4.4. Sevimli Şirin Minikler-----	33
1.5. Çocukların Televizyonun Olumsuz Etkilerinden Koruması İçin Geliştirilen Projeler-----	34
1.5.1. Akıllı İşaretler Koruyucu Sembol Sistemi-----	35
1.5.2. Medya Okuryazarlığı Projesi-----	38
1.5.3. İyi Uykular Çocuklar Projesi-----	40

1.5.4. Çocuklara Yönelik Tematik Kanallar-----	42
1.6. Çocuklarla İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler-----	43

2. BÖLÜM

HABERLERİN ÜRETİMİ VE EŞİK BEKÇİLERİ

2.1. Medyada Üretim Süreci-----	48
2.1.1. Haber Nedir?-----	49
2.1.2. Haber Değeri Nedir?-----	51
2.1.3. Kamu ve Ticari Yayıncılıkta Habercilik Anlayışı-----	54
2.1.4. Haber Üretiminde Süzgeçler-----	59
2.1.5. Mecralara Göre Haber Üretimi-----	62
2.1.5.1. Radyo-----	62
2.1.5.2. Televizyon-----	63
2.1.5.3. Gazete-----	66
2.1.5.4. İnternet-----	68
2.2. Eşik Bekçisi Kuramının Doğuşu ve Tarihi-----	70
2.2.1. Medya Profesyonelleri ve Editöryal Süzgeç-----	72
2.2.2. İnternetle Eşik Bekçilerinin Değişen Rolü-----	74

3. BÖLÜM

3.1. AMAÇ VE YÖNTEM-----	76
3.2. EŞİK BEKÇİLERİNİN ÇOCUK HABERLERİNE BAKIŞI-----	78
3.2.1. Kırmızı Çizgilerin Silikleştiği Alanlar-----	78
3.2.2. Eşik Bekçilerinden Medyaya Eleştiri-----	81
3.2.3. Çocuk Haberleri ve Kullanılan Dil-----	83
3.2.4. Medyanın Oluşturduğu Kavramlar-----	85
3.2.5. Haberlerin Sessiz Takipçileri Ekran Başında-----	88
3.2.6. Medya ve Başarı Öyküleri-----	90
3.2.7. Medyada En Çok Yaşanan Sorunlar-----	92

3.2.8. Medyanın Kamuoyu Oluşturma Gücü-----	94
3.2.9. Medya Dışı Unsurların Haber Üretim Sürecine Etkisi-----	95
3.2.10. Çocuk Haklarının Bilinmemesinden Doğan Sıkıntılar-----	96
3.2.11. Eşik Bekçileri alıştıkları Medya Kuruluşları ile Aynı Görüşte-----	98
3.2.12. Kişisel Etmenler Eşik Bekçiliği Eylemini Etkilemektedir----	100
3.2.13. Haber Üreticilerinin İçerikle İlgili Görüşleri-----	101
SONUÇ VE ÖNERİLER-----	104
KAYNAKÇA-----	107
EKLER-----	112
ÖZGEÇMİŞ-----	139

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
akt.	: Aktaran
ARPANET	: ABD Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
b.t.	: Bilinmeyen tarih
CSA	: Fransa Görsel İşitsel Üst Kurulu
ÇGD	: Çağdaş Gazeteciler Derneği
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
Dr.	: Doktor
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCP/IP	: Transmission Control Protocol/Internet Protocol
TNS	: Taylor Nelson Sofres
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TV	: Televizyon
t.y.	: Tarih yok
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Yay-Sat	: Satış, Pazarlama ve Dağıtım Şirketi

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Mülakat Yapılan Kişilerin Adları, Görevleri ve Çalıştıkları Kurumlar.....	77
Tablo 3.2. Medya Profesyonellerinin Çocuklarına Haber Bültenlerini İzletme Konusundaki Tutumları.....	102
Tablo 3.3. Medya Profesyonellerinin Mülakatlarda Aynı Görüş Beyan Ettiği Sorular ve Cevaplar.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Yaş Sembolleri.....	38
Şekil 1.2. İçerik Sembolleri.....	38

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek-1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	112
Ek-2: TNS Araştırma Şirketi'nin Şubat Ayı Ana Haber İzlenme Oranları...	135
Ek-3: Yay-Sat Şubat Ayının İlk Haftası Gazete Satış Sıralaması.....	136
Ek-4: Mülakat Soruları.....	137
Ek-5: Mülakat Yapılan Tarihler.....	138

GİRİŞ

Çocuk ve haber, üzerinde en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Medyada her zaman ilgi uyandıran ve birer reyting ve tiraj unsuru olan çocuklar, kitle iletişim araçlarının vazgeçilmezleri arasında yerini almaktadır. Öznesi çocuk olan ve bir şekilde çocuğu ilgilendiren haberler de toplum tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Durum böyle olunca çocukların kimi zaman medya tarafından istismar edilmesi sonucu da ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan çocuklar, haber programlarının hedef kitlesi olmamakla birlikte sessiz izleyicileridirler. Hem birey olarak haberlerde yer almakta hem de yayınlanan şiddet görüntüleri, kazalar, kavgalar vs. olumsuz görüntüler en çok onları etkilemektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 2006 yılında yaptığı ve ilköğretim çağı çocuklarıyla gerçekleştirdiği araştırma ve vatandaş bildirimlerinin incelendiği raporda ortaya konulduğu üzere çocukların televizyondan olumsuz olarak etkilendiği alanların başında ise şiddet ve müstehcen görüntüler gelmektedir (Çamlıbel İrkin, 2012).

Etki araştırmalarının yanı sıra çocukların medyada temsili üzerine de pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlar incelendiğinde ortaya çıkan genel kanı ise medyada yeterince yer almayan çocukların haberlere konu olduklarında ise şiddet ve kazaya maruz kalmış pasif ve sessiz kurbanlar veya bizzat şiddet ve potansiyel bir tehlikenin kaynağı olarak işaret edildikleri ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting ve tiraj malzemesi olarak sömürüldüğü yönündedir (UNICEF, 2007).

Bu noktada haberlerin üretim sürecinden, seçilip yayına hazırlanmasına kadar ki geçen süreçte söz sahibi olan medya profesyonellerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Haberin direk hedef kitlesi olmasa da yayınlandıkları saat itibarıyla çocukların da ekran başında olduğu zaman dilimine denk gelen haberler, çocuklar tarafından da takip edilmektedir. Dolayısıyla hem çocukların olumsuz etkileneceği içeriği hazırlayanlar olarak hem de birer haber değeri olarak çocukların haberlerde nasıl temsil edildiklerinde etkin olan eşik bekçilerinin tutumu ve yorumu çok önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı öznesi çocuk olan haberlerin seçiminde eşik bekçilerinin rolünün ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın varsayımları şu şekilde sıralanmaktadır:

1- Çocuklar haberlerde genellikle dram malzemesi olarak kullanılmakta ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting veya tiraj malzemesi olarak sömürülmektedirler.

2- Eşik bekçilerinin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çocuğunun olup olmaması, ideolojisi vb. değişkenler başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir.

3- Eşik bekçilerinin çalıştığı kurumun ideolojisi ve yayın politikası başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir.

Araştırmada yöntem olarak derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Tekniğin, yöntem olarak seçilmesinde eşik bekçileriyle yüz yüze görüşme imkânı sunması ve açık uçlu sorularla onların çocuklar hakkında neler düşündüklerini ortaya çıkaracak detaylı cevapların alınmasına olanak sağlaması etkili olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak çocuk ve medya üzerine yapılan kuramsal çalışmalar ortaya konularak çalışma bilimsel bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Çocukların medyadan en çok etkilendiği iki başlık olan şiddet ve müstehcen görüntülerin çocuklar üzerindeki etkileri araştırmalarla ortaya konulmuştur. Ardından çocukların medyada temsiline bakılmıştır. Çocukların medyada hangi stereotipler içinde verildiği başlıklar halinde tek tek incelenmiştir.

Etki ve temsil konularına bakıldıktan sonra çocukların televizyonun olumsuz etkilerinden korunmaları için ne gibi projeler geliştirilmiştir bu konu üzerinde durulmuştur. Geliştirilen projeler ve yasal düzenlemeler nelerdir ve nasıl işlemektedir? Bu alanda yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde haber ve eşik bekçisi kavramları üzerinde durulmaktadır. Haberin tanımı, haber değeri nedir, kamu ve ticari yayıncılık arasındaki farklar, haber üretimindeki süzgeçler nelerdir ve mecralara göre haber üretimi nasıl işlemektedir bu başlıklar incelenmiştir. Daha sonra tezin de ana konusu olan eşik bekçisi kavramı üzerine durulmuştur. Editoryal süzgecin ne olduğu ve nasıl işlediği, internet ile eşik bekçilerinin rolü değişmiş midir, günümüzde eşik bekçiliği hala geçerli mi gibi başlıklar tartışılmıştır.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde ise eşik bekçileri ile yapılan derinlemesine mülakat sonuçları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sonuç ve önerilen kısmında ise varsayımların doğrulanıp doğrulanmadığı ve öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

ÇOCUK VE MEDYA ÜZERİNE KURAMSAL ÇALIŞMALAR İLE YASAL DÜZENLEMELER

1.1. Çocuğa Sosyolojik Açıdan Bakış

Her toplumun çocuk tanımlaması, çocuğa bakış açısı ve ona verdiği değer farklılık taşımaktadır. Bazı toplumlar için çocuk üretimin bir parçası olarak toplumun işlevsel öğeler yüklediği birimlerinden biridir. Kimi toplumlar içinse dışlanan, toplumsal ve bireysel olarak değer verilmeyen bir konumdadır (Öcel, 2002, akt: Salihoğlu, 2007).

Çağdaş Batı toplumu insan yaşamında çocukluğu farklı bir dönem olarak görmekte ve bu özel dönemde çocukları sever, besler ve korur. Oysa ortaçağda çocuklar karşısında tamamen farklı bir tutum söz konusuydu. Fransız tarihçi Plilippe Aries (1965), Ortaçağ Avrupa'sına ait resimlerde çocukların, olgun yüzleri ve kendilerinden büyüklerle aynı tarz giysileri olan küçük yetişkinler olarak sergilendiklerini belirtmektedir (Giddens, 2008:215). Çocukların temel gereksinimleri karşılanırsa bile çocuklar bugünkü gibi özel bir ilgiyle korunmuyordu. Bu nedenle ortaçağda çocukların kendilerine özgü besinleri, oyunları ve oyuncakları da yoktu. Yetişkinlerin dilinde çocuğu anlatacak özel sözcükler dahi bulunmamaktaydı. Dolayısıyla ortaçağda çocuklar, minyatür birer yetişkin olarak görülüyorlardı (Onur, 2007:148).

Selçuklu ve Osmanlı tarihinde ise eskiden beri var olan “gulam” ve “devşirme” sistemleri bu toplumların çocuğun varlığını bildiğini gösteren en önemli kanıt olarak sayılabilir. Çocukları yaşlarına göre şihor, beççe, gulamçe, gulam olarak adlandırmak çocukluk kavramının dile yansımasıdır. Seyahatnamelerin çocukluğun tarihi açısından verdiği en önemli bilgi ise Osmanlı toplumunda çocukların çok sevilmesi ve kollanmasına karşılık çocukların da büyüklere saygı ve itaat göstermek zorunda olmasıdır. Öte yandan Osmanlı döneminde çocuklar için en önemli toplumsallaşma alanı mahalledir. Mahallede herkes mahallenin çocuklarından sorumludur (Onur, 2007:99-100).

Öte yandan Türk kültürünün geleneksel değerleri olan çocuk haklarının kökleri Batılı oluşumlardan çok daha eskidir. Henüz Tanzimat döneminde çocuk hakları terimi bazı aydınlarca kullanılmıştır. Tanzimat döneminde çocuğun toplum için ifade ettiği önemi çocuk eğitimiyle birleştiren kavramsal çalışmalar da bulunmaktadır. Bunların en ilginç ve özgün olanı ise Eğitim Bakanlığı'na kadar yükselen bir aydın ve düşünce adamı olan Münif Paşa'ya aittir. Münif Paşa, Türk düşünce tarihinin ilk popüler bilim dergisi olan Mecmua-i Fünûn'da yayınlanan bir makalesinde çocuğun topluma hazırlanması konusunun toplumda tam bir bilinçsizlik ve kayıtsızlık sorunu olduğunu söylemiş ve bunu nedenleri ve sonuçlarıyla irdelenmiştir (Salihoğlu, 2007).

Batıda ise çocuğa gösterilen ilgi Rönesans ile birlikte artmış, Reform hareketiyle birlikte çocuğa yönelik tutumlar değişmiştir. Batı Avrupa'da 17. yüzyılda ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, anne-baba ve çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanmasına sebep olmuştur (Onur, 1993, akt: Salihoğlu, 2007).

Modern toplumlar ise çoğu yönden geleneksel toplumlardan çok daha fazla çocuk merkezlidirler (Giddens, 2008:216). Birçok düşünür 19. yüzyıl sonlarını ve 20. yüzyılın başlarını, modern çocukluk anlayışının oluştuğu dönem olarak göstermiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özel bir kategori olarak ele alınmaya başlayan çocuklar, yetişkinlerden farklıdır ve onların yetişmesiyle ilgili sorumluluk yetişkinlere aittir (Salihoğlu, 2007).

Çocukluk fikrinin doğuşunu ve çocukların yetişkinler dünyasından kovuluşunu matbaanın icadı ile başlayan bir süreç olarak değerlendiren Postman'a göre, elektrikli iletişim araçlarının geliştirilmesiyle birlikte çocuk ile yetişkin arasındaki bölücü hat yeniden aşınmış ve çocukluk yitirilmiştir. Bunda özellikle televizyonun etkisi ise büyüktür (Postman, 1995:33-97,98).

Modern toplumlarda şimdilerde yaşanan değişmelerin bir sonucu olarak, çocukluğun bir kez daha kendine özgü konumunu kaybediyor olması olası görünmektedir. Günümüzde kimi gözlemciler, çocukların son derece hızlı

büyüdüklerini ileri sürmektedir. Onlar, çok küçük çocukların bile yetişkinlerle aynı televizyon programlarını izleyebildiklerini; bunun da onların erken yaşta, yetişkin dünyası hakkında önceki kuşaklara oranla çok daha fazla bilgi sahibi olmalarına yol açtığına işaret etmektedir (Giddens, 2008:216).

1.2. Şiddet Görüntüleri Üzerine Kuramsal Araştırmalar

Çocukların ve gençlerin izledikleri televizyon programlarının, onların davranışlarını etkilediği varsayımı yapılan pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz olması ise farklı sebeplere bağlanmıştır. İzlenen programın niteliği, içeriği, o programın izlenme süresi, programın sunuşunda gerçekleştirilen yönlendirilmeler ile bunun kim tarafından yapıldığı gibi parametreler bunda önemli rol oynamaktadır (RTÜK, 2005).

Buradan yola çıkarak bu bölümde, medyada yer alan şiddet içerikli yayınların çocukların davranışlarını etkilediğini savunan kuram ve yaklaşımlar ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 2006 yılında yaptığı ve ilköğretim çağı çocukları ile gerçekleştirdiği araştırma ve vatandaş bildirimlerinin incelendiği raporda da ortaya konulduğu üzere çocukların televizyondan olumsuz etkilendiği iki başlık olan şiddet ve cinsellik üzerinde durulacaktır (Çamlıbel İrkin, 2012).

Özellikle televizyondaki şiddet görüntülerinin çocuklar üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmalar defalarca şiddet sahnelerine maruz kalmanın izleyenleri saldırgan davranışlara yönlendireceği konusunda birleşmiştir. Alanda yapılan ilk çalışmalar da bu durumu pekiştirir niteliktedir. Örneğin P.H. Tannenbaum'ın başta gelen savunucusu olan Uyarma Kuramı'na göre, uzun süre şiddete maruz kalan izleyicilerin saldırgan davranışlarında artış görülmektedir. Çünkü yaklaşıma göre, şiddet seyircileri heyecanlandırmakta ve uyarmaktadır (Tannenbaum ve Zillman, 1975, akt: Mutlu, 2005:177). Aşırı yüklenme sonucunda televizyon özellikle de çocukları şiddete meyilli hale getirmektedir. Teoriye göre, izlenilen heyecan veren bir olayın ardından gerçekleşen olaya bu negatif ya da pozitif heyecan aktarılır. Macera filmi izleyen çocuğun, eve gelen babasının üzerine atlaması ya da daha saldırgan ve enerjik tepki vermesi gibi (Kirsh, 2010, akt: Ateş, 2011).

Davranışsal Etkiler Kuramları arasında ele alınan Sosyal Öğrenme Kuramı ise medyada sunulan şiddeti izledikten sonra bireylerde gerçekleşen saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışmaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramı, 1960'larda psikolog Albert Bandura tarafından Taklit Kuramı'ndan yola çıkarak geliştirmiştir. Buna göre Bandura, insanın sadece taklit etmekle saldırgan davranışları öğrenemeyeceğini, taklidin yanı sıra model alma ve gözlemin de bunda önemli rol oynadığını açıklamaya çalışmıştır (Narmamatova, 2010).

“Bandura'nın kuramına göre, insanların öğrenmesinde üç ayrı araç bulunmaktadır: dolaysız, gözlemsel ve simgesel. Bunların ilki, çevreyle insanın dolaysız ilişkisinin sonucunda ortaya çıkar. İkincisi, gözlem veya taklit yoluyla gerçekleşir. Üçüncüsü de, dil ve simgelerin kullanımıyla olur. Bandura'nın toplumsal öğrenme modeline göre, çocuklar televizyonda şiddete başvuran karakterleri izleyerek aynı ana baba, yakınlar, akranlar ve diğerlerini izleyerek başka bilişsel toplumsal becerileri öğrenmeleri gibi saldırgan davranmayı da öğrenirler” (Mutlu, 2005:179).

Yapılan laboratuvar çalışmalarının çoğu bu durumu destekler niteliktedir. Çocuklar çevresindeki insanları gözlemleyerek onların davranışlarını taklit ettikleri gibi, izlediği bir karakterin davranışını da taklit edebilmektedir. Hatta öyle ki çoğu zaman gerçekle kurgulanmış olanı karıştırmakta olan çocuklar, izledikleri şiddet görüntülerini sorgusuz içselleştirerek uygulamaktadırlar. Araştırmalar, 14 aylık çocukların bile model alabildiklerini ortaya koymuştur (Bushman & Huesmann, 2001, akt: RTÜK, 2005).

Dubow ve Miller'e (1996) göre, küçük çocukların şiddet içeren görüntülere maruz kalması gözlemsel öğrenme aracılığıyla saldırgan davranışları harekete geçirmektedir. Buna göre, bir çocuk televizyonda daha önce görmüş olduğu durumlara benzer bir durumla karşılaştığında, televizyonda öğrenmiş olduğu davranışı maruz kaldığı durumla başa çıkmak için uygulamaktadır (Mutlu, 2005:179-180). Etraflarında gördüklerini ve ekranda izlediklerini taklit eden çocuklar henüz 2 yaşlarındayken bile isteklerini tepinerek iletmeye çalışma gibi saldırgan davranışlara başvurabilmektedir (RTÜK, 2005).

Sosyal Öğrenme Kuramı'nı tamamlayan bir başka kuram da Duyarsızlaştırma Kuramı'dır. Kuram, şiddet görüntüleriyle sürekli karşılaşan bireylerin zamanla bu tür durumlara alışacaklarını ve şiddete karşı bir duyarsızlaşmaya gireceklerini varsaymaktadır (RTÜK, 2005). Araştırmalar, şiddet görüntüleriyle defalarca karşılaşan kişilerde bunları izlemeyenlere kıyasla şiddetin kanıksandığını ortaya koymaktadır. Duyarsızlaşma sonucunda gerçek dünyada şiddet içeren bir durumla karşılaşan kişi bunu normal bir şeymiş gibi algılamakta ve şiddet mağdurunu korumaya yönelik müdahalede pasif kalmaktadır (Taylan, 2011:47, akt: Çamlıbel İrkin, 2012). Zaman Gazetesi'nin Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü, yaptığımız yüz yüze görüşmede çocuklarla ilgili istismar haberlerini vermemelerindeki sebebi açıklarken bu konu üzerinde durmuştur. Ona göre gazete bir nevi olayları duyurduğu, farkındalık oluşturduğu gibi yaygınlaştıran da bir araç. Ayşe Hanım, medyada istismar haberlerinin sıkça yer almasının zamanla toplumun bu konuyu kanıksamasına ve bu olaylara karşı insanların duyarsızlaşmasına sebep olabileceğini vurgulamaktadır.

“Bununla ilgili çok ciddi artık görmemiz gereken büyük bir vaka olursa biz bunu muhakkak görüyoruz. N.Ç. olayı mesela. N.Ç. olayını gazetemizde yer vermiştik ama çok fazla biz bu tarz çocukların istismar edildiği haberleri büyütüyoruz. Çünkü bunu bir süre sonra toplum kanıksarsa yapılan ya da bununla ilgili bir gelişme bakanlığın veyahut bir sivil toplum kuruluşunun girişimi insanların duyarsızlaşmasına sebebiyet verebilir. Fakat yerinde ve zamanında kullanılırsa etki uyandırması gerekiyor. Biz de buna dikkat ediyoruz.”

Fox Televizyonu Haber Müdürü Ercan Gün de temel prensiplerinin kötüyü insanların aklına getirmemek olduğunu söylemekte ve amaçlarının yine bu tarz olayları yaygınlaştırıp meşrulaştırmamak olduğunu ifade etmektedir.

Duyarsızlaştırma Kuramına göre, ekranlarda devamlı şiddet görüntülerine maruz kalan insanlar artık şiddet hakkında düşünürken bile rahatsızlık duymayacak ve şiddet içeren planlar kurmaya dahi yatkın olacaktır (Dağ ve ark., 2005, akt: Narmamatova, 2010). Özellikle haberlerde ‘İnsanlık Ölmüş’, ‘Film gibi izlediler’ gibi başlıklarla verilen haberler bu durumu doğrular nitelikte örneklerdir.

Mutlu'ya (2005) göre, bu etki şiddetin sebebinin haklı olarak gösterildiği durumlarda daha da artmaktadır. Örneğin, polisiye dizilerde suçlulara karşı veya suçluların yakalanması için şiddet içeren eylemlere başvurulması ya da haksızlığın şiddete başvurulması cezalandırılması bu etkinin en bilinen kaynakları arasındadır. Kısa bir süre dahi şiddet görüntülerine maruz kalındığında ortaya çıkan bu etki çocukların şiddet edimlerine karşı duyarsızlaşmalarına sebep olmaktadır (Potter ve Warren, 1996, akt: Mutlu, 2005:178-179).

UNESCO tarafından yapılan ve 23 ülkeyi kapsayan 'Global Medya ve Şiddet' konulu bir araştırmada, okul çağındaki çocukların boş zamanlarının yüzde 93'ünü televizyon seyretmeye harcadığı ve televizyon programlarının da yaklaşık yüzde 50'sinin şiddet içerikli olduğu ortaya konulmuştur (Narmamatova, 2010). Çalışma göz önüne alındığında şiddetin normal bir şeymiş algılanması çok da şaşırtıcı değildir.

Amerikan Psikoloji Derneği'nin hesaplamalarına göre bir çocuk 11 yaşına ulaştığında televizyonda 8 bin adet cinayeti ve 100 bin adet daha hafif sertliği izlemiştir. Washington civarında yapılan ve 10 yerel kanalın 18 saat gözlemlendiği bir araştırmada ise bu süre zarfında bin 846 şiddet olayının resmedildiği saptanmıştır (Intermedia, June-July 1993, akt: Mutlu, 1997).

Dolayısıyla duyarsızlaştırma kuramı, medyada sürekli gösterilen şiddet olaylarını izlemenin, insanlarda şiddete karşı duygusal tepkinin azalmasına sebep olduğunu savunmaktadır. Artık sosyal bir olgu olarak kabul edilen şiddete karşı rahatsızlık ortadan kalmakta ve dahası istendiği zaman insanlar bir hakmış gibi rahatlıkla şiddete başvurulmaktadır (Narmamatova, 2010).

Televizyondaki şiddeti izleyerek gerçek hayatta şiddet kullanımının meşrulaştığını savunan kuram ise Kısıtsızlaştırma Kuramı'dır. Şiddet genel olarak toplum tarafından onaylanmasa da şiddet içerikli görüntüler kişinin bu yönde davranışlar sergilemesi ihtimalini arttırmaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012). Mutlu, bu durumun ortaya çıkmasının bazı değişkenlere bağlı olduğunu söylemektedir. Bunlar, televizyondaki şiddetin ödüllendirilmesi, televizyondaki

şiddet temsiline benzer uyarıların insanın çevresinde ortaya çıkması ve çevrede daha önce izleyiciyi kızdırmış veya izleyiciye zarar vermiş bir hedefin bulunması durumlarıdır. Bunlardan biriyle karşılaştığında insanların saldırgan davranışlarda bulunma olasılığı da televizyondaki şiddet içeriğiyle bağlantılı olarak artmaktadır (Mutlu, 2005:180-181). Dolayısıyla televizyonda şiddetin meşrulaştırması kişilerin gerçek hayatta sergilediği saldırgan hareketleri de haklılaştırması sonucunu doğurmaktadır.

Şiddet içerikli televizyon programları, seyircilerin bir bölümünü duyarsızlaştırırken, diğer bir bölümünü aşırı duyarlı hale getirmektedir. Kötü dünya sendromu yaklaşımına göre, dünya eskiye kıyasla daha tehdit edici bir yer olarak algılanmaktadır. Medyadaki şiddetten etkilenen küçük yaşlardaki çocuklar, kendilerinin de şiddet kurbanı olabileceklerini düşünmekte ve korku-kayı geliştirmektedirler. Bu çocuklarda ağlama sıklığı, kucak isteme, saldırganlık eğilimi, uyku bozuklukları, kekeleme, tuvalet alışkanlıklarında bozulma, güven sorunları, sosyal etkileşimden kopma, yeme düzensizlikleri, psikosomatik bozukluklar, benlik değerinde düşme, dikkatini odaklaştırma sorunları ve depresyon eğilimi artmaktadır. Bunun sonucunda şiddete karşı kendini zayıf hisseden çocuk saldırganlığı bir savunma yolu olarak benimsemekte ve yaptığı davranışı haklı çıkarmaktadır (Bonds, 2002, akt: RTÜK, 2005).

Üçüncü Değişken Kuramı ise diğer kuramların aksine, televizyon izleme ve saldırganca davranma değişkenlerine ek olarak sosyo-ekonomik düzey, aile ve zekâ gibi kişisel özellikleri de saldırgan davranışları açıklamada bir parametre olarak dikkate almaktadır. Yani bütün bu olguları bütünsel bir yaklaşım içerisinde ele almaktadır. Kuram, dar gelirli ailelerin özellikle zekâ düzeyi nispeten düşük olan çocuklarının daha fazla televizyon seyrettikleri için şiddet içeren sahnelerle daha çok karşılaştıklarını söylemektedir. Dolayısıyla ana-babaların kendi alışkanlıkları ile çocuk yetiştirme tutumları, reddedici veya disiplinden yoksun yaklaşımları da çocuklardaki saldırganlığın artmasında rol oynamakta ve televizyonda şiddet izleme ile saldırgan davranma ilişkisini kuvvetlendirmektedir (Ledingham & Richardson, 1993, akt. RTÜK, 2005).

Sorenson 1995'te yaptığı bir çalışmada alt sosyal kümelerdeki çocukların ve gençlerin orta sınıflara mensup çocuk ve gençlerden daha çok şiddet unsuru içeren filmlere ve aksiyon filmlerine eğilim gösterdiklerini ve medya şiddetine daha büyük düzeyde maruz kaldıklarını saptamıştır (Mutlu, 1997). Palabıkoğlu ise medyanın saldırgan davranışları artırma yönünde etkili olduğunu ancak tek başına yeterli olamayacağını vurgulamaktadır. Ona göre şiddete yol açan koşullar arasında işsizlik, silah ve alkolün kolay elde edilebilirliği, hızlı yaşanan göç, çocuk yetiştirme ve eğitiminde duyarsızlık gibi konular da etkilidir (Palabıkoğlu, 1997).

Berkowitz ve Rogers tarafından televizyondaki şiddetin kısa dönemli etkilerini açıklamak için geliştirilen Kullanıma Hazırlama Kuramı'na göre ise, televizyondaki şiddet görüntüleri izleyicinin saldırgan düşüncelerini harekete geçirebilmekte, diğer bir deyişle kullanıma hazır hale getirmektedir. Berkowitz, televizyondaki şiddet görüntülerine maruz kalan izleyicilerin zamanla saldırgan davranış göstermeye hazır hale geldiğini belirlemiştir (Strasburger ve Wilson, 2002:90-91, akt: Çamlıbel İrkin, 2012).

Öte yandan Sosyal Karşılaştırma Kuramı, saldırganca davranan çocukların çevrelerinde benzer davranışlar sergileyen başka bireyleri gördüklerinde davranışları için ihtiyaçları olan gerekçelere kavuşacağını ve kendilerini daha mutlu hissedeceklerini söylemektedir. Bu konuda işlevsel olan medyada olağan gibi sunulan şiddet çocukların bu gereksinimlerini fazlasıyla karşılamasıdır (Özer, 2007:140, akt: Narmamatova, 2010).

Özet olarak Sosyal Öğrenme Kuramı, çocuğun televizyondaki karakteri kendisine model aldığı ve karakterin davranışlarını gözlemleyerek saldırgan davranışları öğrenebileceğini savunurken; Uyarma Kuramı, uzun süre şiddete maruz kalan izleyicilerde saldırgan davranışların uyarıldığını ve şiddet içerikli davranışlarında artış görüldüğünü vurgulamaktadır. Duyarsızlaştırma Kuramı televizyondaki şiddet görüntülerinin izleyicilerin zamanla bu tür durumları kanıksamasını ve şiddete karşı duyarsızlaşmasını ortaya koyarken; Kısıtsızlaştırma Kuramı, televizyon yayınlarındaki şiddet sunumunun gerçek hayattaki izdüşümünü meşrulaştırdığına vurgu yapmaktadır. Her iki durumun

da çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesine ve şiddet uygulamasına sebep olabileceği kabul edilmektedir.

Öte yandan Kullanıma Hazırlama Kuramı'na göre, televizyondaki şiddet görüntüleri izleyicinin saldırgan düşüncelerini harekete geçirebilmekte, diğer bir deyişle kullanıma hazır hale getirmektedir. Sosyal Karşılaştırma Kuramı ise, saldırganca davranan çocukların medya sayesinde yalnız olmadıklarını görerek davranışları için ihtiyaçları olan gerekçelere kavuştuklarını söylemektedir. Üçüncü Değişken Kuramı'yla televizyonda gösterilen şiddet olaylarını izleme ile saldırganca davranma arasındaki bağlantıyı araştırmada izleyicinin sosyo-ekonomik düzeyi, demografik ve kişisel özellikleri gibi başka değişkenler de işin içine girmektedir.

1.3. Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Medyanın insanlar üzerindeki etkisi herkes tarafından bilinmekte ve gün geçtikçe artan bu etki yerini daha da kuvvetlendirmektedir. Televizyonun olumsuz etkileri konusunda artan endişeler bu etkinin içeriğine dair araştırmaları da hızlandırmıştır. Kitle iletişim araçları üzerine yapılan araştırmalar bu araçların çok güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Alanda yapılan ilk araştırmalarda elde edilen bulgulara göre geliştirilen ilk modellerin sihirli mermi, şırınga gibi benzetmelerle adlandırılmasında da bunun rolü büyüktür (Güngör, 2011:74).

Medyanın sessiz takipçisi olan çocuklar da hiç kuşkusuz bu araçlardan en çok etkilenen kesim olarak birinci sırada yerini almaktadır. Çocuklar zihinsel süreçlerini tam olarak tamamlayamadıklarından dolayı izlediklerini yetişkinler gibi algılayıp anlamlandıramamaktadırlar. Bunun yanında televizyonu dünyayı tanımak ve anlamak için seyreden çocuklar, kurmacayla gerçek arasındaki farkı da çoğu kez yetişkinler kadar kolay ayırt edemediklerinden dolayı televizyon karşısında yetişkinlere oranla daha korunmasız kalmaktadırlar (Çaplı, 1996, akt: Kaskun ve Öztunç, b.t.). Dolayısıyla çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerde dahi ortaya konan karakterler sebebiyle çocuklar yanlış davranışlara yönlendirilmektedir. Üstün yeteneklere sahip çizgi film kahramanları yüksekten yere çakılsalar bile hiçbir

şey olmamış gibi ayağa kalkıp yürümektedirler. Bunları izleyen ve gerçek hayatta da böyle olabileceğini sanan çocuklar çoğu kez karakterleri taklit etmekte ve sonunda kötü biten olaylarla karşılaşmaktadır.

Bu konuda ülkemizde çarpıcı örnekler mevcuttur. 2010 yılında, 9 yaşındaki O.Ö., izlediği “Kurtlar Vadisi” dizisindeki İskender Büyük karakterininiple asılma sahnesinden etkilenerek kendini filmdeki gibi asmış ve hayatını kaybetmiştir (Kıdık, 2010). Yine Türkiye’de ‘Inferno’ adlı korku filmini seyreden bir genç kız intihar etmiş, Üsküdar’da televizyondan etkilenen 8 yaşındaki bir ilkokul öğrencisi de kendini kravatla gardıroba asarak hayatını kaybetmiştir. Bunun yanında çocukların ve gençlerin kahraman olup da şiddet kullanan karakteri örnek aldığı ve bu sebeple toplumda şiddetin yayıldığı bilinmektedir. Bu tip programlar suçun nasıl işleneceğinin tekniğini göstermesi ve öğretmesi bakımından da tehlike arz etmektedir (Kaskun ve Öztunç, b.t.).

Bu duruma en çarpıcı örneklerden birisi de 2000’de 4 yaşındaki Ferhat’ın ‘Pokemon’ çizgi filmindeki uçan kahramanlara özenerek apartmanın yedinci katından aşağıya atlaması olmuştur. 21 metre yükseklikten toprak zemine düşen küçük çocuğun sadece sol bacağı kırılmış ve kaldırıldığı hastanede doktorların ‘neden atladın’ sorusuna o, "Pokemon'u izledim. Pokemon gibi uçtum" cevabını vermiştir (Şen, 2000).

Bazı hukukçulara göre 5 yaşındaki bir çocuk her gün seyrettiği programlar sebebiyle 15 yaşına geldiğinde 18 bin cinsel taciz, saldırı, kavga ve işkence yolu öğrenmiş olmaktadır (Turan, 1996, akt: Kaskun ve Öztunç, b.t.).

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: “Medyanın ana görevi haber vermek ve bilgilendirmek olduğuna göre, eğer olayda şiddet varsa, bunu kamuoyuna yansıtmak medyanın görevleri arasında değil midir?” diye. Bu doğrudur ancak haberin veriliş biçimine dikkat etmek şartıyla. Şiddet görüntülerini insanların etkileneceği, yönlendirileceği şekilde defalarca ve kırmızı halkalar içinde insanın gözüne sokarcasına vermek doğru değildir. Özellikle insanlara yöntem gösterecek şekilde intihar olaylarını, cinayet vakalarını vermekten kaçınılmalıdır. Prof. Dr. Özcan Köknel’in tespitine göre,

medya intihar olaylarında ‘model’ oluşturmaktadır. Köknel, bu konuda yüksek bir binanın çatısından atlayan kızın hikâyesini anlatan “Saat Sabahın 9’u” adlı diziyi örnek göstermektedir. Tespitlere göre diziden sonra iki ay içinde aynı biçimde 22 intihar olayı yaşanmıştır (Özal, 1996, akt: Kaskun ve Öztunç, b.t.). Hâlbuki 2004’te yürürlüğe giren Basın Kanunu’nun 20. maddesiyle cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında haber verilirken insanları bu tür fiillere özendirebilecek betimlemelerden kaçınılması gerekliliği cezai hükme bağlanmıştır.

2007 yılında RTÜK tarafından yapılan ‘İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları’ adlı araştırmanın sonuçlarına göre, boş zamanlarının yüzde 64.6’sını televizyon izleyerek geçiren öğrencilerin hafta içi en çok 17:01- 22:00 saat diliminde televizyon izledikleri; %46.7’sinin 17:01-20:00 arasında, %46.4’sinin ise 20:01-22:00 arasında TV izlediği bulgulanmıştır. Geriye kalan %29’u ise 13:00-17:00 aralığında televizyon izlemektedir (Ateş, 2011).

Günümüze doğru gelindiğinde durumun pek farklı olmadığı yine yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2013 yılında yaptığı “Yaş gruplarına göre çocuklarda televizyon izleme” alışkanlıkları araştırmasının sonuçlarına göre 6-15 yaş grubu arasındaki çocukların yüzde 92.5’i her gün televizyon izlemektedir. Bu yaş aralığındaki çocukların yüzde 48.7’si günde 2 saat televizyon başında kalırken, yüzde 39.3’ü ise günde 3-4 saat televizyon izlemektedir. 11-15 yaş arasındaki çocukların ise yüzde 16.3’ü haber programlarını takip etmekteyken, yüzde 76.8’i yetişkinlere ait film ve dizileri izlemektedirler. (TÜİK, 2013).

Çocukların televizyondan etkilenme oranı da izleme sıklığı ve süresiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Bebeklikten bu yana yemek yerken, anne iş yaparken çocukların oyalanması için bir nevi bebek bakıcılığı görevi gören televizyonlar onların zekâsından gelişim aşamasına, sosyal hayatlarına kadar pek çok konuda belirleyici rol oynamaktadır (İ.Vural, 2008, s.74-75, akt: Yazıcı, 2011). Vaktinin çoğunu televizyon karşısında geçiren çocuklar çevreleriyle daha az iletişim kurmakta ve adeta ödev sonrasında ebeveynler

tarafından belirlenen süre kadar televizyon izlemek yerine televizyon arasına derslerini sıkıştırılmaktadırlar.

“Ebeveyn ve eğitimciler, aşırı televizyon izlemenin çocuklarda birtakım olumsuz etkilere yol açtığını düşünmektedir. Şöyle ki: aşırı televizyon izleme çocukların daha az yaratıcı olmasına, çocuklarda hayal gücünün gelişmemesine, dikkat eksikliğine, okul derslerine karşı ilgisizliğe, derslerde edilgen bir tutum sergileyip dersin içeriğini anlamaya yönelik çaba sarf etmemeye, televizyondaki görsel mesajlara alıştıkları için okul derslerinde kullanılan basılı materyal olan kitaplara yeterince ilgi göstermemeye sebep olmaktadır” (J. V. Evra, 2009:67, akt: İrkin, 2012).

Ateş’in aktardığına göre aşırı televizyon izleme alışkanlığı çocuklarda analitik düşünmek yerine edilgenliğe neden olmaktadır. Bununla beraber yeterli çalışma olmamasına rağmen aşırı medya uyarısının çocuklarda hiperaktivite bozukluğuna sebebiyet verebileceğine inanılmaktadır (Duyan Çamurdan, 2007, akt: Ateş, 2011).

Yine İsveç’te “TV ve Çocuk” ilişkisine yönelik yapılan bir araştırmanın sonucuna göre fazla televizyon seyreden çocuklar gerçeklerden kopmakta, pasifleşmekte, yalnızlığa itilmekte, bağımlı bir yapı oluşturmakta, saldırganlaşmakta, sıradanlaşmakta, kendini ifade etme sıkıntısı yaşamakta ve yaratıcılık yerine taklit yetisini kullanmakta olduğu ortaya konulmuştur (İnceoğlu, 2008).

Medya, dil gelişiminden kişilik gelişimine kadar çocuğun hayatında önemli rol oynamaktadır. Çocuk gerçek dünyadaki kişileri kendisine örnek almak yerine izledikleri arasında kendisine rol model seçmektedir. Okuldaki öğretmenlerini, farklı spor dallarında başarılı olan sporcuları, başarılıyla adından söz ettiren kişileri örnek almak yerine televizyondan izlediği karakterler arasından olmak istediklerine karar vermektedir.

Televizyon programlarında gördüğü her türlü ayrımcılık, alkol, sigara ve madde kullanımı; kaba, bayağı ve küfürlü konuşmalar özellikle çocuk ve gençlerin önem verdikleri ve beğendikleri karakterler tarafından sergileniyorsa taklit edilme olasılığı daha da artmaktadır. Gençler olmak istedikleri karakterler gibi davranmakta ve onların her yaptıklarını taklit etmektedirler.

Böylece çocuk ve gençlerin kimlik oluşumu olumsuz yönde etkilenmektedir (Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, 2006).

RTÜK'ün ilköğretim öğrencileri için hazırladığı el kitabında da madde bağımlılığının yaygınlaşmasında televizyonun hiç de küçümsenmeyecek bir rolünün olduğuna dikkat çekilmektedir. Televizyonda herhangi bir sıkıntı ve çaresizlikle karşılaşıldığında uyuşturucu maddelere başvurulduğunu gören çocuk, kendi içinde bunların kullanımını meşrulaştırıcı bir sebep bulmuş olmaktadır. Bu yapılırken direkt bir biçimde de yapılmamaktadır. Filmlerin olay örgüsü içinde, kahramanların davranışları aracılığıyla yapılan ve ancak alt metin okunarak anlaşılabilen bu durumların çocuklar tarafından fark edilmesi ise çok zordur (RTÜK, 2007:52).

Alemdar ve Erdoğan (2005), televizyonun toplumsallaştırma aracı olduğunu kabul etmekle birlikte tek taraflı bir iletişim aracı olduğunu söylemektedirler. Onlara göre, televizyon çocuğun soru sormayacağı, katkıda bulunamayacağı bir iletişim aracı olduğu için çocukların televizyondan gelen iletileri değiştirmeden algılamasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla mantık yerine duyuları ve heyecan gibi duyguları hedef alan unsurlar sebebiyle kanaldan gelenler her şey çocuğun hayatına ve zihnine kolayca yerleşebilmektedir (Alemdar ve Erdoğan, 2005:172, akt:Ateş, 2010).

Televizyon ve yazılı basında sürekli şiddet davranışlarıyla karşılaşmak izleyici ya da okuyucunun dünyaya olumsuz, karamsar bakış açısı geliştirmektedir (Palabıyıkoglu, 1997). Üç binden fazla çalışmayı gözden geçiren Paik ve Comstock, medyada şiddete maruz kalmanın sonucu olan saldırganlığı artıran ve şiddet içeren programların birtakım özelliklerine ilişkin bazı değişkenleri belirlemiştir. Saldırgan davranan modelin ödüllendirilmesi veya eksik cezalandırılması, şiddetin uygulanmasının haklı gösterilmesi, sunulan şiddetin gerçek hayatta olanlarla benzerliğine dair ipuçlarının bulunması, saldırganla özdeşim kurulmasını cesaretlendiren dramatik durumlar ve doğrudan zarar verme motivasyonunun saldırgan davranışla beraber sunulması bunlardan bazılarıdır. Yine sonucu hafifletilmiş saldırganlık, gerçekmiş gibi sunulan şiddet, olumsuz sonuçları ortaya çıkmayan durumlar, zayıf ve kötü karaktere karşı büyük güce sahip kahramanın uyguladığı şiddet

bu programların ortak özelliklerindedir (Paik ve Comstock, 1994, akt: RTÜK, 2005).

Çocukların pek çok konuyu genel anlamda medyadan öğrendikleri ve örnek aldıkları yukarıda pek çok araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmaların –sosyal öğrenme kuramı- çoğu çocukların medyada gördükleri her şeyi hafızalarında tuttuklarını ve model aldıklarını göstermektedir. Bu sebeple Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde medyanın çocuklara hitap eden yayınlarda özel bir özen göstermesinin beklenmesi ve buna karşılık yazılı ve görsel medyanın da bunu bir prensip olarak belirlemesi beklenmektedir (Onat ve Akço, 2012:85).

1.3.1. Şiddet Görüntüleri ve Çocuk

Bu bölümde medyanın çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koyan çalışmalar üzerinde durularak tartışma bilimsel bir zemine oturtulmaya çalışılacaktır.

Potter’a göre, çocukların televizyonun olumsuz etkileri karşısında yetişkinlerden daha çok etkileneceği inancı 5 dayanak üzerinde temellenmektedir. Birincisi, çocukların genel olarak medyaya maruz kalma oranlarının yetişkinlere göre daha yüksek olmasıdır. İkincisi, çocukların hayal ve gerçeği birbirinden ayırmada güçlük çekmesidir. Üçüncüsü, çocukların bilişsel gelişiminin sınırlılığı, dördüncüsü ise çocukların daha az tecrübesinin var olmasıdır. Son olarak ise, araştırmalar açıkça çocukların daha hassas olduklarını göstermektedir. Bu beş dayanak dolayısıyla çocuk, ilk çağlardan bu yana medya etki araştırmalarının kalbinde yer almıştır (Çöloğlu, 2010, akt: Yazıcı, 2011).

İlk alan araştırmaları 1950’li yılların başında yaygınlaşmış ve bireysel tercihlere, görüşlere, tutumlara ve davranışlara yönelik sosyal-psikoloji temelli sosyolojik çalışmalar olarak yapılmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005:93). Alan çalışmalarında çocukların televizyon izleme öncesi, izlerken ve izledikten sonra davranışları gözlemlenmekte ve karşılaştırma yapılmaktadır. İlk alan araştırmalarından birini 1972 yılında ABD Sağlık Bakanlığı’nın bir projesi için

Stein ve Friedrich gerçekleştirilmiştir. Stein ve Friedrich, 4 hafta boyunca okul öncesi çağıdaki 97 çocukla gerçekleştirdikleri bu araştırmada şiddet görüntülerinin çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma boyunca çocuklara anti-sosyal, sosyal ve tarafsız televizyon programları izlettirilmiştir. Bir gruba içeriğinde şiddet öğeleri barındıran toplum karşıtı program olarak “Batman” ve “Süpermen” çizgi filmleri, diğer gruba işbirliği ve paylaşma gibi konuları içeren “Mister Rogers’ Neighborhood”, üçüncü gruptaki çocuklara ise içeriğinde şiddet veya toplum yararı davranışlar olmayan tarafsız programlar gösterilmiştir. Çocuklar bu programları izlemeden önce 3 hafta boyunca, bu programları izledikleri 4 hafta boyunca ve izledikten sonra 2 hafta günlük aktiviteleri sırasında gözlenmiştir. Gözlemler sonucunda “Batman” ve “Süpermen” çizgi filmlerini izleyen çocukların diğerler gruptakilere kıyasla daha çok saldırgan davranışlar sergilediği belirlenmiştir. “Mister Rogers’ Neighborhood”u izleyen gruptaki çocukların ise işbirliğine, paylaşmaya ve yardım etmeye daha istekli olduğu ve daha az saldırganlık içeren davranışlarda buldukları ortaya konulmuştur (Rigel, 2008:21-22, akt: İşiker, 2011).

J.L. Singer ile D.S. Singer de etki ile ilgili 1980 yılında İngiltere’de yaptıkları bir araştırmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Yatılı okulda kalan 13 ile 16 yaş grubu çocuklar ikiye ayrılmış ve bir gruba 15 gün süreyle yalnızca komik ve sosyal programlar izlettirilirken, ikinci gruba şiddet içeren filmler, programlar gösterilmiştir. Yapılan testler sonucunda birinci grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyi; ikinci grupta ise sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır (Kaskun ve Öztunç, b.t.).

Laboratuvar ortamında gerçekleştirilen deneysel çalışmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Bandura üç gruba ayırdığı çocuklara oyuncağına karşı saldırgan davranışlar sergileyen bir çocuk filmi seyrettirmiştir. Birinci gruba seyrettirilen filmde oyuncağına kötü davranan çocuk sonunda ödüllendirilmiştir. İkinci gruba seyrettirilen filmde de oyuncağına agresif davranan çocuk sonunda cezalandırılmıştır. Üçüncü gruba izlettirilen filmde ise oyuncağına kötü davranan çocuk filmin sonunda ne ödüllendirilmiştir ne de cezalandırılmıştır. Daha sonra bu üç grup oynamak

üzere oyun odasına alınmıştır. Gözlemler sonucunda Bandura, birinci gruptaki çocuklar ile üçüncü gruptaki çocukların, oyuncağına negatif davrananların cezalandırıldığı filmi izleyen çocuklara göre saldırgan davranışlar sergilemeye daha eğilimli olduğunu ortaya çıkarmıştır (Özer, 2007:125, akt: Narmamatova, 2010). Çocukların saldırgan davranışlar sergilemesinde televizyon tek başına etkili olmasa da Bandura'nın yaptığı bu araştırma, öğrenmede medyanın özellikle de televizyonun etkisinin büyük olduğu ve şiddet içerikli görüntüleri izleyen çocuğun daha agresif davranışlar sergileyebileceğini ortaya koyması açısından önemlidir.

Televizyonda şiddet görüntüleri ile saldırgan tutum ve davranışlara başvurma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu savunan çalışmalar ise korelasyonel çalışmalardır. Sheehan, 1983'te Avustralyalı birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri üzerinde 3 yıl boyunca yaptığı araştırmada, çocukların şiddet görüntülerini izleme yoğunluğu ile saldırgan davranış göstermeleri arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu saptamıştır (J. P. Murray, s. 3, akt: Çamlıbel İrkin, 2012).

Televizyon izleme ile saldırgan davranış gösterme arasındaki nedenselliği ortaya koymayı amaçlayan boylamsal çalışmalar ise sürekli şiddet görüntülerine maruz kalmanın saldırganlığı arttırdığını varsaymaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012).

En etkili ve uzun boylamsal çalışma Rowell Huesmann ile Leonard Eron ve meslektaşları tarafından 1972 yılında yapılan ve 22 yıl süren araştırmadır. 8 yaşında 557 çocuğun ailelerinden çocukların izledikleri programlar konusunda bilgi alınmış ve çocuklar iki yıllık zaman aralıklarıyla gözlemlenmiştir. İzleme döneminde çocuklarla uzun süreli görüşmeler yapılmıştır. Çocuklar 30 yaşına geldiğinde izlenebilenlerin sayısı 329'a düşmüştür. Bu araştırma sonucunda, televizyondaki şiddet içerikli programlara bağımlılıkları süren denekler arasında saldırgan davranış gösterenlerin sayısı 21 iken; grup üyeleri 18 yaşına geldiklerinde 31, 30 yaşına geldiklerinde ise sayının 41'e yükseldiği görülmüştür. Huesmann ve Eron demografik özelliklerin, sosyoekonomik durumun, entelektüel yeteneklerin, anne-babanın çocuğa ilgi ve dikkatinin televizyon, şiddet ve çocuk üçlemesinde etken

olduğunu, bağıl değişkenlerin bu demografik özellikler üzerinden işlediğini ortaya koymuştur (N. Rigel, 2008:23-24, akt: Işıker, 2011).

Son dönemde fiziksel saldırganlığın yanında dedikodu yapmaya, akranları dışlamaya ve ilişkilere zarar vermeye yönelik olarak tanımlanan ilişkisel saldırganlık olayları da araştırmalara konu edilmektedir. Bu konudaki boylamsal araştırma sonuçları, şiddet öğeleri içeren filmleri seyreden çocukların daha fazla sözel, ilişkisel ve fiziksel saldırganlık gösterdiklerini, olaylara anlam yüklemeye yanı sıra davrandıklarını ve daha az olumlu sosyal davranışlarda bulduklarını göstermiştir (Gentile, Walsh, Ellison, Fox ve Cameron, 2004. akt: RTÜK, 2005).

Çocuklar çocuğu zaman ebeveynlerinin aldırış etmeden izledikleri şiddet içeren film ve programlar sebebiyle kimi zaman da her gün hipnotize olmuş gibi gözlerini kırpmadan seyrettikleri çizgi filmler sayesinde defalarca şiddet görüntülerine maruz kalmaktadır. Kitle iletişim araştırmacılarından George Gerbner'e göre, televizyon şiddeti olgunlaştırarak sıradanlaştırmaktadır. 18 yaşındaki bir Amerikan gencinin, o yaşa kadar televizyon ekranından 32 bin cinayet ve 40 bin cinayete teşebbüs olayına tanıklık ettiğini ortaya koyan Gerbner, TV yoluyla sunulan şiddetin gerçek dünyadakinden kat kat fazla olduğunu söylemektedir (İnceoğlu, 2008).

Yine Gerbner ve yardımcıları, 1967'den sonraki her yıl Amerikan yayım istasyonları ağlarında izlenme oranının en yüksek olduğu saatlerle hafta sonu günündeki yayım saatlerinden örnekleri incelemiştir. Şiddet içeren eylemlerin ve görüntülerin sayı ve sıklıklarının incelendiği araştırmada televizyon dizilerinin en yüksek şiddet içeren programlar olduğu anlaşılmıştır. Buna göre programların ortalama yüzde 80'i şiddet içermektedir. Her ne kadar öldürme fiili gerçekleşmiyorsa da çocuk programlarının ve çizgi filmlerin şiddet düzeyi çok daha yüksektir (Giddens, 2008:657)

Akarcalı (1996)' ya göre, çocukların, 3-4 yaşından başlayarak 12-13 yaşına kadar günde ortalama 1-2 saat çizgi film izledikleri dikkate alındığında - buna bir de onların yetişkinler için hazırlanan televizyon programlarını seyrettiklerini eklersek- yoğun şiddet bombardımanı altında kaldıkları

görülmektedir. Çocuk ve gençlerin saldırgan davranışları taklit ettiğini ortaya koyan araştırma sonuçları düşünüldüğünde ortaya ürkütücü sonuçlar çıkmaktadır (Kaskun ve Öztunç, b.t.)

Gerbner tarafından geliştirilen ekme kuramına göre, televizyondaki şiddet görüntülerine yoğun bir biçimde maruz kalmak, izleyicilerin gerçek dünyaya ilişkin kaygı, korku, şüphe ve güvensizlik duymasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda televizyonda sunulan şiddet görüntüleri izleyicilerde acımasız dünya sendromunun oluşmasına da yol açmaktadır. Bu konuda farklı yaş grupları üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar, televizyonu yoğun olarak izleyenlerin televizyonu az izleyenlere kıyasla dünyayı olduğundan daha tehlikeli olarak gördüğünü ve kendilerinin şiddetin kurbanı olabileceğini düşündüğünü ortaya koymaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012).

TBMM Çocuklar ve Gençler Arasında Artan Şiddet Eğilimleri ile Okullarda Yaşanan Şiddet Olaylarını Araştırma Komisyonu'nun raporunda yer verilen ve çocuk ve gençleri şiddete iten nedenler arasında yer alan iki tespit dikkat çekicidir. Bunlardan ilki, "Medyada devamlı olarak yer alan şiddet görüntüleri sebebiyle çocuklar şiddet görüntülerini kanıksamakta ve şiddet algıları değişmektedir"; ikincisi ise, "Çocuk ve gençler televizyon karakterlerinden etkilenmekte ve televizyonda şiddeti tek güç olarak gösteren karakterleri kendilerine rol model olarak almaktadır" olmuştur (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2007).

National Television Violence Study (Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması) tarafından ABD'de yapılan bir içerik analizi çalışmasında ise televizyonda yayınlanan şiddetin üç türünden bahsedilmektedir. Televizyonda şiddetin çoğu kez göz alıcı şekilde sunulması bunlardan biridir. İkinci, şiddetin sonuçları etkisi azaltılarak yansıtılmaktadır. Örneğin birçok çizgi filmde şiddete maruz kalan karakterler birkaç saniye içinde hiçbir şey olmamış gibi kalkıp normal davranışlar sergilemektedir. Araştırma bulgularına göre şiddetin üçüncü türü ise televizyonda şiddet unsurlarının önemsizleştirilerek sunulmasıdır. Araştırmaya göre şiddet görüntülerinin % 40'ı da mizah unsuru ile birlikte verilmektedir (Bushman ve Huesmann, 2001:227, akt: Çamlıbel İrkin, 2012).

Mutlu'ya göre, şiddet kavramı sınırlanmayacak kadar geniştir ve şiddet edimi temsillerinin tümüyle televizyon içeriklerinden uzaklaştırılmasına olanak yoktur. En üstü örtü ve hafif biçimiyle de olsa şiddet edimlerinin televizyon ekranlarında varlığı endüstri ve yönetimin tüm düzenleyici kurallarına karşı sürecektir. Ancak izleyicilerin program içeriklerini zenginleştirmeye yönelik talepleri bu alışlagelen düzeni dönüştürebilecektir. Bu baskılar sonucunda medya patronları yeni programlar için mali riskleri göze alabilecektir. Böylece oluşacak yeni yapıda şiddet olasılıkla marjinal ve etkisiz bir unsur olarak kalacaktır (Mutlu, 1997).

1.3.2. Müstehcenlik İçeren Görüntüler ve Çocuk

Televizyon programlarının içeriği konusunda şiddetten sonra en fazla tartışılan ikinci konu cinselliktir. Dünyadaki bütün televizyon sistemlerinde cinselliği sınırlayan kanunlar olmasına rağmen magazin programlarından reklamlara kadar hemen hemen bütün televizyon yayınlarında farklı dozlarda cinsellik içeren öğelere rastlanmaktadır. Cinsel ilişkiler bazen direkt olarak gösterilmekle birlikte olay öncesi ve sonrası anlık görüntüler ve kamera oyunları ile birlikte cinsellik, dolaylı olarak uzun uzadıya işlenebilmektedir. Bu konuda en büyük eleştiri müstehcen yayınların aile kavramına ve özellikle de çocuklara zarar vermesinden kaynaklanmaktadır. Yeterli bilgi donanımı olmayan küçük çocukların müstehcen sahneleri yanlış yorumlama ihtimalleri son derece yüksektir (E. Turam, 1996, akt: Yazıcı, 2011).

Yapılan çalışmalar, medyada çocukların tüketim nesnesi olarak temsil ve teşhir edildiğini, damgalanmakta ya da dışlanmakta olduğunu ortaya koymaktadır (Mora, 2007). Dolayısıyla çocuklar hem bu tarz görüntülerde malzeme olarak kullanılarak mağdur edilmekte hem de müstehcen görüntüleri seyretme mecburiyetinde bırakılarak ikinci kez mağdur olmaktadır.

Kunkel ve arkadaşları tarafından 2005 yılında yapılan bir araştırmada, gençlerin yoğun olarak izlediği ilk 20 programın % 70'inin cinsel içerikli olduğu ve bunların yaklaşık yarısının (% 45'inin) cinsel davranışlar içerdiği ortaya konulmuştur. Yine prime-time yani televizyonun en çok izlendiği düşünülen zaman diliminde yayınlanan programların % 77'sinin, filmlerin %

92'sinin, durum komedilerinin % 87'sinin, dramatik dizilerin % 87'sinin ve pembe dizilerin % 85'inin cinsel içeriğe sahip olduğu belirlenmiştir (İrkin, 2012). Çocukların ve ergenlerin ayakta olduğu ve ailesiyle birlikte televizyon başında bulunduğu vakitlerde yayınlanan bu tür programların onların ahlak anlayışlarında ve ruh dünyalarında bir çöküntüye sebep olabileceği düşünülmektedir.

Kaiser Family Foundation (Kaiser Aile Kuruluşu) tarafından ABD'de 1999 yılında yapılan bir araştırmada da çocukların cinsellik konusunda televizyonu bir bilgi kaynağı olarak gördüğü ortaya konulmuştur. Çalışmada ulaşılan bir başka çarpıcı nokta ise 13-15 yaş arasındaki çocukların yüzde 61'inin cinsellik, madde kullanımı ve şiddet ile ilgili konular hakkında yoğun olarak televizyondan bilgi edindikleridir (Kaiser Family Foundation, 1999, akt: İrkin, 2012).

Televizyon ekranlarında sergilenen aşırı açık sahneler, pornografik görüntüler ve erotik filmler, çocuklardaki cinsel dürtülerin normalden önce uyarılmasına ve onların çevrelerine karşı erken cinsel ilgi duymalarına sebep olmaktadır. Bu durum çocukların buluş çağına olması gerekenden çok daha önce girmesine yol açmaktadır. Olan bitenleri gözlemleyen çocuk, bir yandan ailesinin ve yakın çevresinin “ayıp, günah” nitelendirmeleri ile karşılaşmakta, diğer yandan da erken uyarılmış olan doğal cinsel dürtülerin baskısı altında kalarak bir bocalama yaşamaktadır. Böylesi bir ikileme karşı karşıya kalan çocuk, psikolojik olarak da bir çatışma haline girmektedir. Bütün bunlara, ülkemizde çocuklara ve gençlere yönelik olarak yeterli düzeyde ve sağlıklı bir şekilde bilgilendirmenin olmadığı gerçeği de eklenince durum daha da içinden çıkılmaz bir hal almaktadır (Arslan, 2004).

Öte yandan çocuk istismarıyla medyada en çok karşımıza çıkan diğer bir yanlış ise haberlerin veriliş tarzıyla ilgilidir. Haberlerde olay hakkında bilgi veriyor gibi başlık atılarak, çocukların mağduriyeti ve masumiyeti hedonist bir anlayışla adeta pazarlanmaktadır. Çocuklar masumiyetleri ve mağduriyetleri üzerinden aslında haberde bir tüketim nesnesi olarak kullanılmaktadır. Mora'ya göre, çocuk medyada tüketim nesnesi, suçlu ve mağdur olarak temsil edilerek teşhir edilmekte ve medya tarafından damgalanmaktadır. Böylece toplumsal

damgalanma ve dışlanmaya maruz kalan çocuğun, çocuk olma hakkı elinden alınmış olmaktadır. Örneğin medyada “hırsız” olarak afişe edilen çocuk okuluna gidemeyecek, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden belki de işlemediği bir suç yüzünden utanacaktır. Bu bakış açısındaki temel sebeplerin arasında medyanın erkek egemen bakış açısına sahip olması ve çocukların, egemen ideolojinin onlara biçtiği role göre kategorize edilmesi yatmaktadır (Mora, 2007).

İrkin’in ‘Çocukların Gelişim Süreci ve Televizyonun Etkileri’ başlıklı uzmanlık tezinde de yer verdiği göre, televizyondaki sunumlar izleyicilerin yeni davranışlar öğrenmesine neden olmakta, eski davranışları pekiştirmekte veya eski davranışları yenileriyle değiştirmektedir. Bu tarz değişiklikler karakterlerle özdeşleşme, engelleri kaldırma, belli davranışlara anlam yükleme gibi pek çok şekilde olabilmektedir. Dolayısıyla, cinsel içerikli görüntülerin yoğun olarak izlenmesi benzer davranışların izleyiciler tarafından sergilenmesi ihtimalini ve karakterleri taklit etmeyi (sosyal öğrenme kuramı) arttırmaktadır. Bunun yanında cinsel duyguları uyarmakta (uyarma kuramı) ve kısıtlamaları (kısıtsızlaştırma kuramı) ortadan kaldırmaktadır (V. C. Strasburger, B. J. Wilson, 2002:179. - D. Lemish, 2007:92., akt: İrkin, 2012).

Özellikle son yıllarda, televizyon programlarında çok fazla gösterilen çıplaklık, evlilik dışı kadın-erkek ilişkileri ve cinselliği ön plana çıkaran tavırlar, tutumlar ve kıyafetler sebebiyle genel olarak toplum duyarsızlaşmaktadır. Oysaki cinsellik, gelişimsel olarak belli evrelerden geçerek kavranmaktadır. Bu gelişimi göstermemiş bir çocuğun, televizyonda kavrayamayacağı düzeyde cinsellikle karşılaşması, bu konudaki sağlıklı gelişimini olumsuz etkilemektedir (RTÜK, 2005).

“Televizyonun cinsel içerikli yayınları ahlaki yozlaşmayla beraber, bu yöndeki saldırganlığın yaygınlaşmasını da etkilemektedir. Nitekim Amerika’da yapılan araştırmalarda cinayetlerin ve cinsel saldırıların önemli bir sebebinin televizyon yayınları olduğu ortaya çıkmış ve bütün yayınlar için belli esaslar getirilmiştir” (Mete, 1999, akt: RTÜK, 2007:49).

Daha küçük yaş grubundaki çocuklar üzerinde de cinsellik içeren görüntülerin olumsuz etkileri belirlenmiştir. Cinsellik konusunda bilgi ve deneyimi olmayan çocuklar, çıplaklıkla birlikte cinsellik içeren sahnelerden, rahatsızlık duymaktadırlar. Bu görüntülerle karşılaşan küçük çocuklar özellikle cinsel ilişki içeren sahneleri şiddet olarak yorumlamakta ve yetişkin cinselliğiyle ilgili yanlış inanışlara ve kavramsallaştırmalara sahip olmaktadır (Öktem, Sayıl, Özen, 2006).

Öte yandan televizyon programları ile birlikte gündelik hayatın en önemli alanlarından biri olan “özel yaşam” yani mahremiyet kavramı da esnekleşmiştir. Bireye ait olanlarla topluma ait olanlar arasındaki sınır giderek ortadan kalkmakta ve böylece bütün toplum, aynı özel yaşamın öznelere haline gelmektedir. Öyle ki, zamanlarının büyük bir kısmını televizyon karşısında geçiren ve izlediklerine göre hayatını şekillendiren bireyler yatak giysileriyle başkalarının yanına çıkmanın saygısızlık ve özensizlik sayıldığı bir ahlak anlayışından, sadece yarışma kurallarının önem kazandığı ve milyonlarca izleyicinin önünde mahremiyetin neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir ilişki biçimine gelinmiştir (Yazıcı, 2011).

Zaman Gazetesi’de yer alan ‘Dizi Dizi Şikayetler’ adlı habere göre RTÜK’e, 2013 yılının ilk üç aylık döneminde 26 bin 267 şikayette bulunulmuştur. Habere göre, izleyiciler en çok ‘insan onurunun zedelendiği’ ve ‘özel yaşamın ihlal edildiği’ gerekçeleri ile dizilerden şikâyetçi olmuşlardır. Bunun üzerine daha az ceza almayı hedefleyen ulusal kanal yöneticileri, kuruma yazılı olarak başvurarak ihlaller konusunda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir (Aydın, 2013). Bu haberde de görüldüğü gibi toplumun kayıtsız kalmadığı durumlarda ilgili kurumlar da harekete geçmekte ve uygulanan maddi yaptırımlar sonucu medya profesyonelleri ceza almamak için de olsa kendilerine çekidüzen vermenin çarelerini aramaya koyulmaktadır.

1.4. Haberlerde Çocukların Temsili

Dahlgren (1995)’e göre temsil; medyada ne betimlendiği, konular veya sorunların halka nasıl anlatıldığı ve neden-sonuç bağının nasıl kurulduğu yani söylemin ne tür bir işleyişe sahip olduğuyla ilgili bir olgudur. Temsiller,

sembolik ve retorik olmak üzere medya ürünlerinin doğrudan ve dolaylı tüm bilgilendirici boyutlarını kapsar (Cangöz, 2012:205).

Medyanın sessiz ve savunmasız izleyicileri olan çocukların medyadan nasıl etkilendikleri kadar medyada nasıl temsil edildikleri de üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Tiraj ve reyting kaygısıyla yayın yapan medya kuruluşları popüler, farklı ya da seyirciyi içine çekecek dramatik gücü yüksek öykülere yer vermektedir. Haber değeri olarak çocukların medyada yer almaları da bazı kriterlere bağlanmıştır. Yetişkinlere nazaran medyada daha az temsil edildikleri pek çok çalışmada ortaya konulan çocuklar, haber öykülerine konu olduklarında ise karşımıza iki olgu çıkmaktadır. Onlar ya olayın duygusal yönünü ortaya çıkararak bir nesne olarak kullanılmakta ya da ‘yetişkinlerin ‘şirin’ uzantıları’ olarak izleyicinin karşısına çıkmaktadırlar (UNICEF, 2007).

Medyada temsil kavramı önemlidir. Çünkü medyada gördüğümüz temsiller üzerinden kamuoyunda bir yargı oluşmakta ve o yargı üzerinden düşünülmektedir. Örneğin; medyada Bağcılar ilçesinin sürekli terör olaylarıyla birlikte anılması toplumun diğer kesimi üzerinde Bağcılar hakkında kötü bir imaj oluşturacaktır. Bu durum çocuklar için de aynıdır. Çocukların medyada nasıl sunulduğu ve temsil edildiği toplum üzerinde onlar hakkında bir tutum ve algı oluşturduğu gibi çocuklar ve gençler üzerinde de rol model oluşturma noktasında önemlidir. Yani medyanın çocukları temsil ediş biçimi bir yandan onların geleceğe dönük beklentilerini belirleme adına bir etkiye bulunurken, bir yandan da toplumun çocuğa bakış açısını da biçimlendirmektedir. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu’na göre, medyanın çocukları sunma şekli “Afrika’daki “açlıktan ölen çocuklar” veya “sorumsuz gençler” gibi bir dizi mitin ölümsüzleştirilmesine neden olmaktadır (UNICEF, 2007). Yani toplumda çocukların algılanış biçimi ile çocukların medyada temsil ediliş biçimleri arasında doğru bir orantı vardır. Neredeyse hiç başarı öykülerinin yer almadığı haber bültenleri, çocuklar üzerinde de olumlu bir etkiye sebep olmamaktadır. Sporda farklı dallarda madalyalar kazanan, olimpiyatlarda dereceye giren, sanatsal faaliyetlerle göz dolduran çocukların hikâyelerinin gösterilmediği haber bültenleri büyük bir eksikliği de beraberinde getirmektedir. Güzel bir örnek görmeden büyüyen çocuk ve gençler geleceğine yön vermede de zorlanacaktır.

Yrd. Doç. Dr. Mora, bir ay boyunca Star, Akşam ve Hürriyet gazetelerindeki çocuklarla ilgili haberlerin içerik analizini yaparak çocukların medyada nasıl stereotipler içinde sunulduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. İçerik analizi sonucunda, 128 haberden 114 tanesinin çocuk mağduriyeti ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Çocuk haberlerinden 6 tanesinde çocuk faildir. Ünlü çocukları ile ilgili haber sayısı 6 ve sadece başarı öyküsü haberi ise 1 tanedir (Mora, 2007). Haber içeriklerine bakıldığında ise ortaya çıkan tablo varsayımlarımızı doğrular niteliktedir:

“Çocuklar, üzerinde iktidar/şiddet uygulanan -tecavüz, dayak, kaza, afet, yakınıni kaybetme, hastalıktan mağdur olma, yanlış tedavi, yanlış ameliyat, hastane masraflarını ödeyemeyen ailenin onu terk etmesi, puan hesaplama hatası- mağduriyet haberleri ağırlıktadır” (Mora, 2007).

Bu durum yabancı ülkelerde de Türkiye’dekine paralellik göstermektedir. Bir İngiliz kuruluşu olan Children’s Express, 1998 yılında ulusal gazetelerin sonuçlarını bir hafta boyunca izlemeye tabi tutmuş ve araştırma sonucunda yedi ölümcül stereotip çizildiği ortaya çıkmıştır. Buna göre:

“Mağdur çocuklar, % 31,5; ‘Şirin çocuklar’ (nedensiz görüntüler), % 26,7; ‘Minik şeytanlar’ (şeytanlaştırılan çocuklar), % 10,8; ‘Bu çocuklar bir harika’ (olağanüstü çocuklar), % 9,7; ‘Aksesuar olarak çocuklar’ (yani, anne babaların malı), % 8,4; ‘Günümüz çocukları!’ (yetişkinlerin geçmişle ilgili nostalji duyguları): %7,5; ‘Minik melekler’ (asla yanlış yapamazlar), % 5,4. (Alankuş, 2007; Değirmencioğlu, 2007; Cangöz, 2007; Tosun, 2007; Tosun ve Kurt, 2007; Özçınar, 2009. akt: UNICEF, 2007).

Benzer sonuçlar Çalhan’ın 2008’de “Çocuğa Şiddetin Basında Sunumu” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında da ortaya konulmuştur. Sonuçlar çocukların şiddet, cinsel taciz, çocuk istismarı gibi yetişkinlerin çocuklara dönük suistimallerinde ya da yangın, deprem, su baskını gibi doğal afetlerde veya muhtelif kazalarda olayın duygusallaştırılmasını sağlayan haber nesnelere olarak kullanıldığını göstermektedir. Çalışmada 2007 yılı boyunca Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerindeki çocuk ve şiddet haberleri incelenmiş ve üç gazetede yayımlanan toplam 405 haberin 365’inin “olumsuz”

ve “şiddet” içerikli olduğu ortaya konulmuştur. Çocuklar hakkındaki “olumlu” nitelikli haber sayısı ise sadece 40 tanedir. Çocukların basında olumlu haberlere konu edildiği nadir durumlar ise ulusal bayramlar, Dünya Çocuklar Günü, öğretim yılının başlaması ve bitişi gibi klasik gündem haberleridir (Çalhan, 2008).

Hâlbuki kitle iletişim araçlarının görevleri arasında çocukların toplumdaki olumlu rolünü pekiştirici yayınlar yapmak da vardır. Sadece bayramlar ya da çocuklara özel günler söz konusu olduğunda değil, çocuğa ilişkin her türlü iyi şey mutlaka haberlere yansımalıdır. Bu şekilde hem habere taşınan çocuk motive edilmiş, desteklenmiş olacak hem de olumlu rol pekiştirilmiş olacaktır. Böylece haberi izleyen ya da okuyan çocuklar kendilerine örnek alabilecek modeller bulabilecektir. Bu durumun gerçekleşmesi ancak kitle iletişim araçlarının ‘kan varsa haber var’ söyleminden biraz olsun uzaklaşmasıyla mümkün olabilecektir (Onat ve Akço, 2012).

1.4.1. Mağdur Çocuklar ve Yardıma Muhtaç Masumlar

Yukarıda da ifade edildiği gibi çocuklar haberlerde genellikle dram malzemesi olarak kullanılmakta ve tiraj ve reyting uğruna kurban edilmektedirler. Mora’nın tespitlerine göre sıradan çocuklar medyada temsil edilmemektedirler. Onlar medyada var olduklarında ise sonuç pek iç açıcı olmamaktadır. Mora, sıradan çocukların medyada ancak zavallı, aciz ve yardıma muhtaç duruma düştüklerinde ya da suçlu olduklarında habere konu olduklarını söylemektedir (Mora,2007).

“Medyada, statükonun devamını sağlayacak değer yargılarını yeniden üreten egemen anlayış, haberlerde yer alacak toplumsal kavramları iyi/kötü üzerinden kurgular. Kitle medyasında, ya ünlü/popüler ya da marjinal olan yer alabildiğinden, sıradan bir çocuğun medyada yer alabilmesi, ya mağdur ya da suçlu olduğunda mümkün olabilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, medyanın ekonomi-politiği, profesyonel gazetecilik kodları, medya üretiminin hiyerarşik yapılanması ve kaynak kullanımında gücü/erki elinde bulunduranlara bağımlı kalması ve toplumsal cinsiyet faktörü etkili olmaktadır” (Mora, 2007).

Çocuk suç işlediğinde, hırsızlık yaptığında ya da ailenin ihmali sonucu zor duruma düştüğünde haberlere sıkça konu olmaktadır, sporda başarılarıyla göz doldurduğunda, el sanatlarında becerilerini konuşturduğunda haber sürelerinin kısalığına kurban edilmekte ya da ‘daha önemli’ gündem maddeleri arasında görmezden gelinmektedir. Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, bu durumu doğrulamaktadır:

“Bizim 45 dakikalık bir bültenimiz var. Bu 45 dakikalık bültene de her akşam aşağı yukarı 20-22 haber giriyor. Bu süre içerisinde yani o bülten içerisinde bizim öyle çok aşırı öyküleri girmemiz mümkün olmuyor maalesef. Çünkü Türkiye’de haber o kadar bol ki. Çok yoğun bir gündemimiz var maalesef. Bazen şöyle şeyler oluyor. Sabah bir gündem hazırlıyoruz. Ama işte akşam 5 oluyor. Hazırladığınız bütün haberler çöpe gidiveriyor. Çünkü Türkiye’de bambaşka şeyler oluyor. Bambaşka bir yere kayıyor gündem. O hazırladığınız her şeyi bin bir emekle özenle hazırladığınız her şeyi çöpe atıveriyorsunuz. Dolayısıyla bu kadar haber sirkülasyonunun içerisinde başarı öykülerini veriyoruz dersek yalan söylemiş olurum.”

Oslo Çağrısı’nda da bu konu üzerinde durulmuş ve medyada çocuk istismarı, kanunlarla ihtilafa düşmüş çocuklar ve sokakta yaşayan çocuklarla ilgili haberlerin daha baskın olduğuna değinilmiştir. Bunun tam tersi olarak oyun oynama, eğlenme ve spor yapma hakkı gibi çocuk haklarına ilişkin konuların çoğuna göre haber değeri taşımayan konular olarak görüldüğüne vurgu yapılmıştır. Bu durumun ise toplumda çocukların “mağdur” veya “potansiyel tehdit taşıyan” sıfatlarla anılmasına ve böylece dengesiz bir sunum oluşturulmasına sebep olduğuna işaret edilmiştir (UNICEF, 2007)

Salihoğlu, 2006 yılında Türkiye’de üç yazılı basın organında (Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet) yer alan “Çocuk Haberleri”nin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında 1006 haberi analiz etmiş ve haberin konularına bakıldığında üç konu başlığının her üç gazetede de diğer haber konularına göre önemli oranda farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu haber konuları ise ölüm, fiziksel şiddet ve cinsel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre çocuklar çok yoğun bir şekilde “suç mağduru” olarak haberlerde yer almaktadır (Salihoğlu,2007). Demek ki toplumun hassas noktası olan çocuklar suç mağduru olduklarında reytingleri üzerlerine çekmekte ve böylece haberlere konu olmaktadır.

Burada aslında üzerinde durulması gereken bir diğerkonu da mağdur durumundaki çocukların, özellikle de olayın faili durumundaki çocukların konu olduğu haberlerde nasıl bir dil ve üslup kullanıldığıdır. Çocuğu düştüğü durumdan daha da rencide edecek bir sunum kullanılmamasına dikkat edilmelidir. Bunun yanında çocukların tanınmasına yardımcı olacak kimlik bilgilerinin, adresinin, anne ve babasının açık adı ve soyadının, okuduğu okulun gizliliğine önem verilmesi gerekmektedir. Çocuğun yüzünün görünmemesine de ayrıca dikkat edilmelidir. Böylece çocukların bir keredaha mağdur edilmesi önlenmiş olacaktır.

1.4.2. Suç Makinesi Çocuklar

Gazete olsun televizyon olsun haber söz konusu olduğunda karşımıza hep ağır gündem maddeleri olan siyasi olaylar, ‘katliam gibi’ kazalar, kan, gözyaşı, dram, adli olaylar, cinayet, suçlular, emniyet güçlerinin başarılarının gösterildiği ve suçluların enselendiği ‘nefes kesen’ operasyonlar gibi olaylar çıkmaktadır. Sosyal medyada ‘tıklanma rekorları kıran videolar’ başlığı altında zaman zaman gülümseten hadiseler de haber bültenlerinde yerini almaktadır. Toplumunu bilgilendirip bilinçlendirecek güncel gelişmeler, kültür-sanat, bilim-teknoloji türünden haberler ise pek nadir karşılaşılan haber türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum çocuğun konu olduğu haberlerde de farklılık taşımamaktadır. Çocukların gelişimini sağlayacak, hayatlarına olumlu manada yön verecek bilgiler haberlere pek konu edilmemektedir. Hâlbuki çocuk söz konusu olduğunda zaten her türlü gelişme toplumdaki bütün bireylerin ilgisini ve dikkatini çekmektedir. Bunun için ila da bir haberin izlenilmesi için onun olumsuz olması gerekmemektedir. Zaman Gazetesi Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü de aynı konuya vurgu yapmaktadır. Bronkoskopi aletiyle ilgili yaptıkları bir haberi örnek gösteren Altunköprü, “Bronkoskopi olan en yakın hastaneyi öğrenin” adlı haberin gazetenin birinci sayfasında yer almamasına rağmen o gün internette en çok tıklanan haber olduğunu belirtmektedir. Bronkoskopi’nin çocuğun boğazına kaçan herhangi bir şeyin çıkarılmasında kullanılan bir alet olduğunu söyleyen Altunköprü, çocuk haberinin aileler tarafından çok fazla okunduğuna dikkati çekmektedir. Dolayısıyla tercih edilmenin çok önemli olduğu medya kuruluşlarında çocuklarla ilgili bilgi

verici, eğitici türden haberler de hedef kitlenin ilgisini çekmektedir. Burada medya profesyonellerinin bakış açısı ve tutumu çok önem kazanmaktadır.

Salihoğlu, yaptığı araştırmada yukarıda bahsettiğimiz konulara paralel sonuçlara ulaşmıştır. İncelenen Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde çocuklarla ilgili 1006 haberin % 79.1'inin (796) adli haber olduğunu saptanmıştır. Her üç gazetede de en üst sırada adli tür haberler yer almaktadır. Bilim-teknoloji haber türünden sadece 1 haberin olması ise dikkat çekmektedir. Çocuklarla ilgili en çok karşılaşılmaması beklenen eğitim, kültür-sanat, spor gibi haber türlerinin ise tüm haber türleri içinde en fazla % 5 oranında yer alması üzücü bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Salihoğlu, 2007).

İlle de olumsuz haberler yapılacaksa en azından çocukların hangi sıfatlarla anıldığına, çocuk kelimesinin hangi sözcüklerle bir araya getirildiğine dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü medyada yer alan hemen her şey zamanla toplumun tarafından bir karşılık bulmaktadır. Medya tarafından bilinçli ya da bilinçsiz oluşturulan pek çok kavram zamanla dilimize yerleşmektedir. Örneğin medya tarafından oluşturulan 'taş atan çocuklar' kavramı doğu ve güneydoğu söz konusu olduğunda çocuklarla akla gelen ilk kavram olmaktadır. Son bir kaç yıldır hayatımızda olan ve neredeyse değimleşen bu kelime grubu sokak olaylarında öne sürülen, belki de yaptığı şeyin oyun olduğunu sanan küçük çocuklar için kullanılmaktadır. Onlar böylece polisin canına kast eder birer suçlu olarak önümüze konmaktadır.

Çocuğun olumsuz tanımlamalarla haberlerde yer alması onun psikolojisinde de hasarlar meydana getirmektedir. Bir suç olayının içinde şüpheli olarak yer alarak gündeme gelen çocuk kendisine yapıştırılan tanımlamalarla ikinci bir mağduriyetin daha içine itilmiş olmaktadır. Böylece çocuk toplumdan kopmaya başlayacak ve özgüvenini, kendisine saygısını kaybedecektir.

Salihoğlu, incelediği gazetelerde şüpheli konumundaki çocuklar için küçük tanımlamasının kullanılıp, minik tanımlamasının kullanılmadığını belirlemiştir. Küçük kelimesi sadece çocuğun yaşına vurgu yapmak amacıyla kullanılırken, minik tanımlamasının şirin, sevimli anlamında kullanıldığı ortaya

konmuştur. “Bu durum habercilerin şüpheli konumundaki çocukları diğerlerinden ayrı tutarak kendi içinde bir yargılama sürecine tabi tuttuğunu göstermektedir” (Salihoğlu, 2007). Hâlbuki “sokak çocuğu” veya “suçlu çocuk” yerine, “sokağa itilmiş veya suça itilmiş veya sokakta yaşayan/çalışan/risk altındaki çocuk” demekle de haber verileceği gibi çocukların bu duruma düşmesine neden olan sebeplere de dikkat çekilmiş olunacaktır (Onat ve Akço, 2012:124).

Yine kanunlarla ihtilafa düşen, sokağa itilen veya madde bağımlısı olan çocuklarla ilgili “toplum için ciddi bir tehlike oluşturdukları”, giderek “arsız ve ıslah edilemez hale geldikleri” düşüncesi medyada sıklıkla görmeye alıştığımız bir anlatım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalhan, 2008). Medyanın bu konudaki tavrı ve kullandığı dil toplumu da çocuklar hakkında yanlış düşünmeye yönlendirmektedir. Haberlerin veriliş tarzı izleyicileri, dinleyicileri ya da okuyucuları çocukların içine itildiği durum konusunda düşündürmek yerine çocukları tehlikeli birer varlık olarak algılamaya yönlendirmektedir. Oysaki çocuk hakları konusunda duyarlılığı olan kişi ve kurumlarca kabul edilen temel görüş, çocukların tehlikeli oldukları değil onların tehlikede buldukları anlayışıdır. Kavramların yanlış kullanılması, bazı hakların bilinmesini ve kullanılmasını da engellemektedir. Örneğin 12 yaşından küçük bir çocuktan, “suçlu” diye söz edilmesi yasalara aykırıyken, gazetelerde “5 yaşındaki hırsız” gibi başlıklara çok sık rastlanmaktadır (Onat & Akço, 2012:85).

1.4.3. Tüketim Malzemesi Olarak Çocuk

Neredeyse doğduklarından itibaren birer televizyon izleyicisi olan çocuklar, küçük yaştan itibaren baş döndüren bir reklam endüstrisinin hedef kitle haline gelmiştir. Sloganlar ve vaat ettikleriyle adeta mutluluğun reçetesini sunan reklamlar yetişkinleri bile etkisi altına almışken, savunmasız durumda olan çocukları da içine almakta ve etkilemektedir. Böylece çocuk ve gençler, birer tüketim bireyi olmaya teşvik etmektedirler (Başgöl, 2010).

Öte yandan çocuklar bizatihi reklam ve reklama dönük yayınlarda, haberde ve dizilerde yer alarak birer sömürü nesnesi haline getirilmektedir. Çocuk bezi reklamlarında boy gösteren yarı çıplak çocuklar, ruj sürerek

annesinin kıyafetlerini ve yüksek topuk ayakkabılarını giyerek yaşlarının çok üstünde birer cinsel obje haline getirilen çocuklar istismar edilmektedir.

Ayrıca haberlerde sık rastlanılan yanlışlardan biri olan ise bizzat özne olarak haberlerde yer alan çocukların büyük bir çoğunluğunun görüşlerine yer verilmemesidir. Bu durum onların aslında haberciler tarafından bir araç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Çünkü zaten amaç haksızlığa uğrayan çocuğun kendini ifade etmesi değil, onun bir nesne gibi algılanarak haberin izlenirliğini ya da okunurluluğunu arttırmasıdır. Hâlbuki Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı vardır. Bu sebeple çocuklarla ilgili haberlerde çocukların görüşlerine yer verilmesi bir tercih değil zorunluluktur (Salihoğlu, 2007).

1.4.4. Sevimli Şirin Minikler

Çocuklar için kullanılan olumsuz tanımlamalara bakıldığında karşımıza genelde “küçük hırsız”, “yankesici”, “maganda”, “katil”, “katil zanlısı”, “tecavüz zanlısı” ve “suç makinesi” çıkarken, olumlu olarak çocukların büyük bir çoğunluğu için herhangi bir tanımlama kullanılmamakla birlikte en çok “küçük”, “genç”, ”minik”, “şampiyon” ve “liseli” tanımlamalarına yer verildiği görülmektedir (Salihoğlu, 2007).

Unicef'in medya mensupları için hazırladığı “Çocuklarla Görüşme” adlı kitapçıkta çocukların nasıl sergilendiğiyle ilgili önemli tespitlere yer verilmiştir. Sonuçlara göre medyada çocukların görüşleri bir türlü hafiflik ya da şaka olarak algılanıp kullanılmaktadır. Oysa çocuklar görüşlerini ve yorumlarını ciddiyetle dile getirmektedirler. Yine medyada konuya çekicilik kazandırılmak için çok şirin çocukların kullanıldığına değinilmiştir. Bir başka sonuç ise çocuklara karşı vesayetçi bir tutum geliştirilmekte olduğu ve kendileriyle üstten konuşulduğuyla ilgilidir. Gündemdeki konu üzerinden çocuklar daha çok şey bildikleri halde onlar adına yetişkinler konuşmakta ve çocukların bilgisizlikleri öne çıkarılmakta olduğu da tespitlerden bazılarıdır (İnceoğlu, 2008).

Özetle kitle iletişim araçları, kamuoyunda çocuk haklarıyla ilgili farkındalığı artırma konusunda önemli bir role sahip olmasına rağmen, ticari ve popüler yayıncılığı benimsediği sürece çocuk hakları ihlallerinde de büyük zararlar verebilecek hale gelebilmektedir (UNICEF, 2007).

1.5. Çocukların Televizyonun Olumsuz Etkilerinden Koruması İçin Geliştirilen Projeler

Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri konusu, çokça araştırma yapılan alanlar arasında yerini almaktadır. Çocukların televizyon yayınlarından etkilenmeleri konusunda RTÜK tarafından gerçekleştirilmiş pek çok kamuoyu araştırması da bulunmaktadır. Anne babaların fikirlerini ortaya çıkarmaya yönelik anketlerde, toplumu temsil edici örneklemelerin %85'i çocukların uyanık olduğu saatlerdeki yayınların içerik açısından uygun olmadığını düşünmektedir. Bu örneklemelerin %91'i şiddet içeriğinin yoğunluğundan ve etkisinden şikâyet ederken, %70'e yakın bir grup da programlar hakkında uzman görüşüne çok az veya hiç yer verilmemesini bir eksiklik olarak görmektedir (Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, 2006).

Bu bağlamda medyanın etik ilkelere bağlı kalması ve zararlı etkinin minimuma indirilmesi çabaları da devam etmektedir. Bir yandan meslek örgütleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu bir yandan da devlet, medyanın zararlı etkilerinden bireyleri korumak ve bilinçlendirmek için bu alanda ciddi adımlar atmaktadır. Aynı zamanda medya kuruluşları da sorumlu ve doğru yayıncılık için teşvik edilmektedir (RTÜK, 2007:33).

Televizyondaki şiddetin denetlenmesi ve çocukların korunmasına ilişkin çabalar sadece yasa koyucuların getirdiği düzenlemeler ve anne babalarla sınırlı kalmamalıdır. Kanunların çıkması, projelerin uygulanması siyasi karar alıcılara ve ebevenlere bakarken, medya yöneticilerinin ve patronlarının da bu konuda hassas davranması ve alınan kararlara uyması beklenmektedir. Yapımcılar, yayıncılar, şebeke yöneticileri ve hatta reklam verenler diğer iki etkenle uyumlu bir biçimde çalışırsa yapılanlardan sonuç alınması söz konusu olabilir (Mutlu, 1997).

Amerika'da 1996 Telekomünikasyon Yasası ile 1999'dan sonra yapılan bütün televizyonların, bir filtre sistemi olan V-Cipini (V şiddeti simgelemektedir) taşımalarını zorunlu hale getirilmiştir. Böylece çocukların televizyon seyrederken programlardaki şiddet ya da açık cinsellik taşıyan görüntülerden korunması amaçlanmıştır (Giddens, 2008:658). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından ülkemizde de çocuklar ve gençlerin televizyonla ilişkisinin sağlıklı kurulması, onların içerik konusunda uyarılması ve bilgilendirilmesi için Akıllı İşaretler Koruyucu Sembol Sistemi, Medya Okuryazarlığı ve İyi Uykular Çocuklar gibi projeler oluşturulmuştur. Ancak haber bültenleri, müzik videolar ve reklamlar ise televizyon programı olarak değerlendirilmediklerinden dolayı kodlama kapsamına alınmamıştır. Canlı yayınlanan her türlü programın ise bir önce yayınlanan programın formatı dikkate alınarak kodlanması uygun görülmüştür. Belirtilen istisnalar dışındaki bütün programların kodlanmaları gerekmektedir (Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, 2006).

1.5.1. Akıllı İşaretler Koruyucu Sembol Sistemi

Çocukları ve gençleri medyanın zararlı içeriklerinden korumak için yapılan çalışmalar, farklı yaş gruplarına göre program içeriklerinin sınıflandırılması üzerine odaklanmış ve "işaret düzeni sistemi" fikri ortaya çıkmıştır. 1996 yılının sonlarından itibaren Fransız Görsel-İşitsel Üst Kurulu (CSA)'nın isteğiyle yayıncılar tarafından geliştirilen ve yasal bir anlaşmayla hayata geçirilen bu sistem, sansür dışında yollar arayan diğer ülkelerin de ilgisini çekmiştir. Sistem temel olarak, yayınlanacak programların içeriklerine göre sınıflandırılması ilkesine dayanmaktadır. Belli kategoriler için ortak hazırlanan semboller, program yayınında ekranda yer almakta ve buna ilaveten bazı yapımların belli saat dilimlerinde yayınlanamamasını amaçlamaktadır. Fransa'da ortaya çıkıp şekillenen bu sistem zamanla diğer Avrupa ülkelerine de örnek teşkil etmiştir. Bu ülkeler, ekranda kullanılmak üzere belirledikleri sembollerini kendi kültürel özelliklerine göre belirleyerek şekillendirmişlerdir. Hollanda'da uygulanan sistem ise Türkiye için model olmuştur (Çarbuğa, 2010).

Türkiye’de, Akıllı İşaretler Sistemi’nin geliştirilmesine temel oluşturan kamuoyu araştırmasında bin 638 anne/babayla görüşülmüş ve bunların yüzde 76.2’si televizyon programlarındaki zararlı içerik konusunda bilgilenecek istediğini belirtmişlerdir. Anne-babalar, çocuklarının şiddet ve korkudan etkilenme düzeylerini en yüksek olarak bildirirken; kaba konuşma, küfür ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar ile cinsel içerikten daha az olmakla birlikte etkilendiklerini söylemişlerdir (Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, 2006). Sistemin uygulamaya konulmasında yapılan araştırma ve bu araştırmaların sonucunda ortaya çıkan taleplerin önemli bir etkisi olmuştur.

Akıllı İşaretler adıyla bilinen Koruyucu Sembol Sistemi, 2006 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Amaç, yayınlanacak olan programlardan önce ekranda yer alan sembol ve yaş grupları aracılığı ile ebeveynleri uyarmak ve çocukları yayınların muhtemel olumsuz etkilerinden korumaktır. Gönüllülük esasına göre uygulanmaya başlayan Akıllı İşaretler Sembol Sistemi, 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”un 24. maddesi uyarınca yayıncılar tarafından uygulanması zorunlu hale getirilmiştir (Çamlıbel İrkin, 2012).

TRT de dâhil bütün televizyon kuruluşlarının, koruyucu sembol sistemi kullanarak izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirmesi ve koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasların Üst Kurulca belirleneceği, 6112 sayılı Kanun’da açıkça ifade edilmiştir:

“(1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir.

(2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

(3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır” (İşıker, 2011).

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Doç. Dr. Çelenk, ‘Medyada Şiddete Duyarlılık’ panelinde yaptığı konuşmada simge sistemini şu şekilde yorumlamıştır:

“Simge sistemi, yasa cı ya da sansürcü bir çalışma değil: Hem Avrupa’daki, hem de Amerika’daki örneklerde ebeveyn, yayıncı ve endüstri iş birliğiyle hayata geçirilen ve kamunun bilme hakkı çerçevesinde düşünülen bir  alışma. Bu  alışma ile ebeveyne, programlarla ilgili bir bilgi sağlanıyor; ebeveyn dilerse, bu bilgiler çerçevesinde çocuğunun ne izlediğini kontrol edebilir, dilerse etmez!” ( elenk, 2004)

Bağımsız uzmanlar tarafından geliştirilen karma bir sistem olan akıllı işaretler sistemi, iki konuda bilgi vermek üzere geliştirilmiştir. Bunlardan ilki programın içeriği, ikincisi ise programın hangi yaş grubuna uygun olduğunun bilgisidir (RTÜK, *Akıllı Işaretler Nedir?* t.y.).

Zararlı içerik kategorisi üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; Fiziksel ve sözel şiddet, cinsellik ve örnek alınabilecek olumsuz davranışlar (kötü dil kullanımı, ırk-din ve cinsiyet ayrımı, kumar, alkol ve madde bağımlılığına özendirme, intihar vb.) olarak belirlenmiştir (RTÜK, 2005).

Sistemin yaşa göre sınıflandırılması ise 4 kategoriden oluşmaktadır. Programlardan etkilenme düzeylerine göre bunlar; genel izleyici grubu, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş üstü olmak üzere dört grupta ele alınmıştır (RTÜK, *Akıllı Işaretler Nedir?*, t.y.).

Sistem internet aracılığıyla çalışmaktadır. Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğunu belirleyebilmek için RTÜK tarafından bir soru formu geliştirilmiştir. Bu soru formuna " rnek Kodlama Formu" başlığı altında ulaşılabilmektedir. Form, yayıncı kuruluşların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcılar tarafından elektronik ortamda doldurulmaktadır. Formda programın içeriğini ve hangi yaş grubu için uygun olduğunu tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır. Form üzerinde işaretlenen cevaplara göre sonuç, hem içerik hem de yaş sembolleri olarak otomatik bir şekilde saptanmış olmaktadır. Yayıncıya kalan ise belirlenen içeriğe ve yaş aralığına göre sembolleri programa uygulamaktır (RTÜK, *Akıllı Işaretler Nedir?* t.y. ve  arbuğa, 2010).

Akıllı İşaretlere ilişkin sembol ve işaretler şekil 1.1. ve şekil 1.2.'deki gibidir:

Kaynak: <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/>
Şekil 1.1. Yaş Sembolleri

Kaynak: <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/>
Şekil 1.2. İçerik Sembolleri.

1.5.2. Medya Okuryazarlığı Projesi

Bilimsel araştırmalar çocukların düzenli olarak 2 - 2 buçuk yaşından itibaren televizyon izlemeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Yine yapılan araştırmalar ülkemizde çocukların televizyon izleme konusunda oldukça özgür olduklarını kanıtlamaktadır. 6 - 17 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin günde ortalama 3 - 4 saat televizyon izledikleri ve okul dışındaki birinci aktivitelerinin televizyon oldukları belirlenmiştir. Yılda yaklaşık 900 saatini okulda geçiren çocukların, bu zamanın neredeyse iki katını (1500 saatini) ekran karşısında geçirdiği düşünüldüğünde durumun ciddiyeti daha da belirginleşmektedir. Bunun yanında daha da vahim olan Türkiye'deki çocukların %82'si televizyon izleme, istediği programı seçme ve istediği kadar ekran başında kalma kararlarını kendilerinin vermektedir (RTÜK, 2006:5-6)

Durum böyle olunca görsel, işitsel ve yazılı basın karşısında savunmasız olan çocukların bu konuda bilinçlendirilmelerine ilkökul çağındayken başlamak bir zorunluluk olmaktadır. Böylece çocuk; pasif okuyucu, dinleyici ve izleyici konumundan çıkıp aktif hale gelecek ve karşılaştıklarına daha eleştirel bakabilme becerisine kavuşacaktır (RTÜK, 2007:38).

Medyanın çocuklar üzerindeki zararları konusunda yapılan ilk araştırmalarda olduğu gibi bu konuda önlem alma noktasında da yabancı ülkeler ön ayak olmuştur. Medya okuryazarlığının okullarda ders olarak okutulması ilk olarak 1970'li yıllarda ABD'de görülürken, Avrupa'da da 1980'li yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu konuda çalışmaların yürütülmesi için gerek Amerika'da gerekse de Avrupa ülkelerinde çeşitli kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur (RTÜK, *Eylül'de 81 İlde, 35 Bin Okulda Medya Okuryazarlığı Eğitim Seferberliği Başlıyor*. b.t.).

Medya okuryazarlığının çocukları ve gençleri medyanın olumsuz etkilerinden koruyabileceğine yönelik yürütülen tartışmalar ülkemizde de yankı bulmuş ve akademik düzeyde gerekli ilk çalışmalar 2000'li yıllarla birlikte başlamıştır. Bir yandan iletişim bilimciler tarafından akademik alanda konuya dönük çalışmalar ve tartışmalar sürerken, bir yandan da RTÜK 2005 yılından itibaren medya okuryazarlığını gündemine almıştır (RTÜK, 2007:37).

Nihayet Türkiye'de de 22 Ağustos 2006'da RTÜK ile TTK arasında imzalanan protokolün ardından 2006-2007 eğitim yılında 5 ilköğretim okulunda pilot uygulama başlanmıştır. İletişim akademisyenleriyle birlikte hazırlanana içeriğin sonunda medya okuryazarlığı dersi adı altında öğrencilere kitle iletişim araçlarının işlevleri, amaçları, önemi, medya okuryazarlığının anlamı, televizyon yayıncılığı ve program türleri, televizyonun etkileri, televizyon izleme alışkanlıkları, program analizleri, akıllı işaretler, gazete ve dergi haberleri, internet kullanımı konularında dersler verilmeye başlanmıştır. Medya okuryazarlığı dersi 2007-2008 öğretim yılından itibaren ise bütün Türkiye'deki ilköğretim okullarında 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak müfredata alınmıştır (RTÜK, 2007:39).

Medya okuryazarlığı dersiyle amaçlanan eğitim çağındaki çocukların yazılı, sözlü ve görsel basında yer alan haberleri takip ederken daha dikkatli ve daha eleştirel olmalarını sağlamaktır (Çalhan, 2008). Böylece onlarda bir farkındalık oluşturularak aslında dinlediklerinin, izlediklerinin ve okuduklarının birer kurgu olduklarını anlamaları amaçlanmıştır.

“Bireyler, var olan gerçeklik ile medyada sunulan gerçeklik arasındaki farkı ne kadar erken yaşta öğrenip idrak etmeye başlarsa, medyanın üzerlerindeki olumsuz etkilerini de o ölçüde aza indireceklerdir” (RTÜK, 2007:39).

Ancak seçmeli ders programlarına giren medya okuryazarlığı dersi konusunda tartışlar bitmiş değildir. Bu konudaki ilk anlaşmazlık dersi veren öğretmenler konusunda çıkmaktadır. İletişim bilimciler dersin iletişim fakültesi mezunları tarafından verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu tezde de bu öneri savunulmaktadır. Çünkü iletişim fakülteleri mezunlarının uzmanlık alanı olan medya konusu ancak bu alanda eğitim almış kişiler tarafından verilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Çamlıbel İrkin de ‘Çocukların Gelişim Süreci Ve Televizyonun Etkileri’ adlı çalışmasında bu konuya değinmiştir. Ona göre projenin başarılı olabilmesi için dersin seçmeli olarak değil, zorunlu olarak okutulması; dersin iletişim fakültesinden mezun olan ve pedagojik formasyon alan öğretmenler tarafından verilmesi; öğretmenlere yönelik olarak hazırlanan kitabın öğrenciler için de hazırlanması ve yılda bir ya da iki kez, geniş katılımlı olarak düzenlenecek konferanslarla ebeveynlerin de bu noktada farkındalığının artırılması önem taşımaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012).

1.5.3. İyi Uykular Çocuklar Projesi

İyi Uykular Çocuklar Projesi, çocukların televizyonda yer alan olumsuz içerikli yayınlardan etkilenmesini önlemek için, 2010 yılında hayata geçirilen bir diğer projedir. Proje, RTÜK ve Televizyon Yayıncıları Derneği’nin işbirliği sonucunda hazırlanarak hayata geçirilmiştir. “İyi Uykular Çocuklar Projesi”yle, okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarına erken yatma

alışkanlığının kazandırılması ve ebeveynlerin bu konudaki duyarlılıklarının artırılması amaçlanmıştır. Böylece çocukların geç saatlerdeki televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden korunması sağlanmış olunacaktır (RTÜK, *İyi Uykular Çocuklar Projesi*. b.t.).

Akşam saat 21.30 olduğunda bütün ulusal televizyon kanallarında ‘Tele’ karakteri ekrana gelerek anne ve babalara çocuklarını ekran başından kaldırmaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Ses kullanılmadan ekranın altında gözükten canlandırmayla uyarı yapılarak yayın kuruluşlarının program akışları da bozulmamış olmaktadır. Bu husus, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 8. maddesinin ikinci fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir:

“(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz” (İşiker, 2011).

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in “Yayın Hizmeti İlkeleri” başlıklı 8. maddesinin ikinci fıkrası korumalı saat uygulamasını, 6112 sayılı kanunun 8. maddesinden daha açık ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir:

“(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz. Korumalı saatlerdeki program tanıtımlarında çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde şiddet, cinsellik ve benzeri unsurlar taşıyan içeriklere yer verilemez” (İşiker, 2011).

“İyi Uykular Çocuklar”, “Haydi Çocuklar Uykuya” ve “Bugünlük Televizyon Yeter, Bütün Çocuklara İyi Geceler” şeklinde birbirinden farklı üç canlandırma içeren İyi Uykular Çocuklar Projesi, yasaklama ve yaptırım uygulama yerine sorumluluk ve duyarlılık geliştirmeyi hedeflemektedir. Proje, düzenleyici otorite ile sivil toplum işbirliğine, yayıncı sorumluluğuna ve

ebeveyn duyarlılığına dayanmaktadır. Ebeveynlerin ekrandaki hatırlatmayı dikkate almaları ve çocuklarını erken yatırmaları projenin başarıya ulaşmasının en önemli koşuludur (RTÜK, *İyi Uykular Çocuklar Projesi*. b.t.).

Ayrıca proje kapsamında uykunun çocuklar için önemini anlatan dört spot film de hazırlanmıştır. Spot filmlerde, Milli Eğitim eski Bakanı Nimet Çubukçu ile Hacette Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Bölümü Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Ferhunde Öktem anne ve babalara; Tiyatro Sanatçısı Metin Akpınar ile Eski Milli Basketbolcu İbrahim Kutluay ise çocuklara yönelik mesajlar verilmektedir (RTÜK, *İyi Uykular Çocuklar Projesi*, b.t.).

1.5.4. Çocuklara Yönelik Tematik Kanallar

Doğdukları günden itibaren dünyayı keşfetmeye başlayan çocuklar, evin en güzel köşesine kurulan renkli ve büyümlü araca karşı merak duymakta ve vaktinin büyük bölümünü bu aracın karşısında geçirmektedir. Bunun yanında çocukların tüketim açısından büyük bir potansiyel olduğunun fark edilmesiyle birlikte medya patronları da sadece belli bir vakti çocuklara ayırmak yerine çocuk programları ve çizgi filmler üzerine yayın yapan çocuk kanallarını kurularak reklam pastasından daha büyük pay almayı amaçlamışlardır.

Geçtiğimiz son on yıl içinde dünyanın bütün sanayi ülkelerinde çocuk kanalları hızla yayılmış ve ilk olarak Amerika'da Nicklodeon, Turner Cartoon Network Disney Channel ve Fox Kids çocuk televizyonu tematik kanalları hizmete girmiştir. İngiltere'de halen beş çocuk kanalı; Fransa'da ise 'Canal J' yayınlarını sürdürmektedir (Kaskun ve Öztunç b.t.).

Türkiye'de ise 27 Mart 2013 itibarıyla farklı yayın gruplarına ait toplam 22 çocuk kanalı uydudan yayını sürdürmektedir. Türkiye'nin ilk yerli kanalı şifresiz yayın yapan Yumurcak TV ise yayın hayatına 25 Haziran 2007'de başlamıştır (<http://tr.wikipedia.org>).

Hedef kitlesi çocuklar olan tematik kanallarla birlikte çocuk programları da pazarlama stratejileri içindeki yerini almıştır. Çocukların ilgisini ve dikkatini çekecek hazır yiyeceklerden oluşan tüketim malları ile

tekstil ürünlerini çocuklara satmayı hedeflemektedirler. Bunların yanında çizgi film karakterlerinin oyuncakları, kullandıkları eşyalar da vakit kaybedilmeden oyuncakçılarda yerlerini almaktadır. Yumurcak TV’de yayınlanan ve çocuklar tarafından ilgiyle izlenen Caillou ve TRT çocukta yayınlanan Pepe çizgi film karakterleri kullandıkları eşyalar ve diğer figürleriyle korkunç bir pazar haline gelmiştir. Bu çizgi filmlere ait çeşitli oyuncakları piyasaya süren televizyon şirketleri ise büyük kârlar elde etmektedir (Kaskun ve Öztunç, b.t.). Anne-babalar ise televizyonda gördükleri her şeyi isteyen çocuklarla neredeyse artık baş edemeyecek duruma gelmektedirler.

1.6. Çocuklarla İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler

Devletler, uluslararası kuruluşlar, basın yayın kurumları vs. pek çok özel ve kamusal kurum ve kuruluş çocuğu korunması gereken varlıklar olarak görmüş ve onun korunması için bağlayıcı yasalar ve yükümlülükler geliştirmiştir. Bu bölümde bu ulusal ve uluslararası çalışmalar, kısaca ve detaya inilmeden sadece genel bir fikir vermesi amacıyla incelenecektir.

Birleşmiş Milletler de kuruluşundan bu yana çocukla ilgili konulara özel bir önem vermiş bunu da genel kurul tarafından gerçekleştirilen ilk çalışmada Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun (UNICEF) kurulmasıyla göstermiştir. Çocuk haklarına yönelik olarak uluslararası alanda hazırlanan ilk metin 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi’dir. Bu bildirmede yer alan çocuk haklarına ilişkin prensiplerin ulusları bağlayıcı bir sözleşme haline dönüştürülmesi ise 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oybirliği ile kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile olmuştur. Daha sonra bunları ek protokoller ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi izlemiştir (Onat ve Akço, 2012:76).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye’de de TBMM tarafından 23 Aralık 1994’te onaylanarak 27 Ocak 1995’te yürürlüğe girmiştir. 54 maddeden oluşan sözleşme, çocukların gündelik yaşamları içinde karşılaştıkları sorunları ve bununla beraber istismar ve sömürme olaylarının öncelikle saptanmasına ve çözümlenmesine ilişkin hükümleri içermektedir. Sözleşmedeki çocuk hakları;

etnik yapı, toplumsal farklılık, engellilik, doğum ya da doğumla gelen özellikler gözetilmeksizin bütün çocuklar için eşit ölçüde geçerlidir. Ayrıca sözleşmeyle, taraf devletlerin çocuklara her koşulda eşit olarak muamele yapılması garanti altına alınmıştır (Ateş, 2011).

Türkiye'nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de bütün maddeler için temel alınan "çocuğun yararı" ilkesi bulunmaktadır. Bu dört temel çocuk hakkı; yaşama ve gelişme hakkı, eğitim hakkı, ayırım gözetmeme hakkı ve katılım hakkı çerçevesinde çocukların görüşlerine yer veren bir medya alanı oluşturmak şeklinde belirlenmiştir. Medya kuruluşlarından sözü edilen dört temel çocuk hakkına saygı duyması beklenmektedir. Bunun için medya mensupları kendilerine öz denetim ve iç denetim politikalarını sağlayacak sistemler oluşturmalıdırlar (İnceoğlu, 2008).

BMÇHS'nin 16, 17 ve 19. maddeleri ise çocukların medyada yer alması ile ilgili olan maddelerdir. 16. madde özel yaşamın dokunulmazlığı ilkesini garanti altına almaktadır. İlgili maddeye göre; çocukların özel, aile ve ev içi yaşamları ile kurdukları iletişime yönelik dış müdahalelerden, iftira ve haksız suçlamalardan korunma hakları bulunmaktadır. 17. madde ise doğru bilinçlenme hakkı ile ilgilidir ve devletlerin, kitle iletişim araçlarının çocuklar açısından sosyal ve kültürel yarar sağlayacak bilgiler yaymasını tevsik etmesi ve çocukları zararlı yayınlardan koruması gerektiği ile alakalıdır. Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili olan 19. maddeye göre de devlet; çocuğu ana-babasının ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden koruyarak bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlamalıdır. Bu 3 maddeden öznesi çocuk olan haberler yapılırken çocuğun onur ve itibarının korunması, özel yaşamına saygı gösterilmesi ve haksız yere suçlanmaması gerektiği anlaşılmaktadır (Salihoğlu, 2007).

13 Nisan 1994 gün ve 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" ise Türkiye'deki kitle iletişim araçlarındaki şiddeti ilk kez önlemeye yönelik çaba olarak kabul edilebilir. Söz konusu yasanın "yayın ilkelerini" belirleyen 4. maddesinin 'g' bendinde toplumu; şiddete, teröre ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duygularını

açığa çıkaracak yayınlara imkân verilmemesi ilkesi yer almaktadır (Kaskun ve Öztunç, b.t.).

Aynı maddenin ‘t’ bendinde de ise cinsel duyguları sömürmeye yönelik, bireyleri cinsel meta olarak gösteren, insan bedenini cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, toplumsal yaşam alanı içinde sergilenemeyecek mahrem söz ve davranışlar içeren yayınların gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâki gelişimini korumak amacıyla sesli ve yazılı uyarılar yapılarak, saat 23.00 ile 05.00 arasında yayınlanmasını istemektedir. Maddenin ‘u’ bendinde ise kadınlara, güçsüzlere ve küçüklere karşı her türlü ayrımcılık, fiziksel ve psikolojik şiddetin teşvik edilmemesi; aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştırıcı, hafifletici ve kışkırtıcı yayın yapılmaması ve çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı ya da çocuk emeğinin sömürüsü özendirilmemeli ibareleri bulunmaktadır. Yasanın Yayın İlkelerine ait 4. maddesinin ‘v’ bendinde de yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması gerektiği ve haber, haber programı veya güncel programlarda şiddet unsuru taşıyan görüntülerin flulaştırarak ve benzeri tekniklerle aşırıya kaçmadan kullanılması kuralı getirilmiştir (Ateş, 2011).

Yine RTÜK yönetmeliğinin 7. maddesinde “Yayınlarda insanların ıstırapları, acıları, yaşadıkları felaketler, ölüm anları ve benzeri durumlar duygu sömürüsüne yol açacak, korku yaratacak veya izleyicileri dehşete düşürecek biçimde verilemeyeceği hükmü yer almaktadır (Kaskun ve Öztunç, b.t.).

Ancak yine de insanların nasıl öldürüldüklerini, nasıl tecavüze uğradıklarını tarif eder nitelikte haberlere rastlanmaktadır. Buna en iyi örneklerden biri hiç kuşkusuz uzun bir müddet medyanın gündeminden düşmeyen ‘Münevver Karabulut Cinayeti’dir. Haber programlarında olay ayrıntılarına kadar anlatılmış ve suçun işleniş biçimi uzun uzun medyada yer almıştır.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nun yanı sıra anayasada da çocukların korunmasına yönelik çok sayıda yasa bulunmaktadır. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ticari Reklam ve

İlanlara İlişkin Ülkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik, Basın Kanunu, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Reklam Yönetmeliği, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla Üslenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile 4857 Sayılı İş Kanunu bu kanunlardandır (Güven, 2011).

7 Temmuz 1927 tarihinde yürürlüğe giren “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu” çocukları medyanın olumsuz etkisinden korumayı amaçlayan ilk kanun olma özelliğini taşımaktadır. Kanun 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacağı anlaşılan mevkute ve mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserlerin tabi olduğu sınırlamaları belirlemektedir. Kanunla küçükler için muzır olduğuna karar verilmiş basılmış eserlerin ön kapaklarına "Küçüklere zararlıdır" damga veya işaretini basmak zorunlu kılınmıştır. Bu ibarenin herkesin kolayca görüp okuyabileceği şekil ve büyüklükte yazılması da kayıt altına alınmıştır. Bu suretle damgalanan eserler için; “Gazeteler, mecmualar, duvar ve el ilanları, radyo ve TV ile veya diğer suretlerle ilan edilemez, satışı için reklam ve propaganda yapılamaz. Bu eserlerin satışı da ancak 18 yaşından büyük olanlara içi görülmeyen zarf veya poşet içinde yapılabilir” denmektedir (Güven, 2011).

3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilerek, yürürlüğe giren 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” da özellikle çocukların yüksek çıkarlarının korunması açısından önemlidir. Kanunun amacı, birinci maddede korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak açıklanmıştır (Güven, 2011).

Çocuktan 18 yaşını doldurmamış kişiler olarak bahsederek yaş sınırının çizildiği Türk Ceza Kanunu’nun yedinci bölümünün müstehcenlik kısmında ise bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten; bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren,

sergileyen, okuyan, söyleyen; bu ürünleri satışa veya kiraya arz edenlerin ve bunların reklamını yapanların altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılacağı hükmü bulunmaktadır. Buna göre “Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır” (<http://www.mevzuat.gov.tr>).

Kanunda müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişilerle ilgili de cezai yaptırımlar söz konusudur. Yine çocuklara zararlı müstehcen ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişilerin iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmektedir (<http://www.mevzuat.gov.tr>).

Haziran 2004’te yürürlüğe giren Basın Kanunu da çocuklarla ilgili pek çok konuyu yasalara bağlamıştır. Kanunun 20. maddesinde; cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanların bir milyardan yirmi milyara kadar ağır para cezasıyla cezalandırılacağı belirlenmiştir. Kanunun, ‘Kimliğin Açıklanması’ başlıklı 21. maddesinde ise 18 yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının, kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar hakkında cezai yaptırımlar içermektedir. (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>).

2. BÖLÜM

HABERLERİN ÜRETİMİ VE EŞİK BEKÇİLERİ

2.1. Medyada Üretim Süreci

Gündem kavramı, Türk Dil Kurumu'na göre, toplantılarda görüşülecek konuların bütünü olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Gündem belirlemek, nelerin sorun olarak tanımlanabileceğini, nelerin konuşulabileceğini, hangi kavramlarla konuşabileceğini, kimlerin bu konuda konuşabileceğini de belirlemek demektir (Fligstein, 1997, akt: Gölbaşı ve Urhan, b.t).

Gündem belirlemek, aynı zamanda doğrudan doğruya güç ile alakalı bir durumdur. Güçlü olan her zaman gündemi kendi çıkarları doğrultusunda belirlemekte ve diğerlerine de bu çerçevede içinde kendini ifade imkânı düşmektedir. Çünkü gündem belirlemek demek bazı sorunları içeri alırken, bazı sorunları da dışarıda bırakmak anlamına gelmektedir. Bu çerçevede çizilirken giriş kapısında bekleyen sistemin eşik bekçilerinin bir görevi vardır. Bu görev, ötekileri ve ötekilerinin sorunlarını, çözüm alanına taşıyacak bu çerçevenin içine sokmamaktır. Bireylerin, kurumların ve toplumların yapılacak işlere yönelik bir öncelik sıralamaları vardır. Medya, bu sıralamayı yaparken önemli bulduğu ya da öncelik verdiği konuları gündeme getirerek bunların toplumda önemli ya da öncelikli konular haline gelmesini sağlama gücüne sahiptir (Gölbaşı ve Urhan, b.t).

Televizyon, gazete ve derginin gündemi her birinin izleyicilerine sunmak için seçtikleri enformasyondan oluşur. Her araç konuya verdiği öneme göre kendi önceliklerini belirler. Buna araç gündemi de denilebilir. En önemli konular ilk sayfaları alırken, konular öneme göre sıralanır ve bu sıra ön sayfadan arka sayfaya; büyük başlıktan küçük başlığa, otuz tümceden üç tümceye, otuz dakikadan otuz saniyeye, ya da hiç yer verilmemeye doğru azalan bir şekilde yer alır. Konular önemine göre de sonra tekrarlanır ya da tekrarlanmaz (Erdoğan ve Alemdar, 2005:181).

Haber üretim süreci medyanın değişen sahiplik yapısıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Neyin önemli olduğunu, neyin haber bültenlerine gireceğini ve neyin akış dışında kalacağını da medya patronlarının çıkarları belirlemeye başlamıştır. Gazeteciler bir yandan medya sahibi ve çalıştığı medya kuruluşunun dayatmalarına uygun haber üretmekle karşı karşıya kalırken, diğer yandan da devletin, siyasal iktidarın, yasaların ve hatta yasa dışı saldırıların da baskılarına muhatap olmaktadır. Bu süreç, gazetecinin neyi, ne kadar yazacağını öğrenme süreci olmuş, bunda başarılı olamayanlar ise sistemin dışına atılmışlardır. Bu sürecin en belirgin özelliği ise gazeteciliğın “tali” planda kalarak halkın sorunlarına eğilmeyen, büyük ölçüde medya sahibinin çıkarları doğrultusunda yayın yapıldığı ve gazete manşetlerinin yönlendirildiği bir sürece girilmiş olmasıdır (Özsever, 2004:147).

Tekelleşmeyle birlikte medya kuruluşları iş adamlarının elindeki holdinglerden birine dönüşmüştür. Ekonomi, haber iletim sürecinde belirleyici olmuştur. Eleştirel Kuram’da medyanın ekonomi-politiği olarak adlandırılan bu durum, aslında tamamen tarafsız olunması gereken haber iletim sürecine dışarıdan bazı faktörlerin dâhil olabildiğini ve zaman zaman haberlerin de birer ticari meta olarak algılanabildiğine işaret etmektedir (RTÜK, 2007:29-30).

Bu yeni dönem gazetecilik anlayışında da değişikliğe sebep olmuştur. Medya sahiplerinin çıkarlarını koruyabilmek adına suya sabuna dokunmayan gazeteciler ortaya çıkmıştır. Toplumsal sorunların ele alınmasının azalması ve magazin haber anlayışının artması, gazetecinin okur ve haber kaynaklarıyla olan ilişkisini de zedelemiştir. Sorgulayan, araştıran gazeteci tipi yerine, magazin anlayışa pirim veren gazeteci istihdamına gidilmiştir. Bu anlayış, klasik gazetecilik formasyonuna sahip basın çalışanlarının giderek tasfiyesine yol açmıştır (Özsever, 2004:148).

2.1.1. Haber Nedir?

Kitle iletişim araçlarının görevlerinden biri de bilgilendirmek ve haberdar etmektir. İnsanlar en yakınlarından başlayarak çevresinde olup bitene her zaman merak duymuştur. Etrafında olup bitenlerle ilgilenmiş ve bu konuda

bilgi sahibi olmak istemiştir. Bu ihtiyaca cevap veren haber programları her zaman kitle iletişim araçlarının vazgeçilmez bir parçası olmayı sürdürmektedir.

Köken itibariyle Arapça bir kelime olan haber sözcüğünün Türk Dil Kurumu'nda karşılığı, “Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık, İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi” anlamlarına gelmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>). Fransızca'da “information” kelimesine karşılık gelen haber, İngilizce'de ise North, East, West ve South kelimelerinin baş harflerinden oluşan NEWS sözcüğü ile anlatılmaktadır (RTÜK, 2007:92).

Haber, güncel ve ilginç bir olayın olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulmasıdır. Haber yazarken subjektif ve her türlü taraflı değerlendirmelerden uzak durulmalıdır. Haber metni kısa, anlaşılır ve yalın olmalıdır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Haber>).

Haber tanımı üzerinde görüş birliği olmasa da ilk yapılan tanımlar arasında “olan her şey haberdir”, “dün bilmediğimiz haberdir”, “insanların üzerinde konuştuğu haberdir”, “haber okuyucuların öğrenmek istedikleridir” şeklinde tanımlar yer almaktadır (Tokgöz, 2000:162). Tokgöz'e göre haber, insanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özetidir (Tokgöz, 2000:167).

Girgin'e göre haber, gazeteciliği meslek edinmiş kişilerin, haber konusu olarak seçtikleri konularda topladıkları ve kurallarına göre biçim verdikleri, yine gazeteciliği meslek edinmiş kitle iletişim araçlarının sorumluları tarafından seçilerek, yazılı, görüntülü ya da sesli iletiler halinde okuyucu, izleyici ya da dinleyiciye ulaştırılan bilgilerdir (Zeytinli, 1996: 1101-1111, akt: Girgin, 2005:20).

Haber yazılırken uyulması gereken temel kurallar vardır. Haberin güncel, yeni ve kolay iletiler olması, konunun ilginç olması, önemli ve konunun ilinti oluşturması ile kısa ve öz olması gibi. Ayrıca haberde Kim? Ne, Ne zaman? Nerede? Nasıl? Neden? sorularının da cevaplarının olması beklenir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Haber>). İnsanların ilgisini çekme açısından batı

dünyasında yaygın haber tanımı ise, “bir köpek adamı ısırırsa haber değil, bir adam köpeği ısırırsa haber”dir (Tokgöz, 2000:175).

2.1.2. Haber Değeri Nedir?

Haberin pek çok tanımı olmasına rağmen, her şey haber olmamaktadır. Bir olayın, eylemin ya da söylemin hedef kitlelere ulaşması için bazı kriterlere ihtiyaç vardır. O ölçüt ise “Haber Değeri”dir. Haber değeri olarak adlandırılan şey, medya patronlarının, kitle iletişim araçları yetkililerinin eylem ya da söylemlerin üretimi, seçimi, biçimlendirilmesi ve yayımlanması sırasında kullandıkları profesyonel kodlardır. Haber değeri, habercinin kişisel değer yargısının yanına, yine haberciler tarafından getirilen başka değer yargılarıdır (Girgin, 2000:78-79).

Bu yaklaşımın amacı haberi tanımlamaktan çok haberciliğin dayandığı temel ilkelerin ne olduğunu açıklamaktır. Aslında bu yaklaşım, Batı’da yaygın olarak kullanılan ve insanın ilgisini çekmeye yönelik olan “bir köpek adamı ısırırsa bu haber değildir, bir adam köpeği ısırırsa bu haberdir” anlayışının değerlendirilmesi ve tartışılmasıdır (Tokgöz, 2000:175).

Bir olayın haber değeri ne kadar büyükse medyada yer olma şansı da o kadar artmaktadır. Haber değerlerini, beş ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar; “Zamanlılık, Yakınlık, Önemlilik, Sonuç ve İlgi Çekicilik”tir. Olağan dışılık, macera, serüven, heyecan, görülmeye değer şeyler ve aşk da sürekli olarak insanın ilgisini çeken konular arasındadır. Çocuklar haber programlarının hedef kitlesi olmasa da insanların ilgisini çeken konular arasında ilk sıralarda yer almaları bakımından haber değeri taşımaktadırlar (Tokgöz, 2000:176-182). Fakat bu durumun çocukların sorunlarını çözdüğü, bir farkındalık oluşturduğu ya da bu konuda ciddi adımların atılmasına yönelik bir etki oluşturulduğu tartışma konusudur.

“Bunun nedeni medyanın kullandığı dildir. Haberin kurgusu dramatik olduğu için okuyucu ya da izleyici olayın gerçekliğinden uzaklaşır. Haberin objeleri soyutlaştıkça haberin arka planı ve anlamı da kaybolur” (Şirin, 2006, akt: Salihoglu, 2007).

Galtung ve Ruge ise bir olayın haber değeri taşıması için sahip olması gereken başat haber değerlerini şu şekilde açıklamaktadır: Seçkin kişilerle ilgisi olması, Olumsuz olması, Güncel olması ve Şaşırtıcı olması (Fiske, 1996:28129, akt: Bal, 2007).

Haber değeri kuramına göre; her toplumun gazetecilik sisteminde haber seçim sürecini yapılandıran bazı mesleki kodlar vardır. Haber seçim süreci, göreceli olarak gazetecilerin kişisel iradesinin dışındaki bu haber değeri etmenleri çerçevesinde işler. Haber değeri etmenleri medya örgütlerinin olay, olgu, konu, durum, iddia ve kişileri değerlendirmede başvurdukları araçsal aygıtların yanında dünya, evren, toplum ve insanla ilgili duygu, düşünce, inanç ve değerler, yani ideoloji yüküdür. Çünkü haber, medya örgütlerinin eklemledikleri toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemlerin bir yansımasıdır (Çebi, 2002:8687, akt: Bal, 2007).

Öte yandan haber değeri, kitle iletişim araçlarına göre de farklılık arz etmektedir. Örneğin bir gazete, televizyon kanalı ya da derginin habere bakış açısı, seçtiği konular hedef kitlesine göre de değişiklik arz etmektedir.

Yayın kuruluşlarına göre duygusal yönü ağır basan çocuk istismarı vakaları haber değeri olarak önemlilik arz etmektedir. Medya, görünüşte saf, masum ve mağdur olan ile şeytani suçluyla ilgili olayları haber yapmayı tercih etmektedir. Bu anlayış çocuklarla ilgili haberlerin medyada çok fazla yer almasına sebebiyet vermektedir. Ahlaki anlamı olan bu tarz haberler; garipliğe, olağan dışılığa, dramatikliğe ve şöhrete yol açmak için vesile olmaktadır (Cheit, 2002, akt: Salihoğlu, 2007).

Haberlerde karşımıza çıkan olgulardan biri de şiddettir. Diğer bir deyişle şiddet, haber değeri olarak önemsenmektedir. Günümüzde neredeyse içinde kan ve şiddet olmayan bir haber, haber olarak nitelendirilmemektedir. Bu durum insanlarda dünyaya karşı karamsar bir bakış açısına yol açmakta ve “Dünyada olup bitenler hep bu kadar olumsuz mu” sorusunun sorulmasına sebep olmaktadır (Palabıyıköğlu, 1997). Mesaj Sistem Çözümlemesi Tekniği kullanarak, 5 büyük televizyon kanalının ana haber bültenlerinin incelendiği bir araştırmanın sonuçları bu kaygıları doğrular niteliktedir. Araştırmaya göre

televizyon kanalları arasında farklar bulunmakla birlikte, şiddet içerikli haberlerin oranı yüzde 30'ları geçmektedir. Gerçek hayatta karşılaşılan şiddetin çok üstünde olan bu oran, insanlara tehlikeli bir dünyada yaşadıkları mesajını vermektedir. Haberi yapan muhabir, haber editörü ya da yayıncı doğrudan bunu amaçlamasa da, kitle iletişim araçlarında yoğun biçimde yer alan şiddetin izleyicide oluşturduğu etki bu olmaktadır (Özer, 2005, akt: RTÜK, 2005).

Televizyon yayınlarında yer alan şiddet açısından en fazla eleştirilen program türü ise haberlerdir. Ciddi bir program türü olarak hedef kitle genellikle habere ön yargısız yaklaşır ve haberin içeriğinde verilen bilgileri ön yargısız olarak kabul eder. Bu bakımdan televizyon yayınları açısından haberler ayrı bir önem taşımaktadır. Dolayısı haberler hazırlanırken özel bir dikkat gerektirmektedir. Çoğu zaman reklam ve yorumların haber formatında verilmesinin altında yatan temel sebep de insanları etkileme gücünde yatmaktadır (Güz, 2007, akt: İşiker, 2011).

Medyanın, şiddet olaylarını haber olarak vermesi doğaldır, ancak bunu nasıl verdiği önemlidir. Habercilerin içine düştüğü temel yanlış, şiddet olaylarını bütün detaylarıyla görüntüler defalarca döndürülerek verilmesinde yatmaktadır. Bu yapılırken de çoğu zaman olayın önemli noktaları atlanmaktadır. Haberlerin sunumuna bakıldığında ise işkence, kavga, silahla vurma, bombalama ve çocuk kaçırmaya olaylarının sebepleri yokmuş gibi verilmektedir (Trend, akt: İşiker, 2011).

“Herkesin ne seyrettiğinin değil de ne seyretmesi gerektiğinin belirlenmesi reyting uygulamalarıyla yapılmaya başlandı. "Reality-Show"larda kanlı sahneler, her faciyanın ayrıntılı ve açık bir şekilde gösterilmesi haber programlarında insanların birbirlerine hakaret etmesi, özel yaşama saldırılar, insanların birbirini dinlememesi, saygısız tavırlar sıklıkla sergilenen görüntüler oldu” (Palabıyıkoglu, 1997).

1980’li yıllardan sonra yapılan haber değeri çalışmalarında, haber değerini belirleyen unsurlar arasında ekonomik konular da öne çıkmaktadır. Günümüzde artık birçok ülkede medya yapıları kökten değişikliklere uğramış, birçok ülkede kamu yayıncılığı yerini özel yayıncılığa bırakmıştır. Dolayısıyla giderek kamu görevinden uzaklaşıp kâr amacıyla hareket eden günümüz

medyası haber değerlerinin en tepesine ekonomik nedenleri koymaktadır (Şeker, 1999:37, akt: Bal, 2007).

2.1.3. Kamu ve Ticari Yayıncılıkta Habercilik Anlayışı

Kamu hizmeti yayıncılığı ile ticari yayıncılık arasındaki haber anlayışı konusundaki farklılıklara geçmeden önce kaç türlü yayıncılık anlayışı var bunun üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Yayın kurumları derken karşımıza üç kurum çıkmaktadır. Bunlar; Kamu hizmeti yayıncılığı, ticari (tecimsel) yayıncılık ve devlet yayıncılığı olmak üzere üç modeldir (Eren, 2008).

Kamu yayıncılığı genel olarak; halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen yayıncılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yayın kurumunun hedef kitlesi bütün ülke nüfusudur. Dolayısıyla kamu yayın kurumları toplumdaki bütün grupların farklı gereksinimlerini karşılayacak şekilde yayın yapmakla ve kamu yararını gözetmekle sorumludur (Aksüt, 2011). “Kamu Hizmeti Yayıncılığı”nın temel işlevi toplumu bilgilendirme, eğitime ve eğlendirmektir. Bu nedenle kamu hizmeti yayıncılığı yapan kurumlar; belgesel, sanat programları, eğitim programları gibi programları da yayınlamakla yükümlüdür. Kamu yayın kurumları; hükümet, siyasi parti ya da diğer güç odakları ve çıkar grupları için değil, halka hizmet için var olsa da devlet tarafından dolaylı ya da dolaysız olarak denetlenebilen kuruluşlardır (Eren, 2008).

Ticari yayın kurumlarının temel amacı ise kar etmektir. Sorumlu bir yayın anlayışından çok para kazanmak için program yapma amacı gütmektedirler. Dolayısıyla özel kanallar, reklâm verenlerin ilgisini çeken, potansiyel tüketici olan izleyici gruplarına yayın götürmeyi hedeflemektedir. Başka bir deyişle ticari yayın kuruluşları izleyiciyi reklâm verenlere pazarlamayı amaç edinmektedir (TRT Komisyon Raporu, 2003, akt: Aksüt, 2011).

Devlete ait olan yayın kuruluşları derken ise karşımıza devlet tarafından finanse edilip, devlet tarafından kontrol edilen yayın kuruluşları çıkmaktadır.

“Devlet Yayıncılığı” modeli “Kamu Hizmeti Yayıncılığı”ndan ayrı bir yapıdadır. Bu modelde iletişimin tekeli siyasal erkin irade ve denetimindedir. Yayınların tarafsızlığı, yayın kuruluşlarının özerkliği ya da bağımsızlığından söz edilemeyeceği gibi, iktidardakilerin resmi görüşü dışında ya da ona ters yayın yapılması da mümkün değildir (Tolu, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, 70, akt: Eren, 2008). Gelişmiş ve çoğulcu demokrasilerin olduğu ülkelerde bu tür yayın kuruluşlarının varlığından bahsedilemez. Bu yayın kuruluşlarına ancak Nazi Almanya’sı, Mussolini İtalya’sı ve SSCB gibi anti- demokratik rejimlerde rastlamak mümkündür (Eren, 2008).

Eğitici, bilgilendirici ve belli bir televizyon “adabının” oluşması gibi çok önemli misyonlar üstlenen TRT’nin artıları kadar eksileri de mevcuttur. Bunun sebebi ise TRT’nin üzerindeki yoğun siyasi baskıların yanı sıra, kurumun bürokratik yapısının getirdiği bazı kısıtlamalar ve bu kısıtlamalardan kaynaklanan problemlerdir (Maktav, 1994:482, akt: Bal, 2007).

Kamu haberciliği yapan tek televizyon kanalı olan TRT haber bültenleri, zaman zaman protokol sıralamasına göre yapılmaktadır. Olağan dışı bir gelişme yoksa ilk haber genellikle cumhurbaşkanının günlük çalışmasına ilişkindir. Sonra sırayla iktidar partisi başta olmak üzere ana muhalefet partisi ve mecliste grubu bulunan diğer partilerin başkanlarının açıklamalarına yer verilmektedir. Haberlerin bu şekilde memur zihniyeti ile verilmesi sebebiyle toplumsal gereksinimleri karşılamaktan uzak kalmıştır. Buna rağmen TRT’nin diğer özel kanalların birçoğunda ortaya konulmayan ahlaki değerlere saygı, doğruluk ve dilin güzel kullanımı gibi konularda örnek bir yayıncılık yaptığı bilinmektedir. Standartlarını doğruluk, tarafsızlık, değişik kesimlerin yadırgamayacağı yayın yapma zorunluluğu üzerine bina eden TRT, sıkıntı ve üzüntü verecek unsurları özenle işleme, kötü alışkanlıkların yayınında duyarlı bir yaklaşım izleme ve şiddetin zararını değerlendirmede özen göstermektedir (Bal, 2007).

Kamu hizmeti yayıncılığını diğer yayın kuruluşlarından ayıran temel özelliklerinden birisi de finansman kaynağıdır. Kamu yayıncılığının geliri kamusal kaynaklarla sağlanırken, tecimsel yayıncılıkta yayın saatlerinin satılması karşılığı gelir elde edilir (Mutlu, 1999:23). Kamu yayın kurumları

halk tarafından finanse edildiklerinden sadece halka karşı sorumludurlar. Bu finans genellikle "Yayın Bedeli" şeklinde gerçekleşmektedir [www.bianet.com, 2010, akt: aksüt, 2011).

Kamu hizmeti yayıncılığında beklenen işlevin gerçekleşmesi için olmazsa olmaz koşullardan biri de özerkliliktir. Bu bağımsızlık hem idari hem de mali açıdan olmalıdır. Aksi takdirde kamu hizmeti yayıncılığında bahsedilemez. Yayınlarda kamu yararının ön planda olması ancak devletin ve hükümetin müdahalesinin önlenmesiyle ortaya çıkacaktır. Bunun yanında iç dinamiklerin yani çalışanların haber ve yayın aşamasında söz sahibi olması yayın aşamasına katılması da ancak özerk bir yapıda editoryal bağımsızlıkla sağlanabilecektir (www.bianet.org, 2010, akt: Aksüt, 2011).

İzlenme oranı diğeri bir değışle reyting, özel televizyonculuk pratiğinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Özel televizyonların varolmaları, gelişebilmeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri izlenme oranlarıyla bir ölçüde doğru orantılıdır. Program - reklam - izlenme oranı ilişkisi Mutlu'ya göre, ürün, satış ve kar ilişkisinin televizyona uyarlanması olmakla birlikte, sistemin mantığını en yalın biçimiyle ortaya koymaktadır (Mutlu, 1997).

1989 yılında, Rumeli Holding'in sahipleri Kemal ve Cem Uzan'ın kardeşlerin kurduğu "Magic Box"un yayıncılık hayatına başlaması ve Kıbrıslı iş adamı Asil Nadir'in, Haldun Simavi'den Günaydın Gazetesi ile bağılı kuruluşlarını 1988 yılında satın almasıyla birlikte medya sektörüne basın dışı sermaye girmeye başlamıştır. Medyanın büyük holdinglerin eline geçmesi ve pek çok televizyon ve gazetenin bir çatı altında toplanarak tekelleşmesiyle birlikte kitle iletişim araçları bu holdinglerin amaçlarına hizmet eder hâle gelmiştir (Demirkent, 1995:271, akt: Aksüt, 2011). İş çevrelerinin medya alanını seçmesinde, bu gücü bir "silah" olarak kullanıp diğeri sektörlerde etkinlik kazanmak ve kamu ihalelerini alabilmesinin önemli derecede rol oynadığı görülmüştür. Medyanın mülkiyet yapısındaki bu değışimler, sektörün son derece pahalı ve karmaşık bir hale gelmesi sonucunu da doğurmuştur. Böylece daha küçük çaplı geleneksel medya sahiplerinin bu sektörde tutunmasını olanaksız hale getirmiştir (Özsever, 2004:114-115).

Üstelik bu durum 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki kanuna rağmen böyledir. Kanun çerçevesinde, herhangi bir kimse, tek başına veya ikinci ya da üçüncü derece akrabalarıyla birlikte bir yayın kurumunun % 20'den fazla hissesine sahip olamazken, durum günümüzde bunun tam tersidir. Bütün bu engellemelere karşın tekelleşme hızla devam etmektedir (Eren, 2008).

Peş peşe artan özel kanallar, gazeteler, dergiler, haber internet sitelerinin çok seslilik ve demokrasiyi güçlendirmesi beklenirken, günümüz medyası daha çok kazanabilmek için birbirleriyle yarışır duruma gelmiştir. Bir yanda çoğu resimle dolu olan ve git gide magazinleşen gazeteler, bir yanda sürekli reklamlarla bölünen programlarla neredeyse toplumu tüketime sevk eden televizyonların tek amacı reklam şirketleri tarafından tercih edilmek olmuştur. Öte yandan haber internet sitelerinin de durumu pek farklı değildir. Başlıkla içeriğin birbirini tutmadığı sadece tıklanmak için kurgulanan içi boş haberler üretilmektedir.

1990'lı yıllarda özel televizyon yayıncılığının başlaması ve 1991'den sonra özel radyo ve televizyonların sayısının giderek artmasıyla birlikte TRT, oluşan yeni rekabet ortamına ayak uydurabilmek için kendini yenilemek zorunda kalmıştır (Aksüt, 2011).

Kurulduğu günden bu yana hep siyasal iktidar yanlısı olmakla suçlanan TRT haberciliğinde özel televizyonların yayın hayatına girmesiyle birlikte biçim olarak değişimler gözlenmiştir. Özel kanallarda görmeye alışkın olduğumuz “canlı bağlantılar” son dönemlerde TRT’de de uygulanmaya başlanmıştır. Yurt içinden ve yurt dışından bağlantılarla dinamizm kazandırılmaya çalışılan TRT’nin ana haber bültenlerinde, yine özel kanalların etkisiyle kameraman ve muhabirlerin isimleri belirtilmeye başlanmıştır (Kars, 1996:508509ç., akt: Bal, 2007).

Yine özel televizyonların yayına başlamasıyla birlikte alışılmış habercilik anlayışı da değişmiştir. TRT’nin resmi söylemli protokol haberciliğinden sonra daha serbest bir habercilik anlayışı gerçekleştirilmiştir. Haberler, canlandırma yapılarak sunulmakta ve böylece televizyonlar

bilgilendirmekten ziyade görselliğe önem vererek izlenmeyi hedef almaktadır. Böylece seyirci, bir haberde gerçek ile kurgu arasında ayırım yapmakta zorlanmakta hatta çoğu zaman yapamamaktadır. Bu durum özellikle çocuklar ve ergenlik dönemindeki çocuklar için büyük bir sorun teşkil etmektedir (Eren, 2008).

Özel girişimcilerin elindeki yayın kanalları daha çok izleyiciye ulaşmak, reklâm pastasından daha fazla pay almak amacıyla haberler bültenlerinin içeriklerini de bu doğrultuda biçimlendirmektedirler. Bu konuda özel kanallardan gelen ve 3 yıldır da kamusal yayıncılık yapan TRT Haber editörü Bertan Golal, iki yayıncılık arasındaki bu farkı şöyle dile getirmektedir:

“Şu bir gerçektir ki özel televizyonların haberinde reklam veren şirketlerin kuruluşların etkisi biraz daha fazladır. Onlar biraz daha haberlere etki ederler. Biraz daha renklerini verirler. Yani şunu söylemek istiyorum. Bir çocuk bezi firması eğer bir televizyona yüklü miktarda reklam verdiyse, çocuk beziyle ilgili haberlerde biraz daha o reklam verenler küstürülmemeye çalışılır.”

Tecimsel kanalların genel olarak eğlence içeriğinin baskın olduğu magazinel bir yapıya sahip olması, haberlerde de etkisini göstermiştir. Bu yeni habercilik anlayışına göre; daha hafif halkın ilgisini çekecek konulara yönlenilmekte ve bu konuların da magazin yönü öne çıkarılarak eğlenceli haber bültenleri hazırlanmaktadır (Kars, 2004:562, akt: Bal, 2007).

Öte yandan iktidar sahipleri ile medya patronları arasındaki ilişki her zaman tartışma konusu olmuştur. Devletin tekelinde ve denetiminde bulunan TRT, her zaman iktidar yanlısı haber ve programları sebebiyle tarafsız olamadığı konusunda eleştirilirken, özel televizyonların kurulmasıyla bu tartışma daha da farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle seçim zamanları televizyon kanalları yaptıkları haberler ve programlarla destekledikleri partinin propaganda aracı haline gelmiş ve siyasal iktidarı belirlemede önemli bir rol oynamışlardır (Eren, 2008).

2.1.4. Haber Üretiminde Süzgeçler

Medya kuruluşlarına başta ulusal ve uluslararası haber ajansları olmak üzere pek çok kanaldan haber ve bilgi akmaktadır. Ancak kanalların zaman, yazılı basın ise yer sıkıntısından dolayı olan her şeye medyada yer vermesi imkânsızdır. Daha baştan yer ve zaman gibi kısıtlamalar sebebiyle elemeye tabi tutulan haberler farklı sebeplerden dolayı da görmezden gelinmektedir.

Herman ve Chomsky haber eleme aşamasını süzgeç olarak değerlendirmiş ve bu aşamayı beş başlık altında toplamışlardır. Onlara göre ilk süzgeç; egemen medya şirketlerinin büyüklüğü, yoğunlaşmış mülkiyeti, kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin servetidir (Herman ve Chomsky, 1999:22).

19. yüzyıldan itibaren gazeteciliğin çapının büyümesi, hızla artan teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak artan sermaye maliyetleri gazete çıkarmayı iyice zorlaştırmıştı. Karlı bir haftalık ulusal yayın organı çıkarmanın 1837 yılındaki toplam maliyeti 1000 sterlinden daha azdı. Dolayısıyla böyle bir yayın organı ancak 6 bin 200'lük bir satış rakamına ulaştığında maliyetini ancak karşılayabiliyordu (Herman ve Chomsky, 1999:26-27). Bunun yanında medya kuruluşlarının büyük bir kısmının sahipleri ortaklı ve bu kişiler kimi zaman gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi farklı türde pek çok iletişim aracının sahibiydi (Herman ve Chomsky, 1999:27-28).

Bu anlamda Türkiye Doğan Grubu çok sayıda gazetenin, derginin, televizyon kanalının mülkiyetini elinde bulundurarak yatay tekelleşmenin bir örneğini sunmaktadır. Diğer yandan sahip olduğu matbaalar, dağıtım şirketi sayesinde bir gazetenin tüm üretim ve pazarlama süreçlerini tek elden sürdürerek dikey tekelleşme durumu gerçekleşmektedir. Aynı Doğan grubu kitle iletişim alanındaki faaliyetlerinin yanında bankacılık, sigortacılık, turizm işletmeciliği, kitap yayıncılığı vb. pek çok farklı alanda da faaliyet göstererek bir tür çapraz tekeleşme gerçekleşmiş olmaktadır (Güngör, 2011:144).

Dolayısıyla egemen medya şirketleri mülk sahiplerinin, piyasa ve kar amacı güden diğer güçlerin kesin kısıtlamalarına tabi olan çok zengin kişiler veya yöneticiler tarafından kontrol edilmektedir. Haberleri etkileyecek ilk

süzgeç ise bu şirketlerin öbür büyük şirketlerle, bankalarla ve hükümetlerle olan sıkı bağları ve ortak çıkarı olmaktadır (Herman ve Chomsky, 1999:47-48).

Golding ve Murdock'a göre, kapitalist toplumlarda üretim araçlarını kontrol eden kapitalistler, düşüncelerin üretimi ve dağıtımını sağlayan araçları da kontrol etmektedir. Yani kitle iletişim araçlarının mülkiyeti kapitalistlerin elinde yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda kapitalist sınıfın dünya görüşü ve değer yargıları da topluma yayılmaktadır (Yaylagül, 2010:180).

Murdock'a göre kontrolün öznesi olarak düşünülebilecek bir başka kesim ise reklamcılar ve izleyicilerdir. Reklamcılar, medya şirketlerinin en önemli gelir kaynağını sağlayan kesimdir. Bunun için televizyonların yayın akışları reklamlara göre düzenlenmekte, reklam içerikleri de televizyon türlerine göre üretilmektedir. Reklamcılar rahatsız edecek kimi unsurlar yayın akışına dahi sokulmazken, programın içinde de yer alamamaktadır (Adaklı, 2006:77).

Kapitalist toplumlarda medya temelde hem kar etmek ve karı en çoklaştırmak için hem de piyasa koşullarında ayakta durabilmek için reklam gelirlerine ihtiyaç duymaktadır (Yaylagül, 2010:144). Bunun için medya patronları devamlılıkları adına reklam verenlerle aralarını iyi tutmak için her zaman ellerinden geleni yapmaktadır. Bu durum reklam veren firmaların yayıncılık sürecinde zaman zaman kollanması sonucunu doğurabilmektedir. Reklamlar diğer taraftan da şirketlerin medyaya karşı kullandıkları bir koz haline dönüşebilmektedir. Bunun yanında medya kuruluşları reklam verenler tarafından tercih edilebilmek için hedef kitleyi elinde tutmaya çabalamaktadır. Burada bulunan orta yol ise izleyiciyi yormayan, eğlendiren ve genelde satın alma psikolojisiyle uyuşan programlar yapmak olmaktadır. Adları değişik ancak içerikleri hemen hemen aynı olan programların farklı kanallarda karşımıza çıkmasının altında yatan temel sebep de bu programların çok seyredilmeleri yani reytinglerinin yüksek olmasında gizlidir (RTÜK, 2007:29).

Öte yandan medyanın kaynakları sınırlıdır. Çoğu zaman ekonomik imkânsızlıklar sebebiyle her yerde muhabir ve kamera bulundurulamamaktadır. Dolayısıyla medya kuruluşları muhtaç olduğu haber akışına ulaşmada zorluklar yaşamaktadır. Ekonomik kısıtlamalar ve karşılıklı çıkar ilişkileri medyanın

güçlü haber kaynakları ile ortak bir paydada buluşmasına neden olmaktadır. Böylece güçlü kesimlerin yaygın bürokrasileri, medyaya mali destek sağlayarak onların haber malzemesi toplamak ve haber üretmek için yapacağı harcamaları bu katkılarıyla azaltmaktadırlar. Herman ve Chomsky'nin haber üretim sürecinde 'medyanın haber kaynakları' olarak açıklamaya çalıştığı bu süzgeç sayesinde sözü edilen mali katkıyı sağlayan büyük kuruluşlar, "düzenli" haber kaynakları haline gelerek medyanın kapılarında kolayca girmektedirler (Herman ve Chomsky, 1999:66).

Gücü elinde bulunduranlardan yana bir yayıncılık anlayışı benimseyen kitle medyası, haber kaynağı olarak da onlara bağımlı halde bulunmaktadır. Aynı zamanda onlarla siyasi ve ekonomik yaptırımlar nedeniyle çıkar birliği içindedirler. Medyada sıradan çoğunluk ile gücü/erki elinde bulunduran seçkin azınlığın farklı temsil edilmesi de buradan kaynaklanmaktadır (Mora, 2007).

Yine medyanın haber üretim sürecinde önündeki en büyük engellerden biri de tepki ve yaptırımcı kurumlardır. Medya için iki temel unsur vardır. Bunlardan ilki reklam verenler, ikincisi ise alım gücü yüksek olan izleyicilerdir. Bunun için medya kuruluşları alım gücü yüksek örgütlü izleyici kitlesinin tepkisini çekecek yayın yapmaktan kaçınırlar (Yaylagül, 2010:176).

Herman ve Chomsky'nin süzgeçlerin sonuncusu olarak ortaya koyduğu medyanın önündeki engellerden biri de anti-komünizm ideolojisidir. Bütün kötülüklerin kaynağı olarak sunulan komünizm, mülkiyet sahiplerinin sınıfsal konum ve üstün statülerinin temellerini tehdit ettiği için her zaman onların korkulu rüyası olmuştur. Bunun için medya bu seçkin kesimin tam da istediği gibi komünizm düşmanlığı yapmaktadır. Komünist ülkelerde sürmekte olan çatışmalar ile medyanın ayrıntılı biçimde işlediği kötü muameleler, komünizm düşmanlığının Batı'nın temel ideolojisi ve politikası haline getirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle anti-komünizm, solun ve işçi hareketlerinin bölünmesine yardımcı olurken, siyasi bir denetim mekanizması işlevini de görmektedir (Herman ve Chomsky, 1999:82).

2.1.5. Mecralara Göre Haber Üretimi

Gelişen teknoloji sayesinde dijital iletişim sistemlerinden internet teknolojilerine kadar birçok alanda her geçen gün yeni şeyler ortaya çıkmaktadır. Bu yenilikler kitle iletişim alanında da değişikliklere sebep olmaktadır. Ancak yine de geleneksel kitle iletişim araçlarını hayatımızdaki yerini korumaktadır (RTÜK, 2007:77).

2.1.5.1. Radyo

Geleneksel iletişim araçlarının en eskilerinden biri radyodur. Buna rağmen radyoya duyulan güven yerini korumaktadır. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin 5 bin kişilik bir örnekleme yaptığı bir araştırmada "dürüstlük ve güvenilirlik açısından kitle iletişim araçları sıralaması istenmiş ve sonuçlara göre radyo yüzde 47.2 ile birinci sırada yerini almıştır. Gazete yüzde 25.5 ile ikinci sırada bulunurken, televizyon yüzde 17.3'lük bir oranla üçüncü sırada kendisine yer bulabilmektedir (RTÜK, 2007:84).

Radyo, elektromanyetik radyo dalgalarındaki ses modülasyonunu önce elektronik ortama sonra da sese çeviren elektronik alete denir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Radyo>). Radyo sözcüğü, Latince *radius* (ışınlama) ve Yunanca *fone* (ses) sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşan *Radyofoni* sözcüğünün kısaltılmış biçimidir (Tekinalp, 2003:55, akt: Eren, 2008).

Televizyona göre her durum ve mekânda rahatlıkla dinlenebilme ve taşınabilme özelliği sayesinde radyo, ucuz olması yönüyle de her zaman tercih ettirmektedir. Özellikle 1960 ve 1990'lı yılları arasında gelişen Transistörlü radyolarla birlikte ceplere girebilecek kadar küçülen radyo, televizyon izleyicisinin dışında farklı alanlarda da dinleyici bulmayı sürdürmektedir (Eren, 2008).

Yine araba kullanımının artmasıyla birlikte radyo dinlenme oranı da artırmıştır. Zamanının çoğunu yolda araç içinde geçiren insanlar dünyada ve ülkemizde neler olup bittiğini çoğunlukla radyodaki haber bültenlerinden öğrenmektedir.

Günlük haber alma gereksinimini sağlayan ve sadece sese dayalı olan radyo haberciliği açık, kısa, akıcı ve anlaşılması kolay şekilde yazılmış haberlerden oluşmalıdır. Radyo için haber yazarlar insanın kulağına yönelik olarak haberleri düzenledikleri için kısa cümleler, az heceli kelimelerle haberlerini yazarlar. Ellerinden geldiği kadar zor telaffuz edilen kelimelerin haberlerde yer almamasına dikkat ederler. Radyo haberlerinin temel anlatımı hikâye etme şeklindedir. Amaç ise dostça bir yaklaşımla, dinleyicinin ilgisini çekerek çevresinde olup bitenleri tanımlamaktır (Tokgöz, 2000:331).

Radyo haberlerinin en önemli özelliği ve üstünlüğü televizyonun aksine, haberin radyoya ulaştığı anda verilebilmesinde yatmaktadır. Çünkü radyo haberlerinde televizyonda olduğu gibi arşiv ya da olaya ait görüntüler için çalışılma yapılması, haberin kurgulanması, stüdyo ve spikerin hazırlanması gibi ayrıntılı süreçlere ihtiyaç yoktur. Bu yüzden radyo; olan olayların, yaşanan yeni gelişmelerin anında hedef kitleyle buluşabilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak genellikle müzik ağırlıklı yayın yapan radyoların sayısının artmasıyla birlikte haberlere ayrılan süreler kısalmış ve başlıklar halinde verilmeye başlanmıştır (RTÜK, 2007:83-84).

Öte yandan yazılı basın için yer sorunu, radyo için zaman olarak belirmektedir. Zaman zaman gazetelerde yer sorunu fazla sayfa koyma ile çözülebilirse de, radyo ve televizyon için günün belirli saatleri hiçbir zaman değişmeyeceğinden, devamlı olarak sınırlı kalmak zorundadır (Tokgöz, 2000:328).

2.1.5.2. Televizyon

Uzaktan görmek anlamına gelen televizyon sözcüğü, Yunanca uzak anlamındaki ‘tele’ ve Latince ‘gör’ anlamındaki ‘visio’ sözcüklerinden, 20.yüzyılın başlarında türetilmiştir. Daha geniş anlamıyla televizyon, bir vericiden elektromanyetik dalga hâlinde yayınlanan görüntü ve seslerin, elektronik alıcılar sayesinde yeniden görüntü ve sese çevrilmesini sağlayan haberleşme sistemidir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon>).

Dünyada ilk düzenli televizyon yayını, 1936 yılında İngiltere’de gerçekleştirilmiştir. Ancak bu düzenli yayınlar II. Dünya Savaşı sebebiyle 1939

yılında kesintiye uğramış ve 1945 yılında savaşın sona ermesiyle tekrar başlamıştır. Geçen 10 yılın sonunda ise yayınlar ülkenin her yerinden izlenebilecek duruma gelmiştir. İngiltere'den sonra televizyon yayınlarını başlatan ikinci ülke ABD olmuştur. Bunları SSCB ve diğer gelişmiş ülkeler izlemiştir. Renkli yayın denemeleri ise 1983 yılında yapılmış ve tamamen renkli yayına 1 Temmuz 1984 yılında geçilmiştir (Eren, 2008).

Radyo gibi evlerin içine girip, oturma odasının bir parçası olan televizyon, zamanla hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Radyodan farklı olarak işitme duyusunun yanı sıra görme duyusuna da hitap eden televizyon, sadece enformasyon ve eğlenceyi evlerimize taşımakla kalmamış, bunun yanında dünyayla olan ilişkimizi de değiştirmiş ve yeniden tanımlamıştır (Mutlu, 1997).

Artık televizyon çoğu insan tarafından vazgeçilmez bir araca dönüşmüştür. James Lull'un 1988 yılında yaptığı deney televizyonun bireylerin hayatlarındaki yerini ortaya koymasından önemlidir. Lull, kendilerine bir miktar para verilerek karşılığında televizyon seyretmemeleri, yani televizyonlarını kapalı tutmaları istenen bir aile üzerinde yapılan deneyden söz ederken, ailenin bir süre sonra paradan vazgeçip televizyonlarını açtıklarını gözlemlemiştir. Bu durum, insan-televizyon ilişkisini alışkanlık ile bağımlılık arasında bir yerlerde tarif etmektedir (Mutlu, 1997).

Televizyonla birlikte haberler de görme duyumuza hitap etmeye başladığından daha da gerçeklik kazanmıştır. Gelişen olayların görsel içeriklerle ve konuşma biçiminde izleyiciye aktarılması süreci olarak tanımlanan televizyon haberi, günlük ve düzenli olarak yayınlanan haber bültenleriyle ya da belli periyodik aralıklarla sunulan geniş kapsamlı haber programları aracılığıyla gerçekleşmektedir (Bal, 2007).

Televizyon haberciliği temelde görselliğe dayandığından, görüntünün varlığı, olayın haber olup olmayacağını belirlemektedir. Öyle ki görüntünün kalitesi haberin seçimini, sıralanışını ve süresini etkileyen temel faktördür. Bu yüzden haberciler, en iyi görüntüleri yayınlamak için, çaba harcamakta ve haber merkezine gelen son görüntüleri yayımlayabilmek için akış düzeni

değiştirilmektedir. Görüntülü olmasının yanında televizyon haberciliğini önemli kılan özelliğin başında yayınlandığı zaman dilimi gelmektedir. Haberlerin “primetime” olarak da nitelendirilen, televizyonun en çok izlendiği düşünülen yayın kuşağında yer alması, televizyon haberlerinin ayrıcalıklı bir öneme sahip olduğunun bir göstergesidir. Haberin ulaştığı kitlenin sayısal büyüklüğü içeriğinin ilginç ve dikkat çekici olması ile de doğru orantılıdır (Bal, 2007).

Elektronik basının en temel özelliklerinden birisi de içeriği ile ilgilidir. Haberler ister haber bültenleri, isterse de haber programları içinde verilsinler, konuşma havasında verilirler. Bunun için devamlı olarak dostça bir ifade taşırlar. Daha doğru bir deyişle gayri resmidirler. Kullanılan cümleler kısadır. Cümlelerin kuvveti başta değil, sondadır. Bu yönden çoğu kez renkli haber havası taşırlar. Ayrıca, haberleri sunan spikerin, muhabirin, haberi okuyan perforecinin sesi de radyo ve televizyon haberciliği için son derece önemlidir (Tokgöz, 2000:330-331).

Televizyon haberinin yapısı en çok radyo ve dergi haberine yakın olsa de aralarında yine de belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Radyo haberi ile benzeşmesi, her ikisinin de haber yapısının bir şov (gösteri) düzeni içinde düzenlenmesi gerekliliğindedir. Yalnız, televizyon haberinde ayrıca görüntü malzemesinin yer alması onu radyodan ayırmaktadır. Dergi haberlerinden televizyon haberlerinin ayrıldığı nokta ise, televizyonda haberlerin bir yayın düzenine göre kurgulanmasıdır (Tokgöz, 2000:332). Ancak yeniden gösterim ve yavaş çekim gibi özelliklerinden dolayı zaman atlamalı kurgular sebebiyle çoğu zaman olaylar kendi doğal akışından koparılmaktadır. Dolayısıyla kurguyla birlikte olaylar daha öznel bir şekilde analiz edilebilmekte ve sunulabilmektedir (Uğur, 1998: 48, akt: Aksüt, 2011).

Öte yandan televizyon haberlerinde gazete haberi gibi fazla detay yer almaz. Olay en kısa ve yalın haliyle nasıl anlatılabilecekse öyle kurgulanır. En fazla bir haber 3 dakika içinde özetlenerek hedef kitleye ulaştırılır. Bunun yanında haberin son kelimesi söylenmeden, son resim gösterilmeden olay tam olarak anlatılmaz. Televizyon haberleri bakımından zaman darlığı varsa,

haberler kısaltılmak yerine böyle bir durumda hiç yayın akışına alınmaz (Tokgöz, 2000:332-333).

2.1.5.3. Gazete

Genel anlamıyla gazete; haber, bilgi, bulmaca ve reklam içeren, genellikle düşük maliyetli kâğıt kullanılarak basılan ve dağıtımı yapılan bir yayım olup halka güncel olaylara ilişkin bilgi verme amacı gütmektedir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gazete>).

Türk Dil Kurumu'na göre gazete, “politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayım” şeklinde tanımlanmaktadır (<http://tdk.gov.tr>).

Kelime anlamı itibarıyla ise gazete, aslında bir para ismidir. Eski Roma'da Senato haberlerini halka bildirmek için çıkarılan “Fogli Volanti” adlı yazılı kâğıdın satın alınabilmesi için piyasaya sunulan özel bir sikkeye “gazete” denilmektedir. Ülkemizde ise Cumhuriyet öncesi dönemde gazetenin adı zabıtname, tutanak anlamına gelen “ceride” olarak anılmaktadır (İspirli, 2000:13, akt: RTÜK, 2007:88).

İnuğur'a göre gazete, yaşanan olaylardan halkı haberdar ederek kamuoyunu düzenleyen, yönetici otoriteleri uyaran ve ele aldığı yönünden uğraş alanı sınırsız olan bir yayım organıdır (İnuğur, 2002:21).

Gazete, 17. yüzyılda ilk kez Avrupa'da yayımlanmaya başlayan bir kitle iletişim aracıdır. Gazetenin yayımlanmaya başlamasında, Avrupa'da çeşitli ülkeler arasındaki çoğu din kaynaklı savaşlar hakkında bilgi edinme isteği önemli rol oynamıştır. Bunun yanında Avrupa'da sermaye birikiminin başlamasının ve ticaretin gelişmesi etkili olmuştur. İlk çıkan gazeteler, Orta Avrupa'da ticaretin geliştiği, kentleşmenin en yoğun olarak görüldüğü yerlerde, insanlara belirli ve düzenli aralıklarla yayım sunma amacıyla ortaya çıkmıştır. İlk gazete bazı kaynaklara göre Bremen yakınlarında Augusburg'da yayımlanan 1609 tarihli “Avis Relation Oder Zeitung”dur (Tokgöz, 2000:58-59).

Türk toplumu ise gazete ile olarak ‘tarihte ilk Türk gazetesi’ olarak bilinen “Takvim-i Vekayi’nin yayınlandığı 1831 yılında tanışmıştır. Gazetenin Türkiye’ye geliş koşulları ve süreci kuşkusuz gazetecilik mesleğinin o yıllardaki niteliğini de belirlemiştir. Türk basınının ortaya çıkışı ve kullanımıyla Batı arasında önemli ölçüde farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin batıda yazılı basın, ticaretin gelişmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik ihtiyacı karşılamak amacıyla doğmuş ve zaman içinde mücadeleler sonucunda gelişmiştir. Oysa Osmanlı’da 19. yüzyılda dağılma sürecine girmiş olan devletin kimliğini korumak amacıyla bizzat devlet eliyle çıkarılmaya başlanmıştır. Yani gazete batıda alttan gelen bir talep bir doğal istek neticesinde faaliyete başlarken, Osmanlı’da devlet tarafından devletin kimliğini korumak amacıyla batılılaşmanın bir göstergesi olarak hayata girmiştir (Altun, 1995, akt: RTÜK, 2007:89).

Bir kitle iletişim aracı olarak gazete; haber, bilgi, yorum ve reklâm içeren, genellikle düşük maliyetli kâğıt kullanılarak basılan ve dağıtım yapılan bir yayın organıdır. Genel olarak yayınlandığı gibi, özel bir konu üzerinde de yayınlanabilir ve genellikle günlük ya da haftalık olarak çıkmaktadır. Gazetelerde iç haberler, dış haberler, spor haberleri, magazin haberleri gibi farklı konularda detaya girilerek gruplandırmalara gidilebilmektedir. Dolayısıyla okuyucuya kendi ilgi alanına göre hızla ilerleme imkânı sunmaktadır. Öte yandan gazete diğer kitle iletişim araçlarının tersine topluma sadece bir kere ulaşma olanağı ile sınırlı değildir. Televizyon ve radyo gibi yayınlandığı anda izlenip, dinlenip anlamayı gerektirmez. Okuyucuya bir metni ya da bir konuyu anlamadığında yazıyı tekrar gözden geçirme ve metin üzerinde istediği kadar düşünme olanağı vermektedir. Televizyon ve radyo gibi zaman sınırlaması yoktur. Gazetede ele alınan konu daha ayrıntılı işlenebilmektedir. Elde bir araç olduğundan gazete yer ve zaman sıkıntısı olmadan okunabilmektedir. Bu yüzden gelişen teknolojilere ve internet olanaklarına rağmen gazete 21. yüzyılda da hala tercih edilmekte ve ayakta kalmaya devam etmektedir (RTÜK, 2007:89-90).

2.1.5.4. İnternet

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve bütünleşmesi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda büyük dönüşümlere sebep olmuştur. Bu dönüşümden en fazla etkilenen alanların başında ise medya dünyası gelmektedir. İnternetle birlikte kullanıcı içeriği denetleme, seçme ve etkileşimli iletişim gündeme gelmeye başlamıştır. ‘Ağların ağı’ olarak adlandırılan internet, dünya üzerindeki milyonlarca bilgisayarı ve bilgisayar kullanıcılarını birbirine bağlayan elektronik bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Tokgöz, 2000:65).

İnternet’in kökeni aslında oldukça eskilere dayanmamaktadır. İnternetin serüveni 1960’lı yıllarda ABD’de eğitim, araştırma ve savunma amaçlı olarak uzak noktalardaki bilgisayarların birbirlerine bağlanmasına imkân verecek bir projeye başlamıştır. Böylece birçok araştırma ve geliştirme kuruluşu birbiriyle koordineli olarak veri alışverişinde bulunabilecekti ARPANET yani ABD İleri Araştırma Projeleri Kuruluşu Ağı olarak adlandırılan bu projenin en büyük özelliği ağı oluşturan fiziki bölümlerden herhangi birinin kaybolması halinde dahi ağın kalan kısmında iletişimin sağlanmasının mümkün olmasıydı. Yine, bu ağ üzerinde hangi tür ve özellikte olursa olsun bütün bilgisayarlar iletişimde bulunabilecekti. Bu da tüm bilgisayarlar arasında TCP/IP iletişim protokolünün kullanımıyla mümkün kılınmıştır. 1970’ler boyunca ABD hükümeti bütün eğitim kurumlarının bu ağdan yararlanması yönünde teşviklerde bulunmuştur. Söz konusu ağa artan katılımlar günümüzdeki anlamıyla İnternet’in doğmasına neden olmuştur (RTÜK, 2007:98-99).

Bilgisayarları sadece hesap yapan makineler olmaktan çıkararak internet sayesinde bilgisayarlar iletişim kuran makinelere dönüşmüştür. Castells’e göre 20. yüzyılın son otuz yılında internetin ortaya çıkışı ve gelişimi; askeri strateji, bilimin büyük işbirliği, teknolojik girişimcilik ve kültürel karşıt yeniliğin benzersiz bir bileşiminin ürünüydü (Castells, 2008:58).

Türkiye’de ilk internet bağlantısı ise 12 Nisan 1993’te 64 Kbps kapasiteli kiralık bir hat ile ODTÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı’nda gerçekleştirilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı çerçevesinde TÜBİTAK ve ODTÜ işbirliğinde gerçekleştirilen bir çalışmanın ürünü olan bu ilk bağlantının

ardından 1993-96 yılları arasında, üniversitelerin çoğu X.25/leased line vb. şeklindeki bağlantılarla ODTÜ'ye bağlanmıştır. İstanbul'dan İTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'ne; Ankara'dan Bilkent, Gazi ve Hacettepe Üniversitesi'ne kadar pek çok üniversite internet erişimine sahip olmuştur (Türkiye'de İnternetin Kısa Tarihi, 2010).

Bu tarihten sonra hızla yayınlan internet ağı sayesinde yeni medya ya da sosyal medya hızla gelişmeye, geleneksel kitle iletişim araçları da internet ve yeni medyayla birlikte dönüşmeye başlamıştır. Önceleri elektronik posta iletişimi (e posta) düzeyinde başlayan süreç son birkaç yıl içerisinde hızla ilerleyerek MSN, Massenger, GTalk, facebook, mysspace, twitter gibi sanal iletişim ortamlarıyla farklı bir görünüm kazanmıştır (Güngör, 2011:312).

İletişim devriminde yaşanan gelişmelerle birlikte habercilik anlayışı da dönüşmüştür. Sanal iletişim ortamları; radyo, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçlarından farklı olarak karşılıklı etkileşime olanak sağlamaktadır. İletiler karşılıklı gönderilmekte ve anında cevaplanabilmektedir. Yine internet sayesinde üretici ile tüketicinin yer değiştirebilirliği de söz konusu olmaktadır. Eski medyada izleyici/okuyucu/dinleyici edilgen konumdayken, yeni medya kendi içeriğini üretme olanağı vererek kullanıcıları etken konuma sokmaktadır (Güngör, 2011:312-313). Küçük ücretler ödenerek aboneliğe olanak sağlayan internet profesyonellik de gerektirmemektedir. Gazete, radyo, televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçları profesyonellik anlayışı içerisinde işletilirken, okuryazar olan herkes sosyal medya ortamlarını kullanabilmektedir. Yine sosyal medya iletilerin değiştirilmesine ses, görüntü ve hareketli görüntü öğelerinin aynı anda kullanılabilmesine olanak sağlamaktadır. Yeni medya zaman ve mekân algısını da değiştirmiştir. Özellikle de 3G teknolojisiyle istenilen her yerde internete girilebilme olanağı sunulmakta ve zaman sınırlılıkları aşılmaktadır. Belki de en önemlisi internet ve sosyal medya ortamı tümüyle denetimsiz değilse de diğer kitle iletişim araçlarındaki kadar sınırlayıcı değildir (Güngör, 2011:314-315).

Öte yandan internet haber kaynağı ve malzemesi konusunda da yeni olanaklar sunmaktadır. Bilgisayar, fotoğraf makinesi ve telefonların yondeşmesi sonucu ortaya çıkan akıllı telefonlar sayesinde sıradan bir vatandaş

bile çektiği görüntülerle muhabirlik görevini üstlenebilmektedir. Muhabirin olay yerine gitmesine kadar geçen sürede ya da muhabirin olmadığı noktalarda cep telefonları sayesinde çekilen görüntülerle pek çok olay haber olmaktadır. Görüntülerin merkeze geçilmesi de yine cep telefonlarındaki internet erişimi sebebiyle kısa sürede gerçekleşmekte ve böylece olay, anında hedef kitleye ulaşmış olmaktadır.

2.2.Eşik Bekçisi Kuramı'nın Doğuşu ve Tarihçesi

Eşik bekçisi veya kapı bekçisi kavramı ilk kez 1947'de Kurt Lewin tarafından aile içinde yiyecek harcamalarına ilişkin karar verme mekanizmasını araştırdığı çalışmasında kullanılmıştır. Bu kavramı medyaya taşıyan isim ise D.M. White olmuştur. White, 1950 yılında gazetelerde yayınlanacak haberlerin seçilmesindeki ilişkileri ve işleyişi bu kavramdan yararlanarak çözümlenmiştir (Mutlu, 1995:122).

Eşik bekçisi (Gatekeeper); hangi enformasyonun iletişim zincirinden geçeceğini ve ne ölçüde aslına sadık kalınarak yeniden üretileceğini kararlaştıran kişi(ler) ya da kurum(lar)dur (Mutlu, 1995:122).

Eşik bekçiliği kuramı neyin haber olup, neyin algılanması gerektiği konusunda gazetecilerce yapılan zorlu seçim sürecini açıklayan bir görüştür. Ana damar yaklaşımı içerisinde haberin toplanma, reddedilme ya da onaylanma, işlenme ve sunulma süreçlerini açıklayan tek görüş olmamakla birlikte, 1940'lı yılların sonundan beri en fazla başvurulan araştırma kalıbıdır (Çebi, 2002:81, akt: Bal, 2007).

Süzme ajanları gibi hareket eden haber kapı tutucuları, uygun ve yeterli ham madde akımı, dağıtımı ve işlenmesi için çalışan birçok kapı tutucudan sadece biridir (Erdoğan ve Alemdar, 2005:74).

Gazetecilikte eşik bekçiliği; bir iletinin kitle iletişim araçlarından hedef kitleye geçerken bu mesaja müdahale edenleri dile getiren bir terimdir. Eşik bekçileri bir iletinin göndericiden alıcıya giderken geçtiği kişi ya da gruplar olabilir. Ana işlevleri bir bireyin aldığı iletiyi ona ulaşmadan süzgeçlemektir (Tokmakoğlu, 2008).

Eşik veya kapı bekçileri, gerçekleri biçimlendirerek yeniden inşa etme sürecinde önemli rol oynamaktadırlar. Haber seçimindeki önemine vurgu yapılan eşik bekçilerinin bu seçim işleminde rol oynayan farklı etmenler vardır. Eşik bekçiliği eylemini belirleyen bireysel etmenler arasında gazetecilerin kişilik özellikleri, değer yargıları, ideolojik ve siyasal eğilimleri, amaç, beklenti, değer ve tutumları, ahlak ilkeleri, düşünme çerçeveleri, karar verme stratejileri, mesleki rol anlayışları ile eğitim düzeyleri yer almaktadır. Profesyonel meslek kuralları ve rutinleri, haber değeri kıstasları, gazetecilik meslek tipleri ise mesleki etmenler grubunda sıralanabilir. Eşik bekçiliğini belirleyen kurumsal etmenlerin başında da medyanın türü, örgütlenme biçimi, sahiplik yapısı, kurumsal roller, örgüt kültürü ve kurumsal sosyalleşme gelmektedir. Bunların yanında haber kaynakları, medya alıcıları, medya pazarı, politik aktörler ve kurumlar, reklam verenler, baskı ve çıkar grupları, halkla ilişkiler etkinlikleri ve hükümetler medya dışı toplumsal ve örgütsel etmenler olarak eşik bekçilerini yönlendiren kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşik bekçiliği bu sayılanlar dışında ayrıca ideoloji ve kültür gibi iki temel toplumsal etmen tarafından da belirlenmektedir (Çebi, 2002:85, akt: Bal, 2007).

Bu kapı tutucular enformasyonlar arasında karar verirken çoğu zaman izleyicileri ise düşünmezler. Onlar hedef kitleden ziyade basımcının veya yayımcının ne düşündüğüne önem verirler (Donohew, 1967, akt: Erdoğan ve Alemdar, 2005:182).

Haberin toplanmasından yayın aşamasına kadar her adımda kapı tutucuları görmek mümkündür. İletişim araçlarında mevcut enformasyon bolluğu içinden hangisinin kullanılacağına karar veren muhabirler, fotoğrafçılar, editörler, yorumcular ve benzerleri eşik bekçisi olarak işlev görürler. Bir gazete ya da bir yayın istasyonu da izlerkitesine ne sunulacağına karar verdiği için eşik bekçisidir. Çünkü bu kurum da mevcut yerel, ulusal ve uluslararası gelen bütün haberlerden seçim yapmak zorundadır. Ayrıca, mesajın hedefi olan insanlar da (okuyucu, seyirci ya da dinleyici) bir nevi eşik bekçisidir. Onlar da kendi bireysel gereksinimlerine göre malzemeyi seçip yorumlamak suretiyle bir eşik bekçisi gibi davranırlar (Mutlu, 1995:122-123).

Kanaat önderleri de bir nevi eşik bekçileridir. Ancak onlar haberlerin hedef kitleye ulaşmasından sonra görev görürler. Berelson ve Katz'a göre, kapı tutucular kitle iletişiminde gönderici araçtan önce, kanaat önderleri ise alıcı araçtan sonra yer alırlar. Kanaat önderi saygı duyulan kişiler olarak grubun dünya görüşüne göre iletişimi biçimlendirerek etkide bulunur. Kanaat önderi iletişimde en önemli rol oynayan grup üyesi olarak düşünülebilir. Bu önderler her mesleki grup ve her sosyo-ekonomik düzeyde olabilirler. Kanaat önderleri kitle iletişim araçlarını önder olmayanlardan daha çok kullanırlar, konuları ile ilgili iletişim içeriğini seyrederek, okur ve dinlerler (Erdoğan ve Alemdar, 2005:75).

2.2.1. Medya Profesyonelleri ve Editoryal Süzgeç

Gündem belirlemede haber ve enformasyon izleyiciye/okuyucuya/dinleyiciye ulaşmadan önce çeşitli kapı tutuculardan geçer. Editörler haber kanallarını gözleyen, hangi konuların geçeceğine, hangilerinin kesileceğine ve hangilerinin çöpe atılacağına karar veren kapı tutucular dizisinde en son halkadır. Kapı tutucuların seçme, şekillendirme, ortaya koyma, zamanlama, kısıtlama, vermeme ve tekrarlayıp tekrarlamama ile ilgili kararları enformasyon denetiminin önemli parçasını oluşturur (Erdoğan ve Alemdar, 2005:182).

Gündem belirleme süreci haber toplantı odalarında belirlenir. Haber ajanslarından, resmi kurum ve kuruluşlardan, muhabirden vs. gelen konular medya profesyonelleri tarafından ayıklanır ve bu seçilen konulardan bir gündem oluşturulur. Böylece toplumun o günkü gündemi de belirlenmiş olur.

Kitle iletişim araçlarında hazırlanacak haberler, esas itibarıyla o kurumun yayın politikasıyla doğrudan ilgilidir. Medya çalışanları bu politikanın ve çalıştıkları medya kurumunun siyasi ve ideolojik çizgisinden haberdardır. Dolayısıyla bu çerçeveye uygun haberler üretirler. Çoğu kez de medya sahibinin, genel yayın yönetmeninin, yazı işleri kadrosunun ya da medya örgütü ile başka çıkar ilişkileri olan kişilerin önerileriyle haber konuları belirlenip muhabir görevlendirilir (Özsever, 2004:140). 'Medya insanların beyninde taraf hale geldiği bir sektördür' diyen Zaman Gazetesi Aile-Sağlık

Editörü Altunköprü de yayın politikası yahut da toplumun koduna uygun bir haber olmadığı gerekçesiyle muhabirden gelen bazı haberleri engelledikleri ya da ‘bu haberi öyle değil de şöyle gör’ diyerek alan değiştirdiklerini belirtmektedir.

Olayın daha görüntülenip yazılması aşamasında bir süzgeç söz konusudur. Gazetecinin olayı ele alışı ve işleyişi sırasında kendi beyin süzgecinden geçişi ve algılama şekliyle, kameranın olay yerinde nereye konumlandırıldığı ile farklı gerçeklikler üretilmektedir. Dolayısıyla bu durum aynı olayın farklı kanallarda farklı bir olaymış gibi verilmesi sonucunu da doğurur. Televizyonun en önemli yeteneği olarak görülen canlı yayında yönetmenin birçok kameradan gelen görüntüleri sıraya koyarken bile gerçekliğin yeniden üretimi söz konusudur. Ayrıca kurumun hegemonyası ve dünya görüşü de haberin yapılışı ve aktarılışında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan kâr etmeyi amaçlayan şirketler olarak örgütlenmiş olan kitle iletişim araçlarının ekonomi ve siyasal güç merkezleriyle ilişkileri, belirli parti veya siyasal güçleri desteklemesi, iktidar ilişkileri de bazı olayların yapılışını etkilemekte hatta hiç görülmemesine neden olmaktadır (Aksüt, 2011).

“Medyada bu süzgeçlerin işlemesiyle ortaya çıkan seçkinler egemenliği ve muhalif düşüncelerin önemsizleştirilmesi süreci öylesine doğal bir şekilde işler ki, medya haberlerini düzenleyen ve genellikle iyi niyetle, dürüstçe çalışan kişiler haberi ‘nesnel bir şekilde’, profesyonel haber ölçütlerini temel alarak seçip yorumladıklarına kendilerini de inandırırılar” (Herman ve Chomsky 1999:22).

Bu noktada ‘Editoryal Bağımsızlık’ ilkesi büyük önem taşımaktadır. Gazetelerin ya da medya kuruluşlarının siyasal iktidara, her türlü güç odağına ve kendi sahibinin çıkarlarına karşı bağımsız olması haberlerin yapılması ve hedef kitleye ulaşması aşamasında hayati bir önem taşımaktadır.

Zaman Gazetesi yazarı Şahin Alpay, ‘Editoryal Bağımsızlık Ne Demek’ başlıklı yazısında Editoryal bağımsızlığı şu şekilde açıklamaktadır: “Editoryal Bağımsızlık medya kuruluşlarını gazetecilerin yönetmesi anlamına gelir, ama medya sahiplerinin medyadan başka bir uğraşları olmaması anlamına gelmez.”

Alpay'a göre, başka alanlarda yatırımları olan şirketler medyaya da sahip olabilir. Ancak bu medya sahiplerinin, sahip oldukları medyayı yönetecek gazetecilerle demokrasinin ve mesleğin temel ilkeleriyle çelişmemek koşuluyla olmalıdır. Yönetimde hangi ilkelere uyulacağına dair sözleşme yapmaları ve iki tarafın da bu sözleşmeye uymaları gerekmektedir (Ş. Alpay, 2013).

Editoryal bağımsızlık, sadece yazı işleri kadrosunun değil bizatihi muhabirin de yazı işlerine karşı habercilik ilkeleri çerçevesinde bağımsız olmasını ve haberine karışılması durumunda söz sahibi olmasını da gerektirir. Haber, özü itibarıyla haberi yazana ait olduğundan bu konuda konulacak başlıktan, yazının içeriğinde yapılacak kısaltma ve değişikliklere kadar muhabirinin onayının alınması, editoryal bağımsızlık kavramı içine girmektedir (Özsever, 2004:143).

Bu konuda unutulmaması ve göz ardı edilmemesi gereken husus ise yayıncılıkta sosyal sorumluluk ilkesidir. Daha çok satmak ve daha çok reyting almak uğruna olumsuz eylemler meşrulaştırılmamalıdır. Daha çok satmak, izlenmek ve tercih edilmek esas hedef olursa kitle iletişim süreci o zaman yararlıdır (RTÜK, 2007:29-30).

2.2.2. İnternetle Eşik Bekçilerinin Değişen Rolü

İnternet, pek çok alanda olduğu gibi gazetecilik alanında da marjinal değişikliklere sebep olmuştur. Sıradan bir vatandaşın bir kitle iletişim aracına sahip olmasının imkânsız olduğu günümüzde internetle birlikte normal vatandaş da çok cüzi maliyetlerle kendi sitesini kurup kendi haber bültenini yapabilir hale gelmiştir. Böylece insanlar kendi haber sitesinin hem patronu olmakta hem de içeriği üreten muhabiri olabilmektedir. Çünkü internet interaktiftir ve doğası gereği medya malzemelerini tüketirken üretme imkânı da verebilmektedir (Ateş, 2011).

Muhabirler olayın merkezine ulaşamasa da karşılıklı iletişime olanak sağlayan sohbet programları sayesinde değişik kişi ve kaynaklardan olayın detaylarını öğrenebilmektedir. Haber üretim aşamasında medya çalışanlarına kolaylık sağlayan teknoloji sayesinde haberin tüketicileri de olayın farklı detaylarına ulaşabilmektedir. Herhangi bir vatandaş tarafından çekilen

görüntülerin sosyal paylaşım sitelerine yüklenmesiyle çoğu zaman eşik bekçilerinin atladığı, önemsemediği veya sansürlediği pek çok bilgi ve görüntü kamuoyuyla paylaşılmakta ve insanların bilgi edinme önündeki engeller bir noktada ortadan kalkmış olmaktadır. Zaman ve yer engeline takılan birçok olay da internet siteleri sayesinde yayınlanmaktadır. Hatta köşe yazarlarının yazılarının kırılan, çıkartılan kısımları ertesi gün farklı internet sitelerinde karşımıza çıkabilmektedir.

Ancak yine de internet ve yeni iletişim teknolojilerinin şirketlerin gazetecilik üzerindeki sıkı denetimini kırdığını ve daha önce benzeri görülmemiş interaktif demokratik bir medya dönemini açtığı ileri sürülse de sansürsüz, özgür ve demokratik bir alan sağladığı tartışılmaktadır (Herman ve Chomsky: 2006:20). Tabi ki internet ortamında da bilgi yayıncının süzgecinden geçmektedir. Ancak burada internetin sağladığı kolaylık ve çeşitlilik sayesinde bir editörün atladığı, önemsemediği ya da bilinçli olarak görmezden geldiği ayrıntılar farklı sitelerde karşımıza çıkabilmektedir. Pek çok gizli belge ve hatta devlet sırları denilen bilgiler bile internetin sağladığı olanakla dünya kamuoyunun önüne serilmektedir (wikileaks belgelerinde olduğu gibi).

Tekelleşmenin her türünün görüldüğü (yatay-dikey-çapraz) medya alanında çok fazla gibi algılanan gazete, dergi, radyo ve televizyonların birkaç holdingin bünyesinde bulunması karşısında aykırı ve alternatif olan da internet sayesinde sesini duyurmaya başlamıştır.

3. BÖLÜM

Çocuklar, haber programlarının hedef kitlesi olmamakla birlikte sessiz izleyicileridirler. Hem birey olarak haberlerde yer almakta hem de yayınlanan şiddet görüntüleri, kazalar, kavgalar vs. en çok onları etkilemektedir. Bunun yanında içinde çocuğun yer aldığı haberler izleyiciler tarafından dikkatle takip edildiğinden zaman zaman çocukların medya tarafından da istismar edilmesi söz konusu olmaktadır. Durum böyle olunca çocuk, araştırma konularının da merkezinde yer almaktadır. Bugüne kadar medya ve çocuk üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri, basında çocukların temsili gibi çok sayıda araştırma mevcuttur. Bunlar incelendiğinde ortaya çıkan genel kanı ise çocukların haberlerden çok fazla etkilendiği ve haberlerde çocukların dram malzemesi olarak kullanıldığı ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting ve tiraj malzemesi olarak sömürüldüğü yönündedir (UNICEF, 2007).

3.1. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada eşik bekçisi olarak tabir edilen medya profesyonellerinin öznesi çocuk olan haberleri seçerken nelere dikkat ettikleri, çalışılan kurumun yayın politikasının bunda etkisinin ne olduğu, kişisel özelliklerinin, görüşlerinin ve çocuk sahibi olup olmamalarının haber seçerken ne kadar etkili olduğu gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Araştırmada yöntem olarak eşik bekçileriyle yüz yüze görüşme imkânı sunan ve açık uçlu sorularla onların çocuklar hakkında neler düşündüğünü ortaya çıkaracak detaylı cevapların alınması için derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Örnekleme seçilirken saha kısmının belirlendiği 2013'ün Şubat ayında Türkiye'de en çok izlenen haber programlarının televizyonları ile en çok satan gazeteler baz alınmıştır. Televizyonlarda kaynak olarak TNS Araştırma Şirketi'nin verileri, gazetelerde ise Yay-Sat'ın verileri dikkate alınmıştır. TNS Araştırma Şirketi'nin verilerine göre ilk sırada yer alan Kanal D Haber (Kanal D) ile ikinci sırada yer alan Fox Ana Haber (Fox TV)'in haber müdürleriyle

görülmüştür. Yine ilk 7'nin içinde yer alan ve daha muhafazakâr yapısıyla dikkat çeken Samanyolu Haber Televizyonu'nun genel yayın yönetmeniyle görüşlmüştür. Ayrıca Türkiye'nin tek kamusal yayın yapan kanalı olan TRT Haber Televizyonu'nun haber editörüyle de mülakat yapılmıştır. Gazeteler arasında da Yay-Sat'ın verilerine göre tiraj açısından ilk sırada yer alan Zaman Gazetesi'nin aile-sağlık editörü ile üçüncü sırada yer alan Hürriyet Gazetesi'nin eğitim editörüyle görüşmeler yapılmıştır. Bu aşamada sıralamada ikinci olan Posta Gazetesi'nin de haber müdürüne ulaşılmaya çalışılmış ancak bir cevap alınamamıştır. Mülakat yapılan kişiler, görevleri ve çalıştıkları kurumlar tablo 3.1.'deki gibidir.

Tablo 3.1. Mülakat Yapılan Kişilerin Adları, Görevleri ve Çalıştıkları Kurumlar.

Mülakat Yapılan Kişi	Görevler	Çalışılan Kurum
Metin Yıkar	Genel Yayın Yönetmeni	Samanyolu Haber TV
Ercan Gün	Haber Müdürü	Fox TV
Salih Selçuk	Haber Müdürü	Kanal D
Bertan Golal	Haber Editörü	TRT
Ayşe Altunköprü	Aile-Sağlık Editörü	Zaman Gazetesi
Nuran Çakmakçı	Eğitim Editörü	Hürriyet Gazetesi

Çalışmanın varsayımları:

1- Çocuklar haberlerde genellikle dram malzemesi olarak kullanılmakta ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting veya tiraj malzemesi olarak sömürülmektedirler.

2- Eşik bekçilerinin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çocuğunun olup olmaması, ideolojisi vb. değişkenler başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir.

3- Eşik bekçilerinin çalıştığı kurumun ideolojisi ve yayın politikası başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir.

3.2. EŞİK BEKÇİLERİNİN ÇOCUK HABERLERİNE BAKIŞI

Çalışmanın saha kısmı için gazete ve televizyondan olmak üzere 6 medya profesyoneliyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Mülakat yapılan kişiler arasında genel yayın yönetmeni, haber müdürleri ve editörler yer almaktadır. Haberler konusunda yetkili ve yetkili olan bu kişilerin başta öznesi çocuk olan haberleri seçerken nelere dikkat ettikleri sorusuna cevap alınmaya çalışılmıştır. Medya profesyonellerine haber yaparken kırmızı çizgileri olup olmadığı, bültenleri çocukların da ekran başında olduklarının farkında olarak mı hazırladıkları, yayın ilkeleri arasında çocuklarla ilgili özel maddelerin olup olmadığı gibi pek çok konu hakkında toplam 20 adet soru yöneltilmiőtir. Bu bölümde mülakat sonuçları ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

3.2.1. Kırmızı Çizgilerin Silikleştiği Alanlar

Çocuklar; şiddet, cinsel istismar gibi yetişkinlerin çocuklara dönük suistimallerinde ya da yangın, kaza ve doğal afetlerde olayın duygusallaştırılmasını sağlayan haber nesnelere olarak kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle çocuklar ancak suça itildiklerinde, herhangi bir istismar olayının kurbanı olduklarında ya da belirli gün ve haftalarda rutin haber öyküleriyle medya gündemine girebilmektedir (Çalhan, 2008). Temsil kısmında da uzun uzun tartışılan bu verilerin muhatabı olan eşik bekçilerine “Çocuk haberlerini seçerken nelere dikkat ediyorsunuz? Çocuk haberlerinde kırmızı çizgileriniz var mı? Çocuklarla ilgili ne tür haberleri kesinlikle yayınlamazsınız? Neden? Gibi sorular yöneltilmiő ve hepsinin verdiği ortak cevap istismar haberleri olmuştur.

Yanıt aynı olsa da istismar haberlerinin verilmeme sebepleri farklılık taşımaktadır. Zaman Gazetesi'nin Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü, bu durumu gazetenin müspet tarafı ve okuyucu kitlesinin duyarlılığı ile bađdaőtırmaktadır. Duyarsızlaőtma kuramına göre sürekli izlenen şiddet görüntüleri izleyicilerin şiddete karşı duyarsızlaőtmasına ve tepkisiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu kurama benzer bir açıklama yapan Altunköprü de istismar haberlerinin çok fazla yayınlanması sonucunda toplumun duyarsızlaőtacađını savunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’le yaptığı bir röportajda Şahin’in, “Medya kadına şiddetin görünür olmasını sevdi” dediğine dikkati çeken Altunköprü, medyanın çocuk pornosu gibi bazı şeyleri de meta haline getirdiğine değinmektedir. Bu tarz haberlerin zamanında ve yerinde yapıldığı taktirde etki uyandıracağını söyleyen Zaman Gazetesi Editörü, “N.Ç. olayında olduğu gibi mutlaka görmemiz gereken bir olay varsa bunu mutlaka veririz ama biz çok fazla bu tarz çocukların istismar edildiği haberleri büyütüyoruz. Çünkü bunu bir süre sonra toplum kanıksarsa bununla ilgili bir gelişme, bakanlığın veyahut bir sivil toplum kuruluşunun girişimi insanların duyarsızlaşmasına sebebiyet verebilir” demektedir.

Ahlaki kuralları ve toplumun bu konudaki hassasiyetlerini dikkate alarak yayıncılık yaptıklarına değinen Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar da, “Çocuklarla ilgili herhangi bir istismar konusunu kesinlikle vermeyiz ve yayınlamamız da mümkün değil böyle bir şeyi” diyerek bu konudaki kırmızı çizgilerini dile getirmektedir. Yıkar, Samanyolu Yayın Grubu olarak temel prensiplerinin ahlaki kuralların dışında ne varsa bunların hiçbirini ekrana yansıtılmamak olduğunu belirtmektedir.

Özellikle istismar haberlerinde sıkça düşülen yanlışlardan biri haberlerin veriliş tarzıyla ilgilidir. Haberlerde olay hakkında bilgi veriyor gibi başlık atılarak, çocukların mağduriyeti ve masumiyeti üzerinden çocuklar aslında haberde bir tüketim nesnesi olarak kullanılmaktadır (Mora, 2007). Bu konuda ciddi hassasiyet gösterdiklerini söyleyen TRT Haber Editörü Bertan Golal, çocukların yaşlılarından farklı gösterilmemesine ve magazine malzeme olmamasına çok dikkat ettiklerini belirtmektedir. “Türk müziğinde 20 sene önce küçük Emrah’lar, küçük Mahmut’lar küçük Ali’ler, küçük Ömer’ler çıktı. O çocuklar 10 yaşında öyle şarkılar söylüyordu ki hayattan kopmuş, bitmiş, hayatın sonu gelmiş. Hüsran, acı üstüne acı... Yani 10 yaşındaki çocuk nasıl bu kadar acıyla dolabilir ki?” diyen Golal, çocukları bu şekilde hayata küskün, isyankâr ve asi bir kimliğe büründürerek verilmesine de karşı olduklarının altını çizmektedir.

Golal’ın diğer medya profesyonellerinin dışında üzerinde durduğu bir başka konu da çocukları bir kalıba sokmaya çalışan haber tarzlarıdır. Golal,

TRT olarak ‘Dahi çocuk’ gibi kalıplarla çocukların göründüklerinin ve yeteneklerinin çok üstünde lanse edilmesine de karşı olduklarına vurgulamaktadır:

“Tıp ilmi diyor ki bir insanın ileride dahi olup olmayacağına 10 yaşında karar veremezsiniz. 10 yaşında, 11 yaşında, 12 yaşında size ileride dahi olabileceğine dair sinyaller verebilir. Yani konuşmayı çok önce öğrenebilir, yürümeyi çok önce öğrenebilir, matematiği, dört işlemi çok önce öğrenebilir akranlarından ama bu o onun ileride dahi çocuk olacağı anlamına gelmez. Çocuğa böyle bir doping yüklemek de yanlış. Belki çocuk ileride bir matematik dehası olmak istemiyor. Tam tersine bir romancı, sosyal bilimci olmak istiyor. Bunları çocuklara empoze eden haberlere, yönlendirmelere de karşıyız. Müspet numuneler göstermek güzel bir şey. Yani müzikte, işte yan flüt çalıyor muhteşem bir şekilde. Bu güzel bir numunedir. Bunu diğer çocuklara göstermek gerekir. Ama şu da yapılamaz haberde ‘siz de böyle olmak zorundasınız’ denemez çocuklara. Annelere babalara da ‘sizin çocuğunuz böyle olsun’ fikri empoze edilemez.”

Haberlerle ilgili birinci önceliklerinin yasalar olduğunu söyleyen Fox TV Haber Müdürü Ercan Gün ise RTÜK’ün çocuklarla ilgili çok ciddi yaptırımlarının olduğunu vurgulamaktadır. Fox Televizyonu’nun başlangıcından beri çocuk istismarıyla ilgili konularda çok dikkatli olduğunu iddia eden Gün, istismar haberlerinin ve bu konudaki tartışmaların televizyonlar yerine internet ve yazılı medya tarafından duyurulması gerektiğini savunmaktadır.

“Bu tartışmayı ekranlardan değil gazetelerden, dergilerden veya internet sitesinden verilmesinden tarafız. Hiç kaçamayacağımız bir şey ise mesela N.Ç. olayı. Orada tabii ki kaçamıyoruz. Fakat orada da detaylandırmıyoruz olayı. Çünkü insanların hiç sormayacağı soruları, bazen hiçbir çocuğun görmeyeceği bir şeyi televizyon çok rahat eleştirilen bir şey. Gazete gibi değil. Okuma yazma bilmeyen bir insan bile biliyorsunuz televizyon izleyebiliyor yani. Çünkü hiçbir çocuk herhalde 13-14 yaşından önce gazete okumaz diye düşünüyorum.”

Şiddet görüntülerinin izleyicilerin saldırgan düşüncelerini harekete geçirdiğini ve zamanla saldırgan davranış göstermeye hazır hale geldiğini savunan kullanıma hazırlama kuramında olduğu gibi Gün de istismar haberlerini yayınlamamadaki temel prensiplerinin kötüyü insanların aklına getirmemek ve yaygınlaştırıp meşrulaştırmamak olduğunu ifade etmektedir.

Doğan Yayın İlkeleri'nde çocuk ve kadınların önemli bir yer tuttuğuna değinen Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı da özellikle pedofili, çocuk istismarı ve şiddet konusunun kendisi için kırmızı çizgi olduğunu sözlerine eklemektedir. Doğan Yayın Grubu'nun sahibi olduğu Kanal D'nin Haber Müdürü Salih Selçuk da Çakmakçı'yla paralel şeyler söylemektedir. Çocuğu rencide edecek ve istismarına yol açabilecek herhangi bir ses, metin ya da görüntüyü kullanmamaya özen gösterdiklerine vurgu yapan Selçuk, ancak haberler konusunda özellikle bir kırmızı çizgilerinin olmadığını söylemektedir.

“Genellikle çocuk tecavüzü haberlerini yayınlamamaya dikkat ediyoruz. Ama şimdi bazen öyle olaylar oluyor ki iş toplumsal boyuta varıyor. İşte en son örneğini Maraş'ta mıydı şimdi tam yerini hatırlamıyorum ama işte 10 küsur, aralarında kamu görevlilerinin de olduğu insanlar onbeş yaşındaki bir çocuğa tecavüzden yargılanıyor. Şimdi iş artık başka bir boyuta geçmiş. Yani bireysel bir istismardan çıkmış toplumsal bir istismara dönmüş. Ve işte toplumdaki en azından bazı kesimlerdeki çürümeyi gösteren bir haber boyutuna ulaşmış. Şimdi burada kırmızı çizgi koyarsanız ‘Biz hayır çocuğa tecavüz haberlerini kullanmayacağız’ dersiniz bu haberi de kullanamazsınız. O zaman toplumdaki çürümüşlüğü seyirciye, okuyucuya, izleyiciye yansıtamazsınız.”

Yayıncılık içinde bazen istismar haberlerini verdiklerini söyleyen Selçuk, bu haberleri yaparken de çocuğun toplumda tanınmasını sağlayacak, kimliğinin deşifre olmasına neden olacak bilgileri ve görüntüleri filtre ederek verdiklerini vurgulamaktadır. Şiddet görüntülerini de mümkün olduğunca filtrelemeye çalıştıklarını belirten Selçuk, ekranlarında asla çocuğu olumsuz etkileyecek şiddet görüntülerinin, dayak görüntülerinin ve işkence görüntülerinin yer almadığını ifade etmektedir. Zaman zaman kaçan görüntüleri ise montajcının bir anlık dikkatsizliğine vermektedir.

3.2.2. Eşik Bekçilerinden Medyaya Eleştiri

Haber programları insanların toplumda neler olup bittiğiyle ilgili en büyük bilgi kaynağı olmaktadır. Dolayısıyla şiddet, hırsızlık, kaza gibi her gelişme oluş biçimi, etkilediği insan sayısı vb. değişkenler sebebiyle haber bültenlerinde yerlerini almaktadır. Eleştirilen nokta bunların neden haberlerde verildiğinden ziyade bu tarz olayların veriliş biçimiyle alakalıdır. Birçok kişi

tarafından acımasızca darp edilen insan görüntüsünün izleyicilerin etkileneceği ve yönlendirileceği şekilde defalarca vermek doğru değildir. Ya da okuyucuların olumsuz etkileneceği biçimde uzun uzadıya detaylarıyla anlatmak uygun değildir.

Ülkemizde en çok düşülen yanlışlardan biri de sıcak gelişmelerde olay yerinden anında servis edilen görüntülerin ekranlarda verilmesiyle alakalıdır. Bombalı bir saldırının ardından haberi ilk önce vermenin heyecanı ile kolu bacağı kopmuş, bir kenarda feryat eden insanların görüntülerinin mozaiklenmeden verilmesi affedilemeyecek bir meseledir. TRT Haber Editörü Golal, bu durumlarda gazetecilik zekâsının ve vicdanının çok önemli olduğuna dikkati çekmektedir. Burada gazetecinin kendisine ‘Ben önce insan mıyım, önce gazeteci miyim?’ sorusunu sorması gerektiğini söyleyen Golal, ‘Ben önce insanım sonra gazeteciyim. Bunu açık ve net söylüyorum. Ben bir haber yaparken, memleketimin insanı faydalanıyor mu, zarar mı görüyor buna dikkat ederim. Benim yurttaşlarım, beni izleyen insanlar bundan fayda mı görür zarar mı görür? Bu soruyu her haberde kendime sorarım’ demektedir. Zararın en aza indirilmesi adına ulusal ve uluslararası kısıtlamaların yanı sıra bu konuda belki her gazetecinin kendi vicdani kodlarının olması gerekmektedir.

Öte yandan medyanın çocuğu temsil ediş tarzı veya görmezden geliş çocuklar adına alınan kararları ve toplumun onları görme biçimini de şekillendirmektedir. Bu sebeple medyada çocukların nasıl temsil edildikleri önemlidir. Genellikle medyada yok sayılan çocuklar, medyada görünür olduklarında ise ya yetişkinlerin ‘şirin uzantıları’ ya da olayın duygusal yönünü ortaya çıkaracak belli stereotipler içinde verilmektedir (UNICEF, 2007). Bu konuda bir medya profesyoneli olarak Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar ile Zaman Gazetesi’nin Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü, özellikle çocukların reyting uğruna yarışma programlarında kullanılmasına şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Hitap ettikleri kesim olarak birbirlerine benzeyen, manevi değerlere ve aile yapısına verdikleri önem açısından aynı yerde duran her iki yayın grubu da bir dönem bir televizyon kanalında yayınlanan ve çocukların yaşlarının çok üstünde bir assolist gibi giydirilip şarkı söylettirildiği ‘Bir Şarkısın Sen’ televizyon programını eleştirmektedir. Yıkar, bu tarz programların ticari bir beklentiyle yapıldığının

altını çizmektedir. Benzer programlarla, dizilerle, yarışmalarla çocukların sevimliliklerinin bir metaya dönüştürüldüğünü vurgulayan Altunköprü ise bu yayınları bir gazeteci olarak yaptıkları haberlerle eleştirdiklerini ifade etmektedir. Oradaki çocukların çocuk işçilerden farksız olduğunu belirten Altunköprü, “Televizyona çıkarılan çocuk figürleri, oyuncular bunların hepsi birer çocuk işçidir. Bir nevi çocukların ticari noktada sömürülmesidir. İşte en son ‘Yetenek Sizensiz’de Baha diye küçük bir çocuk vardı. Psikolojisi düşünülmeden kucaktan kucağa, oradan oraya atlatılan yani resmen sevimliliği kullanılan, istismar edilen bir çocuk haine geldi” şeklinde konuşmaktadır.

Çocukların medyada birer reyting veya tiraj malzemesi olarak sömürüldüğü konusundaki genel kanıya katılan TRT Haber Editörü Bertan Golal da özellikle çocukların istismar konusu yapıldığı haberlerde ilkeli bir tavır almak gerektiğini savunmaktadır. 3 - 4 yaşındaki özellikle kız çocuklarının 25 yaşındaki genç kızlar gibi süslenip reklama malzeme yapılmasına karşı çıktıklarını belirten Golal, “Bunlar ister haber amaçlı, ister reklam amaçlı, isterse de dizide olsun ne şekilde olursa olsun ekrana getirilmesi çok doğru bir tavır değil” demektedir. İstismarın sadece fiiliyata geçmiş bir eylem olmadığını söyleyen Golal, bu tarz yayınlarla da çocuğun istismar edildiğine değinmektedir. Dahası Golal, bir anda televizyon ve reklam yıldızı olmuş küçük yaştaki çocukların kendilerine farklı kimlikler verilip farklı kıyafetler giydirildiğinde ileriki yaşlarda travma yaşadıklarını söyleyerek bunların marjinal çok örneklerinin olduğunu ifade etmektedir. En son reklamda oynayan genç kızın karşımıza genç bir erkek olarak çıktığını vurgulayan Golal, “Bir fay oluştu bence ruh dünyasında. Bunda o reklamın, o dizilerin ne kadar etkisi olduğu da tartışılmalı. Bu konu bence irdelenmeli” diye konuşmaktadır.

3.2.3. Çocuk Haberleri ve Kullanılan Dil

Haber programları hedef kitle tarafından ciddi bir program türü olarak algılandığından dolayı içeriğiyle ilgili bilgiler genellikle ön yargısız olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan televizyon yayınları arasında haberler ayrı bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı haberler hazırlanırken özel bir dikkat gösterilmelidir. Kullanılan dil açısından yayıncılar oldukça hassas olmalı ve

insanları afişe edecek, yargılayacak nitelermelerden kaçınmalıdır (Güz, 2007, akt: İşiker, 2011).

Haberleri kurgularken dilin nasıl kullanıldığı çok önemlidir. Çünkü medyanın çocukları sunma şekli bir dizi mitin doğmasına ve ölümsüzleşmesine sebep olmaktadır. Bu konuda medya tarafından kullanılan ve zamanla birer değim haline gelen “küçük hırsızlar”, “sokak çocukları” gibi pek çok kavram bulunmaktadır (UNICEF, 2007). Oysa yapılan yüz yüze görüşmelerde taraflara sorulan “Çocuklarla ilgili haberlerde nasıl bir dil kullanıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar genelde olumlu olmuştur. Medya çalışanları dil konusunda özel bir önem gösterdiklerini ifade etmektedir.

Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, çocuk haberlerinde dilden ziyade kullandıkları kelimeleri daha özenle seçmeye gayret ettiklerini belirtmektedir. Selçuk, bu konuda gösterdikleri özeni şu şekilde özetlemektedir:

“Kimliklerini deşifre edecek bilgileri asla vermeyiz. Çocuğu rencide edecek bir dil asla kullanmayız. Çocuktur çünkü... O suçlu da olabilir suç işlemiş de olabilir ama çocuktur. Dolayısıyla onu diğer yetişkin suçlulara yaptığımız gibi bir metin yazarak haberde lanse edemeyiz.”

Selçuk, izleyicilerinin pek çoğunun fail olan çocuğu tanımasa da yakın çevresinin onu tanıdığına dikkati çekmektedir. Dolayısıyla Selçuk, olayı verirken çocuğun etrafında deşifre olmamasını sağlayacak doğru bir dil kullandıklarını vurgulamaktadır.

Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar ise, dil üzerinde özel bir gayretlerinin olmadığını ancak mesaj anlamında mutlaka aileleri birleştirici, çocukları sokağa itmeyen, çocukları akrabaların vs. oyuncağı haline getirmeyen bir yayıncılık yapmaya çalıştıklarını söylemektedir. Dil konusunda kesin hükümler kullanmadıklarını anlatan Zaman Gazetesi Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü de çocuk haberlerinde genellikle tavsiye niteliğinde bir dil kullandıklarını altını çizmekte ve uzman görüşüne dayandırmadıkları haberleri girmediklerini belirtmektedir.

Eşik bekçileri çocukla ilgili haberlerde dile dikkat ettiklerini ve onları rencide edecek bir üsluptan kaçındıklarını belirtse de pratikte bazı kuralların ihlal edildiği açıktır. Özellikle saniyelerin bile çok önemli olduğu televizyon haberciliğinde haberi ilk veren taraf olma adına bu söylenenler bazen gözden kaçabilmektedir. Kimi zaman çocukların yüzlerinin kapatılmadığı gibi kimliğini ve yaşadığı yeri belli edecek unsurlar da ekranda yer alabilmektedir. Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı'nın söylediği sözler bu konudaki zaafı ortaya koymak bakımından önemlidir. Çakmakçı, özellikle zamanla yarışan polis adliye muhabirlerinin haberi atlatma telaşı sebebiyle çocukların kimliklerini belli edecek bilgileri kaçırdığını kabul etmektedir. Bu gibi hatalar çocuğun medyada suçlu ve mağdur olarak temsil edilmesine, teşhir edilmesine, medya tarafından damgalanmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum zamanla toplumsal damgalanma ve dışlanmaya dönüşerek çocuğun çocuk olma hakkı elinden alınmaktadır. Medyada “hırsız” olarak teşhir edilip, damgalanan çocuk okuluna gidemeyecek, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden belki de işlemediği bir suç yüzünden utanacaktır (Mora, 2007).

3.2.4. Medyanın Oluşturduğu Kavramlar

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi yapılan yanlışlar toplumda çocuğa olan tutumu ve bakış açısını olumsuz manada etkilemektedir. En azından çocukların hangi sıfatlarla anıldığına, çocuk kelimesinin hangi sözcüklerle bir araya getirildiğine dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü medya tarafından bilinçli ya da bilinçsiz oluşturulan pek çok kavram zamanla dilimize yerleşmektedir ve yerleşen bu imaj doğrultusunda karşımızdakileri değerlendirmekteyiz. Son yıllarda gazete ve televizyonlarda sıkça karşılaştığımız ve dilimize pelesenk olan ‘taş atan çocuklar’ kavramı da aslında medya tarafından oluşturulan bir kavramdır ve doğu ile güneydoğu sokak eylemlerinde ön sıralara sürülen ve güvenlik güçleriyle karşı karşıya bırakılan çocuklar için kullanılmaktadır. Kavramın kullanılış biçimi ve haberlerin kurgulanışı çoğu zaman çocukların kim tarafından sokaklara çekildiği, onların elindeki taşları gerçekten bilinçli bir şekilde mi attıkları gibi konuları akıllara getirmekten çok uzak olmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu'nun gerçeğinin bu olduğunu söyleyen Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, ortada böyle bir olgu varken, bunun görmezden gelinemeyeceğini belirtmektedir. Selçuk'a göre, ellerine taş ve sopa verilerek güvenlik güçlerine, okullara saldıran çocukları göstereceksiniz ki o çocukların anne-babaları, çocukların öğretmenleri, o ilçenin ya da ilin yöneticileri, ilgili bakanlık kim varsa tedbir alsın.

“Çocukları taş atan çocuklar olarak, polise, askere saldıran çocuklar olarak göstermeyelim deyip kafanızı kuma gömerseniz yani iş çözüme ulaşamaz. Maalesef Türkiye’de bazı şeyleri bazılarının gözünün içine sokmak gerekiyor ki o iş bir çözüme ulaşsın. Nitekim işte kamuoyunda taş atan çocuklar yasası olarak bildiğimiz yasa bu tür haberler sonucu çıkmıştır. Bu tür haberlerle parlamentonun, siyasi partilerin dikkati çekilmiş neticede böyle bir yasa oluşturulmuş iyi de olmuştur. Ama bunu vermezseniz maalesef parlamentoda pek kimsenin umurunda olmuyor. O öyle ila nihale devam edip gidiyor. Ama verdiğiniz zaman burada da böyle bir sorun varmış deyip insanlar o sorunun çözümünü bulmaya çalışıyor. Yani dolayısıyla oranın gerçeği oysa o gerçeği olduğu gibi vereceksiniz. O sorun burada varsa burada da veriyoruz. Polis-gösterici çatışması oluyor. Bakıyorsunuz çocuklar yine en ön safta. Veya işte kadının bir tanesi yanına işte ufacak çocuğu almış bir toplumsal gösteriye bir eyleme getirmiş. Çocuğun hiçbir şeyden haberi yok. Belli ki o kadın o çocuğu istismar ediyor. Ya da o grup o çocukları istismar ediyor. Şimdi bunu vereceksiniz ki ona göre bir tedbir alınsın. Vermezseniz kafanızı kuma gömmüş olursunuz. Ve o sorun sürekli devam eder.”

Ancak Selçuk'un burada gözden kaçırdığı nokta eleştirinin bu haberlerin veriliyor olmasına değil verilmiş tarzına olduğu gerçeğidir. Medyanın bu konudaki tavrı ve kullandığı dil toplumu çocuklar hakkında yanlış düşünmeye yönlendirmektedir. Haberlerin verilmiş tarzı izleyicileri, dinleyicileri ya da okuyucuları çocukların içine itildiği durum konusunda düşündürmek yerine çocukları tehlikeli birer varlık olarak algılamaya sevk etmektedir. Kavramların yanlış kullanılması bazı hakların bilinmesi ve kullanılmasını da engellemektedir. Örneğin 12 yaşından küçük bir çocuktan “suçlu” diye söz edilmesi mümkün değildir. Ancak gazetelerde “5 yaşındaki hırsız” gibi başlıklara çok sık rastlanılmaktadır. Halbuki çocuk hakları konusunda duyarlılığı olan kişi ve kurumlarca kabul edilen temel görüş, çocukların tehlikeli oldukları değil onların tehlikede buldukları anlayışıdır (Onat ve Akço, 2012:85).

Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar ise bu konuda bir öz eleştiri yapmaktadır. Türkiye’de ‘taş atan çocuklar’ diye bir gerçek oluştuğunu söyleyen Yıkar, belki de çocukları öne sürenlerin de böyle olmasını istediklerini ve medya sayesinde bunun gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

“Biz belki medya olarak çocukları taş atarken gösterelim diye ekrana çok yansıtılmamız gerekiyor. Çocukları belli etmeden ekrana yansıtmak gerekiyor. Sonuç itibarıyla ileride topluma faydalı olmasını istediğimiz bireyler bunlar. Bugünün çocukları yarının büyükleri ama yarının büyükleri olduklarında aynı kinle, nefretle, öfkeyle büyümeden bir gençlik yaşatmamız lazım. Eğer yayıncılık onları deşifre ederek bir şekilde bir kenara atıyorsa bunun yapılmaması gerektiğini düşünüyorum.”

Yine kanunlarla ihtilafa düşen, sokağa itilen veya madde bağımlısı olan çocuklarla ilgili “toplum için ciddi bir tehlike oluşturdukları”, giderek “arsız ve ıslah edilemez hale geldikleri” düşüncesi medyada sıklıkla görmeye alıştığımız bir anlatım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalhan, 2008). Kitle iletişim araçları çocuğun özel durumu ve yaşadığı koşulları dikkate almadan onlar hakkında kesin yargılara varmaktan ve kışkırtıcı yayın yapmaktan kaçınmalıdır.

Medyada ‘Suçlu çocuk’, ‘Sokak çocuğu’ gibi kavramları sıkça duymaya alışkın olsak da Fox Haber Müdürü Ercan Gün, Türkiye’de kullanılan dilin sıkıntılı olmadığını düşünmektedir. Bu iki kavramı birbirinden ayırmayacak insanın gazeteci olamayacağını söyleyen Gün, bu konuda muhabirden editörüne, editörden müdüre, müdürden genel yayın yönetmenine kadar bir hassasiyet olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrım konusunda dikkatli olduklarını söyleyen Zaman Gazetesi Editörü Ayşe Altunköprü de ıslah evi tabirinin de kaba bir üslup olduğuna değinmektedir. “Çocuğa ne oldu ki ne hale geldi ki ıslah edilsin” diyen Altunköprü, ıslah evini kelimesini de haberlerinde kullanmamaya çalıştıklarını ve hiçbir çocuğun yaşadığı hayatı kendisinin tercih etmediğini belirtmektedir.

Selçuk ile Golal, bu konuda yasalara atıf yaparak reşit olmayan insanlara suçlu denilmeyeceğini vurgulamaktadırlar. “Suçlu çocuk değil, suça yönlendirilmiş ve itilmiş çocuk vardır” diyen Golal, vicdanen de murakabeyi,

kontrolü, günahı sevabı, yanlışı, doğruyu bilemeyen bir insanın bilmediği bir şeyden ötürü zaten yargılanamayacağını söylemektedir. Kelime ve sıfat kullanımı konusunda medyada olduğu kadar toplum tarafından da yanlışların yapıldığına değinen Golal, engelli insanlar için kullanılan özürlü ifadesinin de yanlış olduğuna dikkati çekmektedir. Bununla ilgili federasyonların, derneklerin kurulmuş olduğunu hatırlatan Golal, “Bir kişinin engeli onun özrü olamaz. Özür kazakta olur, gömlekte olur, ama bir insanda özür olmaz” demektedir.

3.2.5. Haberlerin Sessiz Takipçileri Ekran Başında

2006 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 7 ila 14 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde gerçekleştirilen ‘İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları’ araştırması sonuçlarına göre, çocukların televizyonda izlemekten en rahatsız olduğu görüntüler sırası ile açık saçık ve çıplaklık içeren görüntüler, kavga-şiddet görüntüleri, insanların üzüldüğünü-ağladığını gösteren görüntüler, savaş görüntüleri ve korkunç sahneler olarak sıralanmaktadır (RTÜK, 2006, akt: İrkin, 2012).

2007 yılında yine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre ise, boş zamanlarının yüzde 64.6’sını televizyon izleyerek geçiren öğrencilerin hafta içi en çok 17:01- 22:00 saat diliminde televizyon izledikleri; %46.7’sinin 17:01-20:00 arasında, %46.4’sinin da 20:01-22:00 arasında TV izlediği bulgulanmıştır (Ateş, 2011).

Araştırmaların sonuçları göz önüne alındığında çocukların çoğu kavga, şiddet, insanın üzüldüğü ve ağladığı görüntüler ile savaş görüntülerinden rahatsızlık duymaktadır. Haberlerde ise bu karelere sıkça rastlanılmaktadır. Dahası çocukların yine yüzde 70’e yakını haberlerin de yayınlandığı zaman diliminde televizyon karşısında bulunmaktadır. Durum böyleyken eşik bekçileri acaba bülten hazırlarken çocukların da televizyon karşısında olduklarının farkında olarak mı haber yapıyorlar? Bu soruya medya profesyonelleri haberin hedef kitlesi çocuklar olmasa da çocukların da haberleri izlediğinin farkında olarak haber yaptıklarını belirterek cevap vermektedirler.

Haberlerde çocukları olumsuz etkileyecek görüntüler varsa onlar üzerinde hassasiyetle durduklarını belirten Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, hızla yarışıldığı için zaman zaman bazı görüntülerin kaçtığını söylemektedir. Çocukların olumsuz etkilenecekleri bir haber öncesinde uyarı yapılmasının da doğru olmadığını düşünen Selçuk, “Onu yapmak demek bizzat çocuğa davetiye çıkarmak demek. Yani bizzat dikkatini çekmek demek. Yapmadık mı? Yaptık zamanında onu da itiraf ediyorum. ‘Çocuklarınızı ekrandan uzak tutun’ diye yazdık. Fakat sonra gördük ki bu yanlış. Bizzat çocuğun dikkatini çekiyor. Aileyi de zor durumda bırakıyor” demektedir.

Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar da haberlerin aile ortamında hep beraber izlendiğinin farkında olarak ve bunu göz önüne alarak haberleri yaptıklarını söylemektedir. Son zamanlarda çalışanlarla yaptıkları toplantılarda Türkiye’nin gündemini etkilemeyecekse insanların psikolojisini bozacak kareleri ekrana yansıtılmamak için kaza haberlerini aza indirme kararı aldıklarını belirtmekten Yıkar, bu konuda RTÜK’ün de bazı cezai uygulamalarının olduğunu altını çizmektedir.

Fox TV Haber Müdürü Ercan Gün, çocuklar konusunda özellikle bayan arkadaşlarının daha hassas olduklarını ifade etmektedir. Fox TV de Kanal D gibi çocukların olumsuz etkilenecekleri bir haber öncesinde uyarıda bulunmak yerine o haberi hiç girmemeyi uygun bulmaktadır.

Halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen yayıncılık olarak karşımıza çıkan Kamu Hizmeti Yayıncılığı’nın hedef kitlesi bütün ülke nüfusudur. Dolayısıyla kamu yayın kurumları toplumdaki bütün grupların farklı gereksinimlerini karşılayacak şekilde yayın yapmakla ve kamu yararını gözetmekle sorumludur (Aksüt, 2011). TRT’nin Haber Editörü Bertan Golal’ın bu konuda “Haberlerimizde genç, çocuk, kadın, erkek, yaşlı diye bir genel ayrımlar yapmıyoruz. Haberin genel prensipleri bütün özneler için geçerlidir” demesi yukarıdaki kamu hizmeti yayıncılığıyla bağdaşmaktadır. Çünkü Golal’a göre, çocuk için sakıncalı olan şeyler büyükler için de sakıncalıdır.

“Haberı yaparken çocuğu ana özne yapmamaya çalışıyoruz ama bizi izleyenler arasında çocuklar olduğunu da biliyoruz” şeklinde konuşan Golal, “Biz sadece çocuklara yayın yapmıyoruz ama şunu da hiçbir zaman ıskalamıyoruz. Bizi izleyenler arasında çocuklar olduğunu unutmuyoruz” şeklinde konuşmaktadır.

3.2.6. Medya ve Başarı Öyküleri

Medya profesyonelleri haberleri yaparken ‘Çocukların da birer izleyici olduklarını göz önüne alarak haber yapıyoruz’ deseler de çocuk ve gençlerin kendilerine örnek alabilecekleri başarı öyküleri türünden haberleri yayınlamanın süre kısıtlılığı sebebiyle mümkün olmadığı savunulmaktadır.

Hâlbuki kitle iletişim araçlarının görevleri arasında çocukların toplumdaki olumlu rolünü pekiştirici yayımlar yapmak da vardır. Sadece bayramlar ya da çocuklara özel günler söz konusu olduğunda değil, çocuğa ilişkin her türlü olumlu örnekler mutlaka haberlere yansımalıdır. Bu şekilde hem habere taşınan çocuk motive edilmiş, desteklenmiş olacak hem de olumlu rol pekiştirilmiş olacaktır. Böylece haberi izleyen ya da okuyan çocuklar kendilerine rol model alabilecek örnekler bulacaklardır (Onat ve Akço, 2012:89). Bu durumun gerçekleşmesi ise ancak kitle iletişim araçlarının ‘kan varsa haber var’ söyleminden biraz olsun uzaklaşmasıyla mümkün olabilecektir.

Çocuk, suç işlediğinde hırsızlık yaptığında ya da ailenin ihmali sonucu zor duruma düştüğünde haberlere sıkça konu olmaktadır; sporda başarılarıyla göz doldurduğunda, el sanatlarında becerilerini konuşturduğunda bülten sürelerinin kısalığı sebebiyle ya da ‘daha önemli’ gündem maddeleri sonucu görmezden gelinmektedir. Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, bu durumu süreyle birlikte Türkiye’nin hızla değişen ve yoğun gündemine bağlamaktadır:

“Bizim 45 dakikalık bir bültenimiz var. Bu 45 dakikalık bültene de her akşam aşağı yukarı 20-22 haber giriyor. Bu süre içerisinde yani o bülten içerisinde bizim öyle çok başarı öyküleri girmemiz mümkün olmuyor maalesef. Çünkü Türkiye’de haber o kadar bol ki. Çok yoğun bir gündemimiz var maalesef. Bazen şöyle şeyler oluyor. Sabah bir gündem hazırlıyoruz. Ama işte akşam 5 oluyor. Hazırladığınız bütün haberler çöpe gidiveriyor. Çünkü

Türkiye’de bambaşka bir yere kayıyor gündem. O bin bir emekle özenle hazırladığınız her şeyi çöpe atıveriyorsunuz. Dolayısıyla bu kadar haber sirkülasyonunun içerisinde başarı öykülerini veriyoruz dersek yalan söylemiş olurum.”

Fox TV Haber Müdürü Ercan Gün ise ilk defa bir şiir kitabı yazmış bir çocuğun hikâyesini önemsediklerini belirtmekte ve bunu söylerken de çocuk öznesinin bir reyting unsuru olduğuna dikkati çekmektedir. Ancak Gün, zamanın kısıtlı olduğunu söylese de sadece gülmek için yayınlanan ve genellikle dış haber kaynaklı olan sevimli, sempatik çocuk videolarını haber yaptıklarını sözlerine eklemektedir. İzlenme oranlarının özel televizyonculuk pratiğinde çok önemli bir yer tutmakta olduğu gözönüne alındığında haberlerin içeriği de sistemin mantığını en yalın biçimiyle ortaya koymaktadır.

Samanyolu Haber Televizyonu Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar’ın bu konudaki bakış açısı ise diğer medya kuruluşlarına göre biraz daha farklılık arz etmektedir. Yıkar, haberleri kendi değerlerimize uygun bir üslupla yapabilmeyen başarı hikâyelerini ekrana getirmek kadar değerli olduğunu ifade etmektedir.

“Ekranında çocuklar insanların birbirine bey diye hitap ettiğini görüyorsa ya da devletimizin önde gelen isimlerinin başına ‘sayın’ eklenerek onlardan bahsedildiğini duyuyorsa ya da muhabir arkadaşlarımızın, spiker arkadaşlarımızın ekrandaki kılık kıyafetinden, duruşundan bakışına, karşıdaki insana saygısına kadar bir örnek olabiliyorsa zannediyorum en az başarı hikâyesini anlattığımız insanlar kadar örnek olunabilecektir. Onların zihinlerinin altına bir şeyler kazıyabilir. Belki sizin yaptığınız görüşmeler bu mülakattan sonra biraz daha üzerinde durmamız gerektiğini arkadaşlarımızla konuşuruz. Zaman zaman da konuşuyoruz. Fakat televizyon yayıncılığı o kadar hassas ve önemli bir şey ki kurduğunuz her cümlemin her bir bakışınızın bile bir anlamı olduğunu bilerek mümkün olduğu kadar gençlerimize çocuklarımıza iyi örnek olma gayreti içindeyiz. Ne kadar başarılıyız bilemiyoruz ama en azından gayretimiz bu yöndedir.”

Bu durum gazetelerde de televizyondakilerden pek farklılık taşımamaktadır. Salihoğlu, 2007’de yaptığı bir araştırmada incelediği Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde çocuklarla ilgili 1006 haberin % 79,1’inin (796) adli haber olduğunu saptamıştır. Her üç gazetede de en üst sırada adli tür haberler yer almaktadır. Bilim-teknoloji haber türünden sadece 1 haberin olması ise dikkat çekmektedir. Çocuklarla ilgili en çok karşılaşılması

beklenen eğitim, kültür-sanat, spor gibi haber türlerinin ise bütün haber türleri içinde en fazla % 5 oranında yer alması da şaşırtıcı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Salihoğlu, 2007).

Diğer medya profesyonellerin aksine Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı, eğitim editörü olmanın da etkisiyle çocukların burs imkânlarına, eğitim şartlarına yönelik daha çok haber yaptığını vurgulamaktadır. ‘İyi şeyleri vermeyi seviyorum’ diyen Çakmakçı, bu tarz haberlerin hem gazetecinin tatminini arttırdığını hem de iyi örnekleri vermenin bulaşıcı bir etkisi olduğunu düşünmektedir.

Medyanın çocukları temsil ediş biçimi bir yandan onların geleceğe dönük beklentilerini belirleme ve kendilerine rol model oluşturma adına bir etkide bulunurken, bir yandan da toplumun çocuğa bakış açısını biçimlendirmektedir. Bu bakımdan vatandaşlar tarafından ciddi bir program türü olarak dikkatle takip edilen haberlerde toplum yararına yayıncılık anlayışının bir kez daha gözden geçirilmesi gerekmektedir.

3.2.7. Medya ve En Çok Yaşanılan Sorunlar

Medyanın yayınlanan görüntülerle ilgili genel olarak sıkıntı yaşadığı konuların başında ise çocukların tanınmasını sağlayacak kimlik bilgilerinin verilmesi ve yüzlerinin kapatılmaması gelmektedir. Medya çalışanları bu konuya dikkat ettiklerini belirtse de Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk, eskiden istismara açık çok haber yapıldığını ancak özellikle son 5 yıldır yayıncıların daha hassas olduğunu ifade etmektedir. Selçuk, bunda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun etkisinin büyük olduğunu savunmaktadır.

Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de bütün maddeler için temel alınan “çocuğun yararı” ilkesinde dört temel çocuk hakkından biri, katılım hakkı çerçevesinde çocukların görüşlerine yer vermektir. Ancak medya kuruluşlarından bunu yaparken çocukların kimliğinin tespitine yol açacak bilgileri yayınlamaktan kaçınması beklenmektedir (İnceoğlu, 2008).

Fox Haber Müdürü Ercan Gün, çocukların kimlik bilgilerinin verilmemesi gerektiğini bilseler de bazen bilinen yanlışlıklara düştüklerini ifade etmektedir.

“Ogün Samast mesela...Yani hepimiz Ogün Samast’ı çocuk olarak nitelendirdik. Ama yine verdik. Devletin valisi de içişleri bakanı da aynı ismi söyledi. Biz ceza aldık. Yani doğrusu O.S. demek lazımdı. Olayın şehvetiyle çocuğun adını verdik yani. Ama bana baksan 18 yaşında değil çocuk. Çocuk değil çünkü yani.”

Kamu hizmeti yayıncılığı yapan TRT Haber Editörü Bertan Golal, bu konuda gazetecilerin ceza alma korkusundan ziyade olaylara daha vicdani yaklaşması gerektiği kanaatinde. Ona göre, sigara içen bir çocuğu ekranda gören diğer çocuklardan bir tanesinin sigara yakması ceza almaktan çok daha büyük bir felakettir.

Devletin üzerine düşen kimsenin mağdur olmaması için caydırıcı cezalar yapmak ve bunların uygulanırlılığını sağlamaktır. Ancak özellikle çocuk konusunda hak ihlallerinin yaşanmaması ve kimsenin mağdur olmaması için medya profesyonellerinin de çok daha dikkatli olması gerekmektedir. Yine bu noktada Hürriyet Gazetesi’nde uygulanan sistem diğer medya kuruluşları için de örnek alınması gereken bir uygulama gibi gözükmektedir. Gazetenin Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı, gazete içinde bir kadın grubunun olduğunu ve bunların kadın ve çocuklarla ilgili bazı haberlerde reflekslerini gösterdiklerini belirtmektedir.

Yapılan çocuk haberleriyle ilgili anında çözüme kavuşan haberler ise genellikle sağlıkla ilgili problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddi sıkıntı sebebiyle tedavi olamayan ya da tedavisi yurt dışında yapılması gereken çocukların dramına, seyirciler tarafından fazlaca duyarlık gösterilmektedir. Fox Haber Müdürü Gün, ekrana getirdikleri bu tarz haberlerde yüzde 90 cevap aldıklarını belirtmektedir. Bu konuda önlerine gelen haberlere habercilikten öte bir insan olarak yaklaştıklarını söyleyen Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar ise “Yayıncılığın bir tarafında faydalı olmak varsa bunu her şeye rağmen ekrana taşıyıp insanlara faydalı olmaya gayret ediyoruz”

demektedir. Bu haberlerin sonrasında insanların arayıp yardım etmek istediklerini söylediklerinde mutlu olduklarını belirten Yıkar, bir taraftan da gündeme getirdikleri yardım haberleriyle Kimse Yok Mu gibi yardım kuruluşlarının dikkatlerini çekerek onların da ilgili kişilere yardım etmelerini sağladıklarını ifade etmektedir.

Ekrana getirilen olumlu ya da olumsuz haberlere çok hızlı tepki gösteren bir millet olduğumuzu söyleyen TRT Haber Editörü Golal da mağdur insanları ekrana taşıdıklarında inanılmaz derecede telefonlar aldıklarını belirtmektedir. “Türk halkı bu konuda çok vicdan sahibi” diye konuşan Golal, kötü haberler yaptıklarında da durumun değişmediğini söylemektedir. Ancak Golal’a göre medyada beğeni tepkileri tenkit telefonlarından daha azdır.

Medya kuruluşlarının içinde bolca gözyaşı ve dram malzemesi barındıran bu tarz haberleri atlamaması insanları ekranda tutma gücüyle de doğru orantılıdır. Aile bağlarının, merhamet ve yardım duygusunun yüksek olduğu toplumumuzda muhtaç ve yoksul kişilere karşı çoğu zaman duyarsız kalınmamaktadır. Bu duyarlılıkta kişilerin küçüklükten beri kendinden daha zor durumda olanlara yardım edilmesi gerektiği düşüncesiyle yetiştirilmesi ve dini inanışların etkisi de büyüktür.

3.2.8. Medyanın Kamuoyu Oluşturma Gücü

Kitle iletişim araçlarının çocuk haklarını ve sorunlarını gündeme taşıyarak kamuoyunun, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının dikkatini çekmek gibi bir görevi de bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Mayıs 2002 tarihli yirmi yedinci özel oturumunda kabul edilmiş olan Çocuklara Uygun Bir Dünya Bildirgesi’nde yer alan 32. maddeye göre, kitle iletişim araçları, çocukların durumu ve karşılaştıkları sorunlar konusunda halkın bilinç ve duyarlılık düzeyini yükseltebilirler. Medya kuruluşları, çocukların haklarını koruyup geliştiren girişimler konusunda çocukları, anne-babaları, aileleri ve genel kamuoyunu bilgilendirebilir ve çocuklara yönelik eğitim programlarına katkıda bulunabilirler (Onat ve Akço, 2012:83).

Bu noktada TRT’nin kadın cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan ve ömürlerini anneleri ceza çekerken orada geçirmek zorunda olan çocukları

gündeme taşıdığı dosya haber ile Samanyolu Haber Televizyonu'nun sokakta yaşayan çocukların dramını ekrana getirdiği çalışmalar toplumsal yaralara parmak basması açısından önemlidir. Çocukların içinde bulunduğu sorunlar ile hak ihlallerini gündeme taşıyarak yetkililerin ve toplumun bu alanlara dikkatini çekmek çözüm adına atılacak adımları hızlandırabilecektir.

Dolayısıyla medya elinde bulundurduğu güç sayesinde pek çok sorunun çözüme kavuşması için ön ayak olabileceği gibi pek çok konunun askıya alınmasına da sebep olabilmektedir. Bir süre medyayı meşgul eden 'Süt bankası' projesinin toplumun kodlarına uygun olmadığını savunan Zaman Gazetesi Editörü Altunköprü, 'Süt Bankası Kuruluyor İlahiyatçılar Uyardı' şeklinde bir başlıkla konuyu tartışmaya açtıklarını belirtmektedir. Altunköprü, ilahiyatçıların görüşlerine yer verdikleri haberden sonra ertesi hafta yaklaşık on gazetenin bu konuyu işlediğini ifade etmektedir. İslam'a göre süt kardeşin aynı anne babadan olan kardeşten farkı yok. Dolayısıyla süt bankasından alınan sütle beslenen bir kişi süt kardeşinin kim olduğunu bilemeyecek ve bu durum ileride yanlışlıkla kardeş evliliklerine sebep olabilecektir. Altunköprü, yapılan bu tarz haberlerden sonra gelen tepkiler üzerine bakanlığın bu konuyu askıya aldığına dikkati çekmektedir.

3.2.9. Medya Dışı Unsurların Haber Üretim Sürecine Etkisi

Herman ve Chomsky'nin süzgeç olarak adlandırdığı haber eleme sürecinde reklam verenlerin etkisi çok fazladır. Murdock'a göre reklamcılar kontrolün öznesi olarak düşünülebilecek kesimlerin başında gelmektedir. Reklamcılar, medya şirketlerinin en önemli gelir kaynağını sağladıklarından olsa gerek televizyonların yayın akışları reklamlara göre düzenlenmekte, reklam içerikleri de televizyon türlerine göre üretilmektedir. Reklamcılar rahatsız edecek kimi unsurlar yayın akışına dahi sokulmazken, programın içinde de yer alamamaktadır (Adaklı, 2006:77). Bu durum özel medya kurumları için daha da belirginleşmektedir. Özel televizyonlardan gelen ve 3 yıldır kamu hizmeti yayıncılığı yapan TRT'de haber editörü olarak çalışan Bertan Golal, ikisi yayıncılık arasındaki farkı bilen biri olarak özel televizyonların haberinde reklam verin etkisinin biraz daha fazla olduğunu itiraf etmektedir. Bir kaç sene önce bir bebek bezi firmasının reklamında

çocukların askeri kamuflaj şeklindeki çocuk bezleriyle podyumda asker gibi yürüdüğü reklamı eleştiren Golal'ın şu söyledikleri iki yayıncılık arasındaki farkı görmek açısından önemlidir:

“Bir çocuk bezi firması eğer bir televizyona yüklü miktarda reklam verdiyse, çocuk beziyle ilgili haberlerde biraz daha o reklam verenler küstürülmemeye çalışılır. Ama çocukları militarist bir askeri kimliğe büründürmek doğru değil. Özel televizyondaki haberciler ‘ya görüyor musunuz işte çocuk bezi şirketi geldi çocukları asker yaptı’ diye haber yapar mı sanmıyorum. Ama ben yaparım. TRT’yim ben. Kamunun eğer bundan zarar gördüğümü düşünüyorsam ben bu haberi yaparım.”

Nasıl reklam verenleri rahatsız edecek haberler yapılmıyorsa bazı kesimleri rahatsız edecek, çıkarlarını sarsacak haberlere de izin verilmemektedir. Hürriyet’in Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı'nın ‘çocuk fahişeler’ ile ilgili gündeme taşıdığı haberde yaşadığı sıkıntı gibi.

13 yıl önce Mimar Sinan Üniversitesi'nden 2 hocanın ‘çocuk fahişeler’ ile ilgili araştırmasını haber yapan Çakmakçı, 11-13 yaş arasındaki kız çocuklarının gece hayatında çalıştırılması dramını haberleştirmiştir. O gün manşetten giren haberle ilgili bazı kesimlerin rahatsızlık duyduğunu anlatan Çakmakçı, ödül de aldığı haberle ilgili emniyete götürülüp ‘bu haberleri nereden uydurdun’ denilerek sorgulandığını anlatmaktadır. İşin kirli tarafını gördüğünü belirten Çakmakçı, dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın evinden arayarak kendisine sahip çıktığını ve bu çocuklar için devlet tarafından Beyoğlu'nda bir ev açılıp tespit edilen çocukların oraya yerleştirildiğini ifade etmektedir. Yaşları çok küçük olan bu kız çocuklarının ölüm tehditleri aldığını söyleyen Çakmakçı, engellemelere ve baskılara rağmen gazetecilerin olası ortaya çıkarması ve farkındalık oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır.

3.2.10. Çocuk Haklarının Bilinmemesinden Doğan Sıkıntılar

Çocukların korunmasına ilişkin ulusal ve uluslararası pek çok kanun, sözleşme, bildiri ve etik kurallar bulunmaktadır. Kanunların çıkması, projelerin uygulanması siyasi karar alıcılara ve ebevenlere bakarken, medya

yöneticilerinin ve patronlarının da bu konuda hassas davranması ve alınan kararlara uyması beklenmektedir (Mutlu, 1997).

Medya kuruluşlarının çocuk haberleriyle ilgili bir takım kaleme alınmamış kuralları olsa da yayın ilkeleri arasında çocuklara ilişkin özel maddeler bulunmamaktadır. Ancak Hürriye Gazetesi ve Kanal D'nin de çatısı altında bulunduğu Doğan Holding'in, yayın konseyi tarafından belirlenen Doğan Yayın İlkeleri mevcuttur.

TRT Haber Editörü Bertan Golal'a göre yazılı maddelerden ziyade belirlenen prensiplerin gazeteciliğe yön vermesi, etki etmesi çok daha önemlidir. Ama bundan daha da önemlisi özellikle korunmaya muhtaç olan çocuklarla ilgili var olan kural ve yasaların medya çalışanları tarafından bilinip bilinmemesi meselesidir.

Mülakatlarda verilen genel cevap teknik olarak hiç kimsenin çocuklarla ilgili maddeleri ezbere bilmese de medya kuruluşlarında çalışanların çocuğun istismar edilmemesi, istismara yol açacak kimlik bilgilerinin açık yazılmaması ve çocuğu ruhen olumsuz etkileyecek görüntülerden kaçınılması gerektiği gibi temel kurallara sahip olduklarıdır.

Ancak yüzeysel olarak bilinen pek çok bilgi sebebiyle yapılan yanlışlar devam etmektedir. Medyada çocuk suçlu veya mağdur olarak temsil edilirken, teşhir edilmekte ve kullanılan magazinleşmiş dil sebebiyle de ikinci kez mağdur olmaktadır.

Kamu yayıncılığı yapan TRT, yasalar konusunda daha hassas bir çizgide bulunmaktadır. TRT, çalışanlarını işe başlamadan önce hizmet içi eğitimden geçirmekte ve bu genel eğitimler işe başladıktan sonra da devam etmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığı yaptıklarından dolayı kanunlarla olan bağlılıklarının özel televizyonlardaki meslektaşlarından daha fazla olduğunu belirten Golal, TRT muhabirinin ağzından çıkan her ifadenin resmi bir görüş gibi algılandığını sözlerine eklemektedir.

Genel itibariyle bakıldığında çok bilinen yasaklar dışında (kimlik bilgilerinin verilmemesi gibi) pek çok hak, kanunların bilinmemesi sebebiyle çiğnenmektedir. Kavramların yanlış kullanılması da bazı hakların bilinmesi ve

kullanılmasını engellemektedir. Örneğin 12 yaşından küçük bir çocuktan, “suçlu” diye söz edilmesi mümkün değilken, gazetelerde “5 yaşındaki hırsız” gibi başlıklara çok sık rastlanmaktadır” (Onat ve Akço, 2012:85).

3.2.11. Eşik Bekçileri Çalıştıkları Medya Kuruluşları ile Aynı Görüşte

Kitle iletişim araçlarında hazırlanacak haberler esas itibarıyla o kurumun yayın politikasıyla doğrudan ilgilidir. Medya çalışanları bu politika ile çalıştıkları medya kurumunun siyasi ve ideolojik çizgisinden haberdardır. Dolayısıyla onlar bu çerçeveye uygun haberler üretirler (Özsever, 2004:140). Medya konusunda insanların taraf olduğunu söyleyen Zaman Gazetesi Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü, her kurumun olduğu gibi gazetelerinin de belli bir duruşunun olduğunu belirtmektedir. Altunköprü, “Dolayısıyla Zaman’ın okuyucusu da çalışanı da Zaman’ın zihniyetine uygun insanlardır. Ondan dolayı zaten bizim kriterlerimiz bir haberin girip girmeyeceğini ya da çocukla ilgili ne tür haberler girer kadınlı ilgili ne tür haberler girmez zaten buradaki arkadaşlar direk bilir. Bilmese dahi bir iki yıl içerisinde bunu öğrenir” demektedir.

Yayın çizgilerinin dışında bir haber yapıldığında ise bu haberler çoğu zaman eşik bekçilerine takılmaktadır. Medyada bu süreç öylesine doğal bir şekilde işlemektedir ki, medya haberlerini düzenleyen ve genellikle iyi niyetle, dürüstçe çalışan kişiler haberi ‘nesnel bir şekilde’, profesyonel haber ölçütlerini temel alarak seçip yorumladıklarına kendilerini de inandırırılar (Herman ve Chomsky 1999:22).

Yaptıkları bazı haberlerin yayın koordinatörleri tarafında yayınlanmadığını söyleyen Zaman Aile-Sağlık Editörü Altunköprü, şu şekilde konuşmaktadır:

“Ne kadar da olsa benim belli siyasi bir ideolojim vardır. Gazeteyle yakındır ama bire bir örtüşmeyebilir. Bu noktada girmek istediğim bir haberi yayın gereği siyasi olması hasebiyle yayın koordinatörleri engelleyebilir. Çocuğu ya da aileyi istismar edecek, rahatsız edecek bir haberi ben algılayabildiğim için kesinlikle vermem. Ola ki benim gözümde kaçırıyorsa yukarıdan bunu girmeyelim diye ikaz alırım”

TRT Haber Editörü Bertan Golal, bu konuda kendisini Türkiye'deki şanslı gazetecilerden saymaktadır. Çalıştığı kurumun hassasiyetlerinin kendi hassasiyetleriyle örtüştüğünü belirten Golal, idarecilerinin özellikle çocuklar konusunda kendilerine sürekli tahşidat yaptığını ifade etmektedir.

Çocuk ve kadın konusunda gazetelerinin taraf olduğunu belirten Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı ve Kanal D Haber Müdürü Salih Selçuk da çalıştıkları kurumla görüşlerinin uyuştüğünü söylemektedirler. “Baba olarak çocuklarımın neyi nasıl görmesi gerekiyorsa burada da o şekilde haber yapıyorum” diyen Selçuk, haber toplantısında kendisinin de arkadaşlarının da haberlere karar verirken çocukların da haberleri izleyeceğini ve bundan etkileneceğini göz ardı etmediklerini ifade etmektedir.

Cevaplardan da anlaşıldığı üzere her medya kuruluşunun durduğu yer ve olaylara bakış açısı bellidir. Dolayısıyla mesleği gazetecilik olan kişiler çalışmak için kendi görüş ve düşüncelerine yakın olan kuruluşları tercih etmektedir. Durum böyle olunca medya profesyonellerinin ‘yayınlayıp da vicdanen rahatsızlık duyduğunuz haberler oldu mu?’ sorusuna verdikleri ‘hayır’ cevabı şaşırtıcı olmasa gerek.

Buldukları kurumun yayın politikasını ve haber anlayışını içselleştiren medya çalışanları zamanla haberlerinde hiçbir direktif dahi almadan kendilerine bu çerçeveye uygun bir otosansür uygular duruma gelmektedirler (Özsever, 2004:141).

Alanının eğitim olduğu için çocuklarla alakalı yayınlanmaması gereken ciddi bir haberle karşılaşmadığını bildiren Çakmakçı, genellikle editörlere takılan haberlerin daha çok polis adliye vakalarında olabileceğini vurgulamaktadır.

Kanal D Haber Müdürü Selçuk ile Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Yıkar, haber üretim sürecinde hangi haberin yayın akışına alınacağını hangisinin yayın akışı dışında kalacağını yoğun bir tartışma ve fikir alışverişi sonucunda karar verdiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla toplantıda yapalım deyip de yayınladıktan sonra ‘niye verdik’ şeklinde bir rahatsızlık duydukları bir konunun olmadığını savunmaktadırlar. Toplantı sırasında 15

arkadaş olduklarını belirten Yıkar, bir arkadaşlarının bile haberle ilgili bir çekincesi varsa ve haklı bir çekinceyse o haberi yayınlamadıklarını söylemektedir. Toplantılarının istişare ortamında geçtiğinin altını çizen Yıkar, “İktisat eden darlık çekmez, istişare eden pişman olmaz” diye konuşmaktadır.

3.2.12. Kişisel Etmenler Eşik Bekçiliği Eylemini Etkilemektedir

Haber toplantılarında o gün için yayına girecek haberler seçilirken bir takım kriterlere dikkat edilmektedir. Çalışılan kurumun ideolojisinden yayın politikasına, olayın haber değerinin olup olmamasından insanların ilgisini çekip çekmemesine kadar pek çok unsur bunda etkili olmaktadır. Ancak yapılan mülakatlarda görülmektedir ki eşik bekçilerinin cinsiyeti, çocuk sahibi olmaları, içinden geldikleri kültürel çevresi vb. değişkenler de başrolünde çocukların olduğu haberlerin seçimini ve veriliş biçimini etkilemektedir.

Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı, bir haber yaparken annelik içgüdüsüyle yaptığını ve çocukları olumsuz etkileyecek bir durumu mümkün olduğunca vermemeye çalıştığını belirtmektedir. Bunda empati yapmanın da önemli olduğunu vurgulamaktadır.

“Gazetenin eğitim editörüyüm ve işim aslında çocuklarla. Ben bin kat daha dikkat ediyorum. Çünkü önce bir anneyim. Bir haberi yaparken o insanın yerinde ben olsam o haberi görseydi ne hissederdi. Çok açık söylüyorum bazı haberleri çok net ve belgesi olmadığı sürece yapmamaya çalıştım bildiğim halde. Sadece çocuğu zarar görür diye. Elimden geldiğince bir anne içgüdüsüyle hareket ediyorum. Bu belki gazetenin bana verdiği bir şey, belki içgüdülerimle hareketim belki yetişme tarzım ama geçekten bir haberi yaparken o haberin kaynağının bana aktardıkları dışında habere konu olan kişilerin aileleri benim için çok daha önemli.”

Fox Haber Müdürü Ercan Gün de bayanların haberlerin seçimi konusunda erkeklerden daha hassas olduklarını ve çocuk sahibi olmanın da bakış açılarını değiştirdiğini ifade etmektedir. Gün, “Biz olmasak da özellikle bayan arkadaşlarımız bu konuda daha hassaslar. O da bir avantaj. Ya da anne olunca baba olunca insanlar biraz daha dikkatli oluyorlar” şeklinde konuşmaktadır. “Ben baba olarak çocukları neyi nasıl görmesi gerekiyorsa burada da o şekilde haber yapıyorum” diyen Kanal D Haber Müdürü Selçuk da

çocuk sahibi olmanın medyada çalışanlarını etkilediğini gözler önüne sermektedir.

“Haberleri toplantı odasında tartışırken zaten şeyi düşünüyorum babayım evde çocuklarım var. Ben bu haberi böyle verirsem onlar da izleyecek nasıl etkilenir. Onu düşünerek tartışıyoruz zaten. Ben de diğer arkadaşlarım da.”

Eşik bekçiliği eylemini belirleyen kişisel etmenler arasında basın mensubunun yetişme tarzı, içinden geldiği çevre, değer yargıları ve ahlak ilkeleri de yer almaktadır. “Ben önce insanım sonra gazeteciyim” diyen TRT Haber Editörü Bertan Golal, içinden geldiği kültürün mesleki hayatını etkilediğini belirtmektedir.

“Ben bir haber yaparken, memleketimin insanı faydalıyor mu, zarar mı görüyor buna dikkat ederim. Benim yurttaşlarım, beni izleyen insanlar bundan fayda mı görür zarar mı görür? Bu soruyu her haberde kendime sorarım. Bu gazeteciliği eleştirenler olabilir. Ama ben bu kültürden geliyorum. Böyle bir insan olduğumu da saklamıyorum.”

HSPS Bank saldırısı olduğunda CINE5’in haber müdürü olduğunu söyleyen Golal, ilk olay yerine giden gazeteci olarak 30-40 saniye oradaki dehşeti çektikten sonra kamerasını bırakıp binadan yaralı çıkarmaya başladığını anlatmaktadır. “Orada durup yaralı çıkaranları da çekebilirdim” diyen Golal, vicdanının buna izin vermediğini belirtmektedir. Burada yetiştiği kültür ortamının da etkisiyle Golal’ın hayata bakış açısı gazeteciliğinin önüne geçmektedir. Çünkü ona göre hiçbir insanın hayatı hiçbir haberden daha kıymetli değildir.

3.2.13. Haber Üreticilerinin İçerikle İlgili Görüşleri

Derinlemesine mülakat sonucunda eşik bekçilerinin yarısının çocuklarına haberleri izletmediği anlaşılmıştır. Kalan yarısının ise kendi haber bültenlerini izlettikleri ortaya çıkmıştır. Zaman Gazetesi Aile-Sağlık Editörü Ayşe Altunköprü şu an çocuğunun olmadığını ancak olduğunda da çocuğuna haberleri izletmeyi düşünmediğini söylemektedir. Ona göre bunda etkili olan

en önemli sebep ise haberlerde kadına şiddetten istismar olaylarına, siyasette yaşanan kavgalardan terör olaylarına kadar hemen her şeyle karşılaşmaktadır.

Fox Haber Müdürü Ercan Gün ile Hürriyet Gazetesi Eğitim Editörü Nuran Çakmakçı da bu konuda aynı fikirdedir. İki medya çalışanı da çocuklarının haberlerden olumsuz etkileneceğini düşünmektedir. Gün, haberler konusunda “Çocukların o yaşta almaması gereken imajlar var. Ben çocuğuma izletmem. Onun dünyasını niye böyle bir şeyle doldurayım” derken; Çakmakçı, “Haberleri izletmiyorum. Birçok dizileri izletmiyorum. Evde bu konuda ciddi sansür uygulamak zorunda kalıyorum. Olumsuz etkileneceği için. Şimdiye kadar bir örneğini göstermedi ama Pokemon’u izleyip şeyden atlayan çocuklar var” şeklinde konuşmaktadır. “Kendi haber bültenimiz çok rahatlıkla izletirim” diyen Samanyolu Haber Genel Yayın Yönetmeni Metin Yıkar ise “Çünkü bu hassasiyeti taşımaya çalışıyoruz. Yani küçük kızım da izliyor bizim haberlerimizi. En azından açıklanabilecek görüntülerdir bizim görüntüler” demektedir.

Tablo 3.2. Medya Profesyonellerinin Çocuklarına Haber Bültenlerini İzletme Konusundaki Tutumları.

	Tutumlar	Neden
Metin Yıkar	Sadece kendi haber bültenlerini izletiyor	Kendi haber bültenlerinin açıklanabilir olduğunu düşünüyor
Salih Selçuk	Haberleri izletiyor	İzlenmesi gerektiğini düşünüyor
Nuran Çakmakçı	Haberleri izletmiyor	Olumsuz etkileneceğini düşünüyor
Ercan Gün	Haberleri izletmiyor	Çocukların olumsuz etkileneceği imajların olduğunu düşünüyor
Ayşe Altunköprü	Çocuğu yok, olsaydı izletmezdi	Olumsuz etkileneceğini düşünüyor
Bertan Golal	TRT’nin haberlerini izletiyor	Eskisi kadar olmasa da haberlerde yer almaması gereken görüntüler var

Medyada çalışanlar olarak işi haber üretip onu yayına hazırlamak olan kişilerin kendi çocuklarına haberleri izletmiyor olması düşündürücüdür. Hepsi haberleri yaparken çocukların da izlediğini farkında olarak yaptıklarını belirtirken, buna rağmen çocuklarının haber bültenlerindeki görüntülerden olumsuz etkileneceğini savunmaktadırlar. Sadece kendi haber bültenlerini izleten medya çalışanları da kendi haber bültenlerinin içerik açısından daha açıklanabilir görüntülerden oluştuğunu düşünmektedir.

Tablo 3.3. Medya Profesyonellerinin Mülakatlarda Aynı Görüş Beyan Ettiği Sorular ve Cevaplar.

Sorular	Cevaplar
Çocuklarla ilgili ne tür haberleri kesinlikle yayınlamazsınız?	İstismar haberleri
Genel olarak çocukların medyada sunumu hakkında ne düşünüyorsunuz?	Olumsuz
Gündeme getirdiğiniz haberlerle ilgili çözüme kavuşanlar oldu mu?	Oldu, genel olarak yardım haberleri
Çocukların adlarını, yaşlarını, fotoğrafını, kimliklerini açık bilgilerini yayınlamak doğru mu?	Kesinlikle hayır
Çalışanlarınız ulusal ve uluslararası çocuk hakları beyannamesinden haberdar mı?	Genel hatlarıyla haberdar
Haberleri çocukların da izlediğinin farkında olarak mı yapıyorsunuz?	Evet
Gazetenin ya da televizyonun genel yayın politikası ile sizin yayıncılık anlayışınızla uyuyor mu?	Evet

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada çocukların haberlerde genellikle dram malzemesi olarak kullanılmakta olduğu ve popüler yayıncılık anlayışı sebebiyle birer reyting veya tiraj malzemesi olarak sömürülmekte olduğu fikrinden yola çıkarak medya mensuplarının çalıştıkları kurumun ve kişisel özelliklerinin eşik bekcılığı edimini etkileyip etkilemediği araştırılmış ve çalışmanın sonunda varsayımların doğrulandığı ortaya çıkmıştır.

Çocukların medya tarafından kullanıldığını ve zaman zaman istismar edildiğini kabul eden eşik bekcilerinin haberleri seçerken ve yayına hazırlarken çalıştığı kurumun ideolojisi ve yayın politikası ile hedef kitlelerinin etkisinin büyük olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında nasıl reklam verenleri rahatsız edecek haberler yapılmıyorsa bazı kesimleri rahatsız edecek ve çıkarlarını sarsacak haberlere de izin verilmediği görülmüştür.

Haberlerin seçilip yayına hazırlanmasında çalışılan kurumun ideolojisinin ve yayın politikasının etkili olduğu kadar eşik bekcilerinin cinsiyeti, çocuğunun olup olmaması, içinden geldiği kültürel çevresi vb. özelliklerin de haber üretim sürecinde etkili olduğu medya profesyonelleri tarafından doğrulanmıştır. Eşik bekcılığı eylemini belirleyen kişisel etmenler arasında basın mensuplarının yetişme tarzının, değer yargılarının ve ahlak ilkelerinin de önemli olduğu kanıtlanmıştır.

Eşik bekcileri çocukla ilgili haberlerde dile dikkat ettiklerini ve onları afişe ve rencide edecek bir üsluptan kaçındıklarını belirtse de pratikte bazı kuralların ihlal edildiği anlaşılmıştır. Özellikle saniyelerin bile çok önemli olduğu televizyon haberciliğinde haberi ilk veren taraf olma adına bu konuşulanların bazen gözden kaçtığı ortaya çıkmıştır.

Öte yandan yüz yüze görüşmelerde kapı tutucularının, çocuk ve gençlerin kendilerine örnek alabilecekleri başarı öyküleri türünden haberlere süre kısıtlılığı sebebiyle yer vermedikleri görülmüştür. Bu konuda haber bültenlerinin süresinin kısıtlı olmasına sığınan medya mensupları kitle iletişim araçlarının görevleri arasında çocukların toplumdaki olumlu rolünü pekiştirici yayınlar yapmak da olduğunu gözden kaçırmaktadırlar.

Medyada sıkça karşılaşılan sorunların temelinde ise hakların bilinmemesinin yattığı belirlenmiştir. Medya çalışanlarının kelime kelime bütün hakları ezbere bilinmesinden ziyade en azından hakların çiğnenmemesi adına hepsinden haberdar olması gerekmektedir. Çünkü medyada suçlu veya mağdur olarak temsil edilen çocuk, teşhir edilmekte ve kullanılan magazinleşmiş dil sebebiyle de ikinci kez mağdur olmaktadır.

En önemli konulardan biri de çocukların hangi sıfatlarla anıldığı ve çocuk kelimesinin hangi sözcüklerle bir araya getirildiği konusudur. Bu konuda medya mensuplarından daha dikkatli olması ve çocukları potansiyel tehlikeli olarak gösterecek şekilde haber yapmaktan kaçınmaları beklenmektedir. Bu bağlamda son yıllarda gazete ve televizyonlarda sıkça karşılaşılan ve medya tarafından oluşturulan ‘taş atan çocuklar’ kavramı yerine ‘eylemlerde öne sürülen çocuklar’ nitelemesini kullanmak daha doğru olacaktır. Böylece çocuklar yerine onları bu tehlikenin içine sokan kişilere dikkat çekilmiş olunacaktır.

Çalışmanın bulgularında ortaya çıkan en dikkat çeken sonuç ise eşik bekçilerinin çocuklarına haberleri izletmiyor olmasıdır. ‘İzletiyorum’ diyenler ise sadece kendi haber bültenlerini seyrettirmektedirler. ‘Çocukların ekran başında olduklarını bilerek haber yapıyoruz’ diyen medya mensuplarının kendi çocuklarına haberleri izletme konusunda gösterdikleri çekince düşündürücüdür. Bunun altında yatan gerekçe ise çocuklarının haber bültenlerindeki görüntülerden olumsuz etkilenecekleri kanaatidir. Sadece kendi haber bültenlerini izleten medya çalışanları ise kendi haber bültenlerinin içerik açısından daha açıklanabilir görüntülerden oluştuğunu düşünmektedir.

Tez için yapılan birkaç saatlik görüşmelerde dahi eşik bekçilerinin konu üzerinde düşünmesi sağlanmıştır. Bu alanda hassasiyetin oluşması ve devam etmesi için basın mensuplarına belli periyotlarla hak ihlalleri ve kanunların çizdiği sınırlılıklar konusunda eğitimler verilmesi yaşanan olumsuzlukları aza indirmek açısından önemsenmelidir. Yine yanlışlara düşülmemesi için özellikle çocukların mağdur olduğu haberlerle ilgili nasıl bir dil ve içerik kullanılması gerektiği konusunda uzmanlardan yardım alınması yerinde olacaktır.

Çocukların içinde bulunduğu olumsuz koşullara dikkat çekmenin yanında basın mensupları, çözüm odaklı ve devleti hareketi geçirecek yayınlar ve haberler yapmayı da temel görevleri arasında kabul etmelidir. Medyaya ve devlete görevler düştüğü kadar ailelerden de çocukları konusunda daha dikkatli olmaları beklenmektedir. Çocukların ayakta olduğu saatlerde yayınlanan aşırı şiddet ve müstehcenlik içeren yayınlara karşı aileler şikâyetlerini yetkili mercilere iletip gereğinin yapılması için baskı uygulamalıdır.

Zaman Gazetesi Editörü Altunköprü'nün de savunduğu gibi sadece yetişkinler için yayınlanan programlarda değil, aynı zamanda çocuk çizgi filmlerinde de olumsuz davranış ve yaş uyarısının yapılması içerik hakkında ön bilgi vermesi açısından dikkate alınmalıdır. Bu durumun haber programları için de uygulanabilirliği tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adaklı, G. (2006). *Türkiye'de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Cangöz, İ. (2012). "Çocuk ve Habercilik", *Çocuk Odaklı Habercilik*. S. Alankuş (drl.). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Castells, M. (2008). Ağ Toplumunun Yükselişi. E. Kılıç (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (orijinal baskı tarihi 1996).
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). *Öteki Kuram*. 2. Baskı. Ankara: ERK Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. C.Güzel (hızl.). 1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*. İnkılap Kitapevi.
- Girgin, A. (2005). *Haber Yazmak*. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Herman, E.S. ve Chomsky, N. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*. B. Akyoldaş, T. Han. M. Çetin ve İ. Kaplan (çev.). İ. Kaplan (hızl.). 2. Baskı. İstanbul: Minerya Yayınları.
- Herman, E.S. ve Chomsky, N. (2006). Kitle Dünyasının Ekonomi Politikası Rızanın İmalatı. E. Abadoğlu (çev.). Aram Yayıncılık.
- İnuğur, M. N., (2002). *Basın ve Yayın Tarihi*. 5. Basım. İstanbul: Der Yayınları.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür Ve Medya*. 1. Baskı. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT Yayınları.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*. 2. Basım. Ankara: Ark yayınları.
- Onat, Y. ve Akço, S. (2012). "Çocuk ve Habercilik", *Çocuk Odaklı Habercilik*. S. Alankuş (drl.). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*. 1. Baskı. İmge Kitapevi.
- Özsever, A. (2004). *Tekelci Medya Örgütsüz Gazeteci*. 1. Baskı. İmge Kitapevi.

- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. K. İnal (çev.). 1. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi. (orijinal baskı tarihi 1982).
- RTÜK. (2006). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Meb Talim ve Terbiye Kurulu ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayınları.
- RTÜK. (2007). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı*. Ankara: RTÜK Yayınları.
- Tokgöz, O. (2000). *Temel Gazetecilik*. 4. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. 3. Baskı. Dipnot Kitapevi.

Bildiri ve Makaleler

- Arslan, A. (2004). Bir Sosyolojik Olgu Olarak Televizyon. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 1.1, 1-17. www.insanbilimleri.com, Erişim Tarihi: 05.07.2013.
- Çelenk, S. (2004). Simge Kullanımı. *Medyada Şiddete Duyarlılık*. Ankara: RTÜK, 83-92.
- Gölbaşı, Ş., Urhan, V. (b.t.). Söylemin Düzeni ve Akademinin Söylemi. <http://www.kongrekaraburun.org> (29 Haziran 2013).
- İnceoğlu, Y. (2008). Bir Üçleme: Çocuk, Medya ve Eğitim. Bu makale, M.İşık ve A.Erdem'in ortaklaşa hazırladıkları Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim Kitabında yayımlanmıştır(Eğitim Kitabevi, 2008). <http://www.yasemininceoglu.com/makaleler2.php> (30 Aralık 2012).
- Meclis Araştırma Komisyonu. (2007). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Çocuklarda Ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi İle Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. Rapor. Mayıs. Ankara. <http://www.tbmm.gov.tr> (16.Mart.2013).
- More, N. (22-24 Ekim 2007). Medya ve Çocuk. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve 4.Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi "Risk Altındaki Çocuklar"*. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/medyacoc.htm> Erişim Tarihi: 30 Aralık 2012.
- Mutlu, E. (1997). Televizyon, Çocuklar ve Şiddet. *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*. Sayı No: 4, 41-77.
- Öktem, F. Sayıl, M. Çelenk Özen, S. (2006). Çocuklar ve Gençlerin Televizyonun Zararlı İçeriklerinden Korunması: "Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi" Akademik Çalışma Altyapısı. Ankara: RTÜK Yayını. <http://www.rtuk.org.tr> (08.Haziran.2013).

Palabıykoğlu, R. (1997). Medya ve Şiddet. *Kriz Dergisi*. Cilt 5, Sayı 2, 123-126.

RTÜK. (2005). *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri*. Rapor. Ağustos.

Tekin, H.H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji Dergisi*. Sayı 13, 101-116.
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyoloji/article/view/13254/12472> Erişim Tarihi: 19.07.2013.

Tezler

Aksüt, A. (2011). Kamu Yayıncılığı Açısından TRT Haberciliği. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.

Ateş, G. A. (2011). İletişim Alanında Çocuklara İlişkin Ulusal Ve Uluslararası Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Bal, E. (2007). Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu: Trt, Ntv Ve Show Tv Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.

alhan, R. (2008). Çocuğa Şiddetin Basında Sunumu (Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazetelerinde Çocuk ve Şiddet Haberleri). *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE.

Çamlıbel İrkin, A. (2012). Çocukların Gelişim Süreci Ve Televizyonun Etkileri. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

arbuğa, Y. (2010). Televizyon Yayınlarının Çocuklara Etkisi Ve Medya Denetimi Kapsamında Simge - Sembol Uygulamaları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Eren, E. (2008). Kamu Yayıncılığı ve Bir Kitle İletişim Kurumu Olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (Trt). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE.

Güven, S. (2011). Medyada Kucuklerin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

İşiker, F. (2011). Televizyon Yayınlarında Şiddet. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Narmamatova, T. (2010). Görsel Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi: Şiddet İçerikli Bilgisayar Oyunları Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Bişkek: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi SBE.

Salihoğlu, S. (2007). 2006 Yılında Türkiye’de Üç Yazılı Basın Organında Yer Alan “Çocuk Haberleri”nin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Yazıcı, E. (2011). Televizyon Yayınlarının Olumsuz Etkilerinden Çocukların Korunmasına Yönelik Düzenlemeler. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

İnternet Kaynakları

Ali Şen, “Pokemon Gibi Atladı”, Radikal, 30 Ekim 2000. <http://www.radikal.com.tr> (15 Mart 2013).

Aydın, A. “Dizi Dizi Şikayetler”, Zaman, 20 Temmuz 2013. <http://www.zaman.com.tr> (31 Ağustos 2013).

Başgöl, Ş. S. (2010). Medyanın Çocukların Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri. *Sağlıkta Nabız Dergisi*. Sayı No: 26. <http://www.sagliktanabiz.com> (30 Aralık 2012).

Kaskun, A. ve Öztunç, S. Çocuk, Televizyon ve Şiddet. <http://ilef.ankara.edu.tr> (23 Mart 2013).

RTÜK. (t.y.). *Akıllı İşaretler Nedir?* <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/> (01 Haziran 2013).

RTÜK. (t.y.). *Eylül’de 81 İlde, 35 Bin Okulda Medya Okuryazarlığı Eğitim Seferberliği Başlıyor*. <http://www.rtuk.org.tr> (01 Haziran 2013).

RTÜK. (t.y.). *İyi Uykular Çocuklar Projesi*. <http://www.rtuk.gov.tr> (08 Haziran 2013).

Sefa Kıdık. “Dizideki İntihar Sahnesini Canlandırmak İsterken Öldü”, Radikal, 05 Haziran 2010. <http://www.radikal.com.tr> (16.Mart.2013).

Şahin Alpay, “Editoryal bağımsızlık ne demek?”, Zaman, 30 Nisan 2013. <http://www.zaman.com.tr> (24. Ağustos 2013).

Tokmakoğlu, B. (2008). *Gazetecilikte Haber Yapım Süreci, Eşik Bekçiliği ve Mesleki Sorumluluk*. <http://blog.milliyet.com.tr/gazetecilikte-haber-yapim-sureci--esik-bekciligi-ve-mesleki-sorumluluk/Blog/?BlogNo=110044> (02 Temmuz 2013).

TÜİK. (2013). *06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Medya*. <http://www.tuik.gov.tr> (25 Ağustos 2013).

Türkiye’de İnternetin Kısa Tarihi. (2010).
<http://www.socialmediatr.com/blog/turkiyede-internetin-kisa-tarihi/> (30 Haziran 2013).

UNICEF. (2007). *Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulaması*. http://elearning-events.dit.ie/UNICEF-TK/unit1/1_4_1.htm (30 Aralık 2012).

<http://tr.wikipedia.org> (09 Haziran 2013).

<http://www.mevzuat.gov.tr> (14 Ağustos 2013).

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>, (14 Ağustos 2013).

<http://www.tdk.gov.tr> (04 Temmuz 2013).

<http://www.tdk.gov.tr> (09 Haziran 2013).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Haber> (09 Haziran 2013).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Radyo>, (27 Haziran 2013).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon>, (27 Haziran 2013).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gazete>, (28 Haziran 2013).

<http://www.cocukhaklari.gov.tr> (15 Temmuz 2013).

EKLER

EK 1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırladıkça,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisin de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğine ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu nu hatırd tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ÷lkedeki, özellikle gelişmekte olan ÷lkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan ocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, ocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makalar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, ocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, ocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan lere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yasama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9'uncu maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan

görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9'uncu maddenin 1'inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve iş bu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
 - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29'uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin ise el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği

sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında. bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyararak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka

bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insanı konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2. fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi,

meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgidен yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekteştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğu tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekteşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

- b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- e) Doğal çevreye sayısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1'inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

- i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;
- ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
- iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak

yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

- a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
- b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
- c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
- d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır. (<http://www.cocukhaklari.gov.tr>).

EK 2: TNS Araştırma Şirketi'nin Şubat 2013 Ana Haber İzlenme Oranları

Targets >>	TOPLAM		AB	
	Rtg%	Share	Rtg%	Share
KANAL D HABER / KANAL D	4,41	12,45	3,90	13,29
FOX ANA HABER / FOX TV	3,64	10,70	2,33	8,40
ATV ANA HABER / ATV	3,33	9,34	2,92	9,85
ANA HABER / SHOW TV	3,17	9,09	3,15	10,98
STAR ANA HABER / STAR TV	2,45	7,14	1,80	6,31
SAMANYOLU ANA HABER / STV	1,59	5,17	0,84	3,45
KANAL 7 ANA HABER / KANAL 7	1,02	3,10	0,54	2,02

Kaynak: TNS Araştırma Şirketi

EK 3: Yay-Sat Şubat Ayının İlk Haftası Gazete Satış Sıralaması

HAFTALIK ORTALAMA GAZETE SATIŞLARI (4-10 ŞUBAT 2013)

Gazete	Fiyatı	Haftalık Ort.	Önceki H.	Fark
ZAMAN	0,60 TL	1.054.345	1.066.352	-12.007
POSTA	0,50 TL	468.503	461.006	7.497
HÜRRİYET	0,60 TL	436.534	419.770	16.764
SABAH	0,50 TL	324.288	321.949	2.339
SÖZCÜ	0,50 TL	276.304	276.043	261
PAS FOTOMAC	0,50 TL	203.472	206.746	-3.273
FANATİK	0,50 TL	186.165	193.786	-7.621
MİLLİYET	0,50 TL	182.363	181.264	1.099
HABER TÜRK	0,50 TL	179.555	187.308	-7.752
TÜRKİYE	0,50 TL	173.335	173.073	262
STAR	0,50 TL	143.671	145.835	-2.164
VATAN	0,50 TL	125.908	125.882	25
TAKVİM	0,40 TL	109.022	111.900	-2.877
BUGÜN	0,50 TL	107.626	108.672	-1.045
AKŞAM	0,50 TL	103.188	103.276	-88
YENİ ŞAFAK	0,50 TL	101.136	100.961	175
GÜNES	0,40 TL	91.761	90.417	1.344
TARAF	0,50 TL	79.110	78.780	330
AKŞAM	0,25 TL	76.438	85.845	-9.407
AYDINLIK	0,50 TL	60.410	60.785	-376
YENİ MESAJ	0,25 TL	58.560	58.865	-305
DÜNYA	2,25 TL	57.820	57.417	403
YENİ AKİT	0,60 TL	55.895	56.121	-226
SOK	0,50 TL	51.181	51.979	-798
YENİ ASYA	1,00 TL	51.172	51.225	-54
MİLLİ GAZETE	0,70 TL	50.943	39.578	11.365
YENİÇAĞ	0,50 TL	50.416	50.617	-200
CUMHURİYET	1,00 TL	50.390	51.550	-1.160
SOL GAZETESİ	0,50 TL	24.049	25.986	-1.937
RADİKAL	0,75 TL	24.012	24.023	-11
MİLAT	0,60 TL	11.098	11.080	19
TODAY'S ZAMAN	1,50 TL	10.899	10.792	107
BİRGÜN	1,00 TL	7.588	7.644	-57
ORTADOĞU	0,50 TL	6.231	6.391	-159
GÜNLÜK EVRENSEL	0,45 TL	5.860	5.951	-91
HÜRRİYET DAILY NEWS	2,00 TL	5.088	4.886	202
HÜRSES	0,25 TL	2.137	2.134	3
Toplam		5.006.474	5.015.889	-9.415

Kaynak: Turkuvaz Dağıtım, Yay-Sat

Kaynak: <http://www.zaman.com.tr>

EK 4: Mülakat Soruları

1. Çocuk haberlerini seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?
2. Çocuk haberlerinde kırmızı çizgileriniz var mı?
3. Çocuklarla ilgili ne tür haberleri kesinlikle yayınlamazsınız? Neden?
4. Yayın ilkelerimiz içerisinde çocuklara ilişkin özel maddeler var mı?
5. Genel olarak çocukların medyada sunumu hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Yayınladığınız çocuk haberlerinden dolayı bir sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadınız?
7. Gündeme getirdiğiniz haberlerle ilgili çözüme kavuşanlar oldu mu?
8. Çocuk haberlerinden okurlar/ izleyiciler nasıl etkileniyor? İzleyici ve okuyucuların çocuk haberleriyle ilgili en çok tepki verdiği haberler hangileri?
9. Çocukların adlarını, yaşlarını, fotoğraflarını, kimliklerini açık bilgileri yayınlamak doğru mu?
10. Yaptığınız haberlerden çocukların nasıl etkileneceğini düşünüyorsunuz?
11. Çocuklarla ilgili haberlerde nasıl bir dil kullanıyorsunuz?
12. Sizce yetiştirme yurdu mu, yetimhane mi? Suçlu çocuk mu, suça itilmiş çocuk mu? Sizce bu tür ayrımlar önemli mi? Bunlara dikkat eder misiniz?
13. Çalışmalarınız ulusal ve uluslararası çocuk hakları beyannamesinden haberdar mı?
14. Haberleri çocukların da izlediğinin farkında olarak mı yapıyorsunuz? İzlemeleri sakıncalı olan görüntüler için ön bilgi veriyor musunuz?
15. Gazetenin ya da televizyonun genel yayın politikası ile sizin yayıncılık anlayışınızla uyuyor mu?
16. Yayın politikanız gereği yayınladığınız haberlerden vicdanen rahatsızlık duyduklarınız var mı?
17. Siz çocuğunuza haberleri izletiyor musunuz? Ya da okutuyor musunuz?
18. Çocuklarınızın haberlerden olumsuz etkilendiğini düşünüyor musunuz?
19. Haberlerde her sınıftan çocuk eşit temsil ediliyor mu? Doğudaki çocuk temsiliyle batıdaki çocuk temsili arasında nasıl bir fark var?
20. Çocuk ve ergenlerin kendilerine örnek alabilmesi açısından başarı öyküleri gibi haberlere yer veriyorsunuz? Bu tür haberleri önemsiyor musunuz?

- Eğitim durumunuz?
- Evli misiniz?
- Kaç çocuğunuz var?
- Yakın çevrenizde çocuk var mı?
- Mesleki deneyiminiz nedir?

EK 5: Mülakat Yapılan Tarihler

13 Nisan 2013 - Zaman Gazetesi: Ayşe Tosun / Aile-Sağlık Editörü

17 Nisan 2013 - Kanal D Televizyonu: Salih Selçuk / Haber Müdürü

03 Mayıs 2013 - Samanyolu Haber Tv: Metin Yıkar / Genel Yayın Yönetmeni

06 Mayıs 2013 - TRT Haber Televizyonu: Bertan Golal / Haber Editörü

06 Mayıs 2013 - Fox Televizyonu: Ercan Gün / Haber Müdürü

10 Mayıs 2013 - Hürriyet Gazetesi: Nuran Çakmakçı / Eğitim Editörü

ÖZGEÇMİŞ

08.11.1984 yılında İstanbul Üsküdar'da doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi İstanbul'da okudu. 2004 yılında girdiği Trakya Üniversitesi Edirne Meslek Yüksekokulu Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Bölümü'nü 2006 yılında tamamladı. Aynı yıl girdiği dikey geçiş sınavıyla Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'ne yerleşti. 2009 yılında üniversiteden yüksek onur derecesiyle mezun oldu. 2009 yılından bu yana özel bir televizyonda yurt haber muhabiri olarak çalışmaktadır.